

Almanach

**Aktuálne otázky svetovej ekonomiky
a politiky**

Ročník II.
Číslo 2/2007

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume II

Almanach

**Aktuálne otázky svetovej ekonomiky
a politiky**

Ročník II.
Číslo 2/2007

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume II

Redakcia:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Tel.: 00421 2 624 11 856
E-mail: skvrnda@dec.euba.sk

Hlavný redaktor:

doc. PhDr. František Škvrnda, CSc.

Redakčná rada:

prof. Ing. Vít'azoslav Balhar, CSc.
prof. Kiyoshi Kasahara
doc. Milan Kurucz, CSc.
prof. PhDr. Zuzana Lehmannová, CSc.
doc. PhDr. Ján Lid'ák, CSc.
prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.
Ing. Ladislav Lysák, DrSc.
prof. PhDr. Ľudmila Malíková, CSc.
doc. PhDr. Milan Márton, CSc.
doc. JUDr. Stanislav Mráz, CSc.
JUDr. Peter Rusiňák, CSc.
doc. PhDr. René Pawera, CSc.
doc. PhDr. Dalibor Vlček, CSc.

Výkonný redaktor:

Ing. Miroslav Mojžiš

Recenzenti:

prof. Ing. Vít'azoslav Balhar, CSc.
prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.
prof. JUDr. Ľudovít Tóth, CSc.

Vydavateľ:

Vydavateľstvo EKONÓM

**Za obsahovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
Príspevky neprešli jazykovou úpravou.**

Registračné číslo: 3622/2006

ISSN 1337-0715

Obsah

State

Škvrnda František 5

O vybraných teoretických aspektoch chápania
nevojenskej bezpečnosti

Diskusia

Gálová Lucia 30

Teoretické aspekty environmentálnej politiky

Informácie

Bezáková Tatiana 43

Energetická politika EÚ

Hurná Lucia 55

40 rokov ASEAN. Ako ďalej?

Jurík Roman 73

Európska únia a OECD

Kupkovič Miroslav 81

Prax menšinovej politiky v SR

Martyniv Halina 94

Členstvo Slovenskej republiky vo WTO a vplyv vstupu
Slovenskej republiky do Európskej únie na jej členstvo vo WTO

Polakovič Jozef 105

Modely financovania vonkajších politík EÚ

Raneta Leonid 124

Zahranično-politické vzťahy Moldavskej republiky
s Európskou úniou, USA, NATO a Ruskou federáciou

Woltemar Richard 138

Úloha jadrovej energie v energetickej politike

Recenzie

Klingová Simona 147

Oskar Krejčí : Geopolitics of the Central European Region

Informácie o autoroch 151

Pokyny pre prispievateľov 154

O vybraných teoretických aspektoch chápania nevojenskej bezpečnosti

About selected theoretical aspects of the non-military security conception

František Škvrnda

Abstrakt

Stat' sa zameriava na objasnenie základných črt interdisciplinárneho problému nevojenskej bezpečnosti. Sociologické aspekty pohľadu na makrosociálny fenomén bezpečnosti v súčasnom svete v kontexte teórie medzinárodných vzťahov. Rozširovanie pohľadu na bezpečnosť o nevojenské aspekty. Nový pohľad na bezpečnosť – základ vymedzenia a charakteristiky nevojenskej bezpečnosti. Základné znaky nového chápania bezpečnosti. Terminologické otázky nevojenskej bezpečnosti a ich súvislosti. Sociologické chápanie bezpečnosti a jeho aplikácia pri skúmaní jej nevojenských aspektov. Skúmanie bezpečnostných otázok v sociológii medzinárodných vzťahov, vojenskej sociológii a sociálnej patológii (teórii sociálnych deviácií). Formovanie sociológie bezpečnosti. Náčrt klasifikácie nevojenských bezpečnostných hrozieb. Štyri základné skupiny nevojenských bezpečnostných hrozieb. Zmiešané bezpečnostné hrozby.

Abstract

The article is orientated on basic aspects of interdisciplinary question of non-military security. Sociological aspects of view on macrosocial phenomena of security in contemporary world in the context of international relations theory. Widening of view on security over non-military aspects. New view on security – fundament of definition and characteristic the non-military security. Outline of new approach to the security. Terminology issues of non-military security and their connections. Sociological conception of security and its application in research its non-military aspects. Research of security issues in sociology of international relations, sociology of military and social pathology

(theory of social deviations). Creation of security sociology. Outline of classification of non-military security threats. Four elemental groups of non-military security threats. Mixed security threats.

1. Úvod

Otázky bezpečnosti sa v posledných rokoch stali mimoriadne frekventovanými v médiách i v politických diskusiách. Nepatria však už len do oblasti veľkej politiky, ale sa čoraz viac dotýkajú problémov každodenného života ľudí.

K vojnám a ozbrojeným konfliktom známym z minulosti, pribudli nové nebezpečenstvá – potenciálne vojny o ropu, o vodu a o ďalšie zdroje, informačné vojny. Washingtonskí neokonzervatívci sa pustili do vojny proti terorizmu, ktorú sugestívne označujú aj za štvrtú svetovú vojnu. Objavuje sa pôsobenie ďalších nebezpečenstiev – organizovanej zločinnosti, chudoby, hladu, demografických problémov, zlého vládnutia a pod. Vnímajú sa však nielen ako bezpečnostné problémy, ale ako zložité záležitosti, ktoré protirečivo vplývajú na rôzne stránky života a vývoja súčasnej spoločnosti.

Teoretický pohľad na bezpečnosť prešiel v posledných desaťročiach pod silným tlakom požiadaviek riešenia problémov spoločenskej praxe viacerými zmenami. Zároveň však aj teoretické rozpracovávanie bezpečnostných otázok prispievalo k vytváraniu nových možností riešenia bezpečnostných problémov v podmienkach existencie postmodernej spoločnosti v globalizujúcom sa svete.

Do bezpečnostnej terminológie sa v týchto podmienkach dostal aj pojem nevojenskej bezpečnosti, ktorý sa spája s požiadavkami na nové teoretické a metodologické postupy skúmania bezpečnostnej problematiky. V príspevku sa zameriame na vybrané – základné – črty chápania nevojenskej bezpečnosti, ktorá predstavuje v súčasnej teoretickej literatúre interdisciplinárny problém. Vo východiskovom kontexte teórie medzinárodných vzťahov zvýrazníme sociologické aspekty pohľadu na makrosociálny fenomén bezpečnosti v súčasnom svete, ktorý sa markantne rozširuje o nevojenské aspekty.

2. Nový pohľad na bezpečnosť – základ vymedzenia a charakteristiky nevojenskej bezpečnosti

Téma bezpečnosti je v rôznych podobách implicitne prítomná v sociálnom myslení od jeho začiatkov.¹ Pôvodne išlo najmä o otázky prežitia človeka ako živej bytosti v prírode. Problém bezpečnosti teda nebol sociálno-geneticky spojený s násilím a s jeho najostrejšou podobou, ktorá sa vykryštalizovala neskôr – ozbrojeným násilím, vyúsťujúcim pri riešení problémov spoločenských vzťahov do makrosociálnych procesov vojen a ozbrojených konfliktov majúcich mimoriadne ničivé následky. Bezpečnosť sa stala otázkou spojenou predovšetkým s prežitím v spoločnosti a riešením spoločenských problémov až vtedy, keď sa objavili moc a bohatstvo a sociálne subjekty, ktoré sa zakladali na nich, ako aj z týchto fenoménov vychádzajúca spoločenská nerovnosť ľudí. Podľa odhadov bolo v doterajších dejinách ľudstva vyše 14 000 vojen a ozbrojených konfliktov. S rozvojom spoločnosti narastala aj rozsiahlosť vojen a v 20. stor. vznikli svetové vojny, v dôsledku ktorých vznikli obrovské ľudské i materiálne straty.

Ozbrojené násilie a jeho uplatňovanie pri riešení spoločenských problémov vo vnútri štátov i vo vzťahoch medzi nimi sa vzhľadom na svoju rozsiahlosť a zložitosť stalo jedným z najvýznamnejších faktorov dejín a dostalo sa do centra pozornosti politiky aj teoretického sociálneho myslenia v bezpečnostnej oblasti. K. Marxa to priviedlo až k záveru o tom, že pokrok sa do obdobia polovice 19. stor. podobal pohanskému bôžikovi, ktorý chcel piť krv len z lebiek zavraždených.² V podmienkach narastajúcej zložitosti a rozsiahlosti spoločenských vzťahov sa sformovalo skúmanie bezpečnosti ako relatívne samostatného problému života a vývoja spoločnosti, ktorý má makrosociálny charakter s rozsiahlymi ekonomickými, politickými, kultúrnymi i ďalšími súvislosťami.

Mimoriadnu dynamiku nadobudlo skúmanie týchto otázok po druhej svetovej vojne, v podmienkach charakterizovaných ako studená

¹Rosa, R. (ed.): *Problemy bezpieczeństwa w myśli społecznej i wojskowej*. Warszawa, Wydawnictwo AON 1996.

²Marx, K.: *Budoucí výsledky britského panstva v Indii*. In: Marx, K. – Engels, B.: *Spisy*. zv. 9, Praha, SVPL 1968, s. 148.

vojna, ktoré boli prioritne spojené s bipolárnym usporiadaním medzinárodných vzťahov a s novovzniknutými aspektmi bezpečnosti v podmienkach možnej svetovej raketovo jadrovej vojny. R. Aron, tvorca jednej z prvých dnes už klasických prác o vojne a mieri v medzinárodných vzťahoch³ uvádza, že dejiny medzinárodných vzťahov boli akoby v tieni vojen. Problematika medzinárodnej bezpečnosti v teórii medzinárodných vzťahov sa stala jednou z kľúčových oblastí rozpracovávaní otázok bezpečnosti v živote a vývoji spoločnosti, ktorá vzhľadom na svoj rozsah a súvislosti zásadným spôsobom ovplyvnila celú teóriu bezpečnosti nadobúdajúcu komplexnú a interdisciplinárnu podobu. Otázky bezpečnosti sa začali skúmať z rôznych aspektov vo viacerých vedách, kde získavajú špecifickú pozíciu a rolu. V súčasnej vede sa tak stretávame nielen s teóriou bezpečnosti, či sekuritológiou, ale aj s filozofiou, sociológiou, kultúrou bezpečnosti a pod.

V rámci teórie medzinárodných vzťahov sa vytvorila tiež jej relatívne samostatná časť, ktorá sa označuje ako bezpečnostné štúdie.⁴ V rámci bezpečnostných štúdií sa začali najmä v prácach autorov hlásiacich sa ku kritickým bezpečnostným štúdiám,⁵ rozpracovávať aj špecifické bezpečnostné problémy, ktoré po čase získali pomenovanie nevojenská bezpečnosť. S. Hobden a R. Jones poukazujú aj na vplyv marxistickej teórie medzinárodných vzťahov na kritické bezpečnostné štúdie.⁶

V poslednej tretine 20. stor. v dôsledku zložitého a protirečivého vývoja bezpečnosti, ktorý čoraz zložitejšie pôsobil vo vnútri štátov i vo vzťahoch medzi nimi, sa začal vytvárať nový pohľad na bezpečnosť, ktorý priniesol kvalitatívnu zmenu do jej skúmania a interpretácie ako aj

³Aron, R.: *Peace and War. A Theory of International Relations*. New York: Praeger Publishers, 1968.

⁴Pozri Collins, A. (ed.): *Contemporary Security Studies*, Oxford, Oxford University Press 2006.

⁵Booth, K. (ed.): *Critical Security Studies and World Politics*. Boulder, Lynne Rienner 2005; Croft, S.: *Critical Reflections on Security and Change*. London, Routledge 2000; Hentz, J. J. – Bas, M. (eds.): *New and Critical Security and Regionalism: Beyond the Nation State*. London, Ashgate Publishing 2003; Williams, M. C. – Krause, K. (eds.): *Critical Security Studies: Concepts And Strategies*. London, Routledge 1997 a i.

⁶Hobden, S. – Jones, R. W.: *Marxist theories of international relations*. In: Baylis, J. – Smith, S. (eds.): *The Globalization of World Politics*. Oxford, Oxford University Press 3rd ed., 2005, s. 241.

riešenia jej problémov. Vytvorenie tohto pohľadu na bezpečnosť sa spája najmä s Kodanskou školou.⁷ Na začiatku 90. rokov minulého storočia publikoval B. Buzan so svojimi spolupracovníkmi z Kodanského inštitútu pre výskum mieru – COPRI (O. Waever, M. Kelstrup, P. Lemaitre, J. de Wilde) viacero publikácií o bezpečnosti po skončení studenej vojny.⁸ Kodanská škola vychádzala pri skúmaní bezpečnosti v podmienkach, ktoré vznikli po skončení bipolárneho usporiadania sveta zo záveru (hypotézy), že tradičná bezpečnosť (vojenská) sa stáva menej významnou a nová bezpečnostná agenda bude spočívať najmä v oblasti nevojenských – sociálnych, ekonomických a environmentálnych – aspektov.

Na tomto základe sa v prvej polovici 90. rokov minulého storočia vytvoril nový koncept bezpečnosti,⁹ ktorý sa stal východiskom jej širšieho chápania označovaného aj ako nové či moderné. E. Rotschildová vidí rozširovanie pohľadu na medzinárodnú bezpečnosť v štyroch smeroch. Po prvé nadol – od štátov k individuám, po druhé nahor – od štátov k biosfére, po tretie v horizontálnom rozmere od vojenskej bezpečnosti k bezpečnosti ekonomickej, sociálnej, ekologickej, k bezpečnosti človeka a pod. Štvrtý rozmer vidí v činnostiach spojených so zaistením bezpečnosti, ktoré má mnohostranný charakter a nedotýka sa len štátu, ale ide rôznymi smermi – nahor k medzinárodným organizáciám, nadol k regionálnej a miestnej moci, ako aj k mimovládny organizáciám, verejnej mienke a médiám, k abstraktným silám prírody a trhu.¹⁰

Širšie chápanie bezpečnosti je spojené aj s prekonaním „negatívneho“ pohľadu na bezpečnosť, ktorý spočíval najmä v tom, že subjekt (spravidla

⁷Tvorcom označenia týchto názorov za Kodanskú školu je B. Macsweeney. Pozri Macsweeney, B.: *Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School*. Review of International Studies, 1996, No. 22, s. 81–93. Pozri aj Guzzini S. – Jung, D.: *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*. London, Routledge 2004.

⁸Vid' najmä Buzan, B.: *People, States and Fear: An Agenda for International Security*. Boulder, Lynne Rienner 1991; Waever, O. – Buzan, B. – Kelstrup, M. – Lamaitre, P.: *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London, Palgrave Macmillan, 1993.

⁹Waisová, Š. (2004). *Od národni bezpečnosti k mezinárodni bezpečnosti. Kodanská škola na križovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu*. Mezinárodní vztahy, XXIX., č. 3, s. 67.

¹⁰Rothschild, E.: *What Is Security?* DÆDALUS: Journal of the American Academy of Arts and Sciences, CXXIV, 1995, č. 3, s. 55.

štát) je bezpečný vtedy, ak mu nehrozia nebezpečenstvá a je schopný prežiť v podmienkach prostredia, kde sa nachádza. „Pozitívny“ pohľad na bezpečnosť vychádza z toho, že bezpečným je len taký subjekt, ktorý má zaistený rozvoj.¹¹ Tento záver predstavuje kvalitatívny posun v chápaní bezpečnosti, lebo v súvislosti s ním sa rozširuje diapazón problémov, ktoré možno zaradiť do tejto oblasti.

Podstatnú zmenu spojenú so širším chápaním bezpečnosti, ktorá je dôležitá aj pre chápanie nevojenskej bezpečnosti, vytvoril na tomto základe aj nový pohľad prekonávajúci dichotomické delenie bezpečnosti štátov na vnútornú (národnú) a vonkajšiu (medzinárodnú)¹². Premietol sa aj do prepojenia „medzinárodnej“ témy prežitia (prioritne spojenej s otázkami vojny a mieru) s „vnútroštátnou“ témou dobrého života (zameriavajúcej sa na dosiahnutie blahobytu a rovnosti spojených s identitou a kultúrnymi hodnotami).¹³

Základné znaky nového prístupu k bezpečnosti zhrnieme do nasledovných postulátov, ktoré považujeme za významné aj zo sociologického hľadiska jej skúmania ako makrosociálneho fenoménu:

- rozvoj ako základná požiadavka bezpečnosti,
- rast rozsahu a významu nevojenských aspektov bezpečnosti,
- pôsobenie nových bezpečnostných aktérov, ktorí majú neštátny charakter.

Ucelené teoretické vymedzenie a charakteristika nevojenskej bezpečnosti sú dosiaľ málo frekventovanými témami. Pojem nevojenská bezpečnosť (nevojenské aspekty bezpečnosti) nie je vnímaný jednoznačne. Súhrn bezpečnostných javov a procesov, ktoré nemajú vojenský charakter, sa niekedy, najmä v politických materiáloch a médiách, charakterizuje aj ako netradičná či nová bezpečnosť.

Fenomény netradičnej (novej) bezpečnosti sa spájajú predovšetkým s bezpečnostnými hrozbami. Pod netradičnými bezpečnostnými hrozbami sa chápu najmä medzinárodná organizovaná

¹¹Kuznecov, V. N.: *Bezopasnost' čerez razvitije*, Moskva, Intel Tech 2000.

¹²Pozri Weisswange, J.–Ph.: *Innere Sicherheit als Aspekt des erweiterterten Sicherheitsbegriffes. Ein neues Aufgabenfeld für Streitkräfte?* Österreichische Militärzeitschrift, 2002, č. 2.

¹³Sorensen, G.: *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha, Portál 2005, s. 207.

zločinnosť, pôsobenie teroristických a separatistických organizácií, obchod s drogami, pašovanie zbraní (ako hromadného ničenia tak aj klasických) a vojenskej techniky, obzvlášť šírenie raketových technológií. Patrí medzi ne aj nebezpečenstvo vzniku priemyslových a ekologických katastrof. Za najväčšiu nevojenskú bezpečnostnú hrozbu sa často považuje súčasný terorizmus.¹⁴

Ďalší pojem, ktorý sa viaže k chápaniu súčasných bezpečnostných hrozieb, sú asymetrické hrozby. Asymetrické hrozby sa spravidla chápu ako hrozby, ktoré pochádzajú od neštátnych bezpečnostných aktérov, alebo vznikajú vo vzťahoch medzi rozdielnymi (nerovnako veľkými či silnými a pod.) štátnymi bezpečnostnými aktérmi a môžu vyúsťovať do používania ozbrojeného násillia na dosahovanie politických cieľov. Tiež sa medzi ne zaraďuje v prvom rade terorizmus. Okrem toho sa spájajú s organizovanou zločinnosťou, ale aj s možnými surovinovými či informačnými a pod. vojnami. Potenciálne sa tieto hrozby môžu dotýkať ktorejkoľvek oblasti bezpečnosti, lebo sa zakladajú na snahe ekonomicky a politicky slabších subjektov prekonať prevahu iných subjektov považovaných za nepriateľské. Zameriavajú sa na ich slabé miesta, pričom uplatňujú také metódy, ktoré sa líšia od noriem a zvykov medzinárodných vzťahov, nerešpektujú existujúce medzinárodnoprávne zmluvy a dohody a pod.

Asymetriu nepovažujeme za fenomén, ktorý sa v medzinárodných vzťahoch (bezpečnosti) objavil až po studenej vojne, či na konci 20. stor. Môžeme ich sledovať v medzinárodných vzťahoch už od ich vzniku, čo sa prejavuje napr. v existencii ríš, veľmocí a supervelmocí, ktoré majú výrazne väčšiu silu (potenciál) ako iné subjekty – stredne veľké a malé štáty, či v rôznom vplyve, ktorý v dejinách nadobúdajú rôzne ideológie, náboženstvá, hodnotové systémy a pod. Väčšie možnosti pôsobenia asymetrických hrozieb v súčasnosti spočívajú v tom, že najnovšie technológie umožňujú také ich uplatnenie proti mocenským centráam a zložkám veľmocí a supervelmocí a ich spojencov, ktoré im dokážu spôsobiť veľké škody, destabilizovať ich a pod. Za hlavný nástroj boja

¹⁴Škvrnda, F.: *Terorizmus – najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti*. 2. vydanie, Trenčín, Digital Graphic 2003.

proti pôsobeniu asymetrických hrozieb sa považujú ozbrojené sily,¹⁵ ale napriek tomu sa s nimi spája aj viacero nevojenských aspektov.

V súvislosti s asymetriou medzinárodnej bezpečnosti treba dodať, že za kategóriu, s ktorou bezprostredne súvisí, považujeme nedeliteľnosť medzinárodnej bezpečnosti. Nedeliteľnosť medzinárodnej bezpečnosti, ktorá získava v podmienkach globalizácie nové črty, je však zatiaľ málo teoreticky rozpracovaná a patrí viac k pojmom používaným v médiách a politických prejavoch a dokumentoch než charakterizovaným vo vedeckej literatúre. V bezpečnostnej teórii (vrátane jej časti, ktorá patrí do teórie medzinárodných vzťahov) sa venuje prvoradá pozornosť bezpečnostným hrozbám a asymetrii, ktoré vytvárajú nebezpečenstvá pre dnešný svet. Bezpečnostné záruky a nedeliteľnosť bezpečnosti, ktoré sa podieľajú na eliminácii, prekonávaní a odstraňovaní týchto nebezpečenstiev sú doteraz v teórii menej obsiahnuté. Tento stav obmedzuje aj možnosti skúmania nevojenskej bezpečnosti, kde je pôsobenie proti bezpečnostným hrozbám náročnejšie a zložitejšie ako v oblasti vojenskej bezpečnosti. Nepostačuje len moc a bohatstvo, ale musí sa používať omnoho širší súbor rôznych prostriedkov a nástrojov, ktorý sa protirečivo dotýka záujmov a cieľov štátov, ale aj celkového usporiadania medzinárodných vzťahov, pôsobenia medzinárodných organizácií a pod.

Nevojenské aspekty bezpečnosti sa v súčasnej teoretickej literatúre charakterizujú viacerými spôsobmi, ktoré zaradíme do dvoch základných skupín. V prvej skupine ide o všeobecné (súhrnné) objasnenie nevojenskej bezpečnosti, keď sa vymedzuje dichotomicky v protiklade k bezpečnosti vojenskej. Za synonymické označenie vojenskej a nevojenskej bezpečnosti sa považujú prívlastky tvrdá a mäkká bezpečnosť. Nevojenská (mäkká) bezpečnosť však predstavuje zložitejší a viac diferencovaný fenomén ako bezpečnosť vojenská, čo vyžaduje jej podrobnejšiu charakteristiku podľa ďalších znakov a ukazovateľov, ktoré jednotliví autori vymedzujú rozdielne. Dá sa povedať, že všeobecné vymedzenie nevojenskej nebezpečnosti vyúsťuje do všeobecného záveru,

¹⁵Barnett, R.: *Asymmetrical Warfare: Today's Challenge to Us Military Power*. New York, Brassey's Inc. 2003; Augustine, N. – Schilling, W. (eds.): *Nontraditional Warfare: Twenty-First Century Threats and Responses*. New York, Brassey's Inc. 2002.

že ide o protiklad vojenskej bezpečnosti, ktorý sa vyznačuje najmä nepoužívaním ozbrojeného násilia. Hranice medzi vojenskou a nevojenskou bezpečnosťou sa však jednoznačne a pre každý prípad určiť nedajú.

Podnety pre rozvoj skúmania nevojenskej bezpečnosti dodáva aj koncept mäkkej moci,¹⁶ ktorá spočíva v schopnosti získavať a presviedčať iných aktérov bez používania sily (násilia). Pokiaľ tvrdá moc – schopnosť donucovať rastie s vojenskou ako aj s ekonomickou silou štátu a jeho politickým vplyvom, mäkká moc vyrastá najmä z príťažlivosti kultúry, ideí, hodnôt v rôznych oblastiach spoločenského života a z ich uplatňovania aj v medzinárodných vzťahoch. Ak sa pridržíme všeobecného rámca tejto interpretácie tak môžeme vidieť tvrdú moc v dvoch významoch. V užšom – kde ide len o vojenskú silu a jej použitie v rôznych podobách a v širšom, kde je tvrdá moc spojená s akýmkoľvek donucovaním vychádzajúcim z možnosti použitia násilia. Mäkkú moc teda nemožno stotožňovať s mäkkou bezpečnosťou, ale ide o fenomény, ktoré spolu úzko súvisia.

V druhej skupine sa nevojenská bezpečnosť charakterizuje diferencovaným spôsobom ako súhrn rôznych priestorových a obsahových prvkov a stránok. Prvý spôsob tejto charakteristiky nevojenskej bezpečnosti súvisí s objasňovaním jej teritoriálnych (priestorových, geopolitických) aspektov.¹⁷ Tento pohľad na bezpečnosť všeobecne a nevojenskú bezpečnosť zvlášť sa rozvíja aj v dôsledku toho, že niektorí bezpečnostní, predovšetkým štátni, aktéri v určitých regiónoch vidia mimoriadne nebezpečenstvo používania vojenských prostriedkov pri riešení sporov. Táto charakteristika nevojenskej bezpečnosti sa začala rozpracovávať v súvislosti s charakteristikou EÚ ako civilnej mocnosti. Do určitej miery možno toto chápanie spojiť aj s tzv. Doylovym zákonom – záverom o tom, že liberálnodemokratické štáty proti sebe nepovedú vojny.

Druhý spôsob tohto pohľadu na nevojenskú bezpečnosť spočíva vo vymedzovaní oblastí bezpečnosti podľa rôznych obsahových

¹⁶Nye, J. S.: *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs Press, 2004.

¹⁷Buzan, B. - Wæver, O.: *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

(predmetných) kritérií a zvyrazňuje jej multidimenzionálny charakter. Bezpečnosť v tomto pohľade sa charakterizuje dvomi postupmi, ktoré sa označujú aj za sektorové¹⁸:

- užším spojeným s minimálnym počtom jej oblastí, pričom okrem vojenskej a politickej ide najmä o ekonomickú, sociálnu (societálnu) a environmentálnu bezpečnosť,¹⁹
- širším, voľnejším vymedzujúcim okrem vyššie uvedených relatívne veľké množstvo jej špecifických oblastí parciálneho charakteru (potravinová, energetická, počítačová, informačná atď.), ktoré sa medzi sebou prelínajú, prekrývajú, vzájomne spolu súvisia a pod.

V druhej polovici 20. stor. sa otázkami bezpečnosti začali zaoberať viaceré vedy, ktoré prispievajú aj k rozvíjaniu skúmania nevojenskej bezpečnosti. Ich pohľady na bezpečnosť možno zaradiť do troch základných skupín:

1. pohľad na bezpečnosť ako sociálny fenomén,
2. pohľad na bezpečnosť ako prírodný a technický fenomén,
3. pohľad na bezpečnosť ako organizačno-administratívny fenomén.

V súvislosti s dynamickým rozvojom skúmania bezpečnosti v súčasnom svete sa prikláňame k názorom, ktoré hovoria o vytváraní novej interdisciplinárnej vedy (predmetu) – sekuritológii, usilujúcej sa o komplexné, systémové uchopenie problematiky bezpečnosti.²⁰ Sekuritológia ako veda, ktorá sa objavuje v súvislosti s novým chápaním bezpečnosti, nadväzuje na jej tradičné chápanie, ktoré sa vytvorilo v teórii medzinárodných vzťahov, ale zameriava sa predovšetkým na skúmanie a riešenie problémov nevojenskej bezpečnosti.

¹⁸Hofreiter, L.: *Securitológia*. Liptovský Mikuláš, AOS gen. M. R. Štefánika 2006, s. 45 – 54.

¹⁹Pozri Murdza, K.: *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava, Akadémia policajného zboru 2005, s. 60.

²⁰Pozri: Hofreiter, L., cit. dielo, *Securitológia*. Liptovský Mikuláš, AOS gen. M. R. Štefánika 2006; Janošec, J.: *Securitologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti*. *Vojenské rozhledy*, XVI (XXXXVIII), 2007, č. 3, s. 3 – 13; Korzienowski, L. F.: *Securitologia na początku XXI wieku*. In: *Securitologia/Securitology/Sekjuritologija*. *Zeszyty naukowe European Association for Security*, 2007, Nr. 6, s. 181 – 192; Škvrnda, F.: *Securitológia ako interdisciplinárny predmet*. In: *Science & Military*, I, 2006, č. 2, s.73 – 77.

Problematika bezpečnosti je naďalej v rôznych podobách organickou súčasťou súčasnej teórie medzinárodných vzťahov (medzinárodnej politiky).²¹ Pohľady na bezpečnosť sa v teórii medzinárodných vzťahov odlišujú – zaraďujú sa medzi ne rôzne otázky, ktoré sa navyše objasňujú z rozdielnych teoretických a metodologických pozícií. J. Baylis vymedzuje najdiferencovanejší pohľad na koncepcie a školy medzinárodnej bezpečnosti. Poukazuje na tri realistické prístupy k otázkam bezpečnosti: štrukturálny a neorealistickej, medzi ktorými sa nachádza podmienený realizmus. Ďalej zvýrazňuje liberálny inštitucionalizmus, teóriu demokratického mieru a ideu kolektívnej bezpečnosti. Okrem toho uvažuje o alternatívnych pohľadoch na medzinárodnú a globálnu bezpečnosť: sociálny konštruktivizmus, kritické bezpečnostné štúdie (kam zaraďuje feministické prístupy a postmodernistické pohľady) a globalistické pohľady.²² E. Kolodziej uvádza sedem škôl bezpečnostného myslenia a praxe: behaviorizmus, ekonomický liberalizmus, konštruktivizmus, liberálny inštitucionalizmus, marxizmus, neorealizmus a realizmus.²³ V. Kulagin vymedzuje len tri základné súčasné teoretické školy medzinárodnej bezpečnosti: „reálpolitiku“, „liberálpolitiku“ a „demokratický mier“.²⁴

P. Viotti a M. Kauppi zaraďujú medzi základné otázky medzinárodnej bezpečnosti záujmy, ciele, moc a diplomaciu štátov, problémy vojen, spoluprácu v oblasti medzinárodnej bezpečnosti (pôsobenie medzinárodných organizácií, aliancií a koalícií), kontrolu zbrojenia, medzinárodný terorizmus a nadnárodnú zločinnosť.²⁵ O. Krejčí poukazuje na bezpečnostnú problematiku v medzinárodnej politike

²¹Pozri napr. Baylis, J.: *International and global security in the post-cold war era*. In: Baylis, J. – Smith, S.: (eds.): *The Globalization of World Politics*. Oxford, Oxford University Press 3rd ed., 2005, s. 297 – 324; Krejčí, O.: *Mezinárodní politika*. Praha, Ekopress 2001, s. 395 – 486; Škvrnda, F.: *Svetová politika (Úvod do teórie)*. Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM 2005, s. 77 – 91; Viotti, P. R. – Kauppi, M. V.: *International Relations and World Politics*. Security, Economy, Identity. 3rd ed., Upper Sadle River, Pearson Prentice Hall 2006, s. 86 – 307.

²²Baylis, J., cit. dielo, s. 302 – 318.

²³Kolodziej, E. A.: *Security and International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press 2005.

²⁴Kulagin, V. M.: *Meždunarodnaja bezopasnost'*. Moskva, Aspekt Press 2006, s. 20 – 26.

²⁵Viotti, P. R. – Kauppi, M. V., cit. dielo, s. 86 – 307.

v kontexte konfliktov, ktoré spája so špionážou, terorizmom, ozbrojenými konfliktmi, vojnami a kontrolou zbrojenia a odzbrojením.²⁶ V. Kulagin považuje za základné problémy medzinárodnej bezpečnosti terorizmus, nerozširovanie zbraní hromadného ničenia, vnútroštátne ozbrojené konflikty a mierotvorné aktivity pri ich riešení, medzinárodné ozbrojené zasahovanie, otázky kontroly zbrojenia (v oblasti klasických zbraní i zbraní hromadného ničenia a raketovej techniky) a regionálne bezpečnostné otázky.²⁷

Viaceri autori, najmä takí, ktorí uvažujú o svetovej politike, ktorá stojí ako nadstavba nad medzinárodnými vzťahmi²⁸ uvažujú aj o fenoméne globálnej bezpečnosti.²⁹ Organickou súčasťou pohľadu na globálnu bezpečnosť je i skúmanie otázok nevojenskej bezpečnosti, ktoré je významné tak pre pohľad teórie medzinárodných vzťahov na sociálny fenomén bezpečnosti v dnešnom svete ako aj pre ďalšie vedy, ktoré sa ňou zaoberajú.

Ďalšie ťažkosti teoretickej charakteristiky bezpečnosti, ktoré súvisia s úsilím o jej komplexné skúmanie, spočívajú aj v tom, že má viaceré podoby, čo vedie k jej spájaniu s viacerými prívlastkami, umožňujúcimi rôzne objasnenia tejto problematiky. Rozdielne sú kontexty explanácie medzinárodnej, vnútornej, počítačovej či dopravnej bezpečnosti, bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci atď. Predpokladáme, že bezpečnosť vo všeobecnosti ako aj nevojenská bezpečnosť ako jej špecifická oblasť (druh) v rôznych podobách a podmienkach majú univerzálne črty a znaky, ktoré možno ucelene charakterizovať v kontexte ich pôsobenia ako sociálneho fenoménu, čo vyžaduje iné teoretické a metodologické prístupy než skúmanie bezpečnosti ako technického a organizačno-administratívneho fenoménu.

²⁶Krejčí, O., cit. práca, s. 402 – 466.

²⁷Kulagin, V. M., cit. dielo, s. 79 – 316.

²⁸Vzťah medzi teóriou svetovej politiky a medzinárodných vzťahov pozri Škvrnda, F., cit. dielo, s. 10 – 17.

²⁹Baylis, J., cit. dielo, s. 318 – 319.

3. O sociologickom chápaní bezpečnosti a jeho aplikácii pri skúmaní jej nevojenských aspektov

Aktuálne otázky, ktoré sa objavujú v súvislosti s potrebou rozvíjania pohľadu na bezpečnosť ako sociálny fenomén z nej činia dôležitú tému aj v sociológii. V dejinách klasickej sociológie sa priamo s charakteristikou bezpečnosti nestretávame a môžeme ju sledovať len sprostredkovane, najmä v súvislosti s objasňovaním vývoja spoločnosti prostredníctvom ich etáp, štádií, stupňoch a pod. Táto téma je v sociológii spojená tiež s otázkami násilia a vojen. Možno poukázať najmä na koncepciu vojenského a priemyslového štádia rozvoja spoločnosti v diele H. Spencera.³⁰ Podobne možno interpretovať aj myšlienky ďalších osobností klasických dejín sociológie najmä A. Comta, K. Marxa a M. Webera o periodizácii vývoja spoločnosti, kde by sa postupne rozsah a význam vojen a násilia mali obmedzovať a zužovať.

Pohľady na bezpečnosť v súčasnej sociológii naznačíme v dvoch základných skupinách názorov, pričom sa zameriame najmä na problematiku rôznych podôb konfliktnosti v kontexte protirečivého a výrazne negatívneho vplyvu sociálneho násilia na spoločenské vzťahy. Prvou, rozšírenejšou je skúmanie parciálnych aspektov sociálneho fenoménu bezpečnosti v špeciálnych sociologických teóriách. Druhou je úsilie viacerých sociológov o vytvorenie relatívne komplexného a samostatného sociologického pohľadu na bezpečnosť v rámci sociológie bezpečnosti ako špeciálnej sociologickej teórie.

Sociologické skúmanie bezpečnosti sa uskutočňuje ako parciálna problematika v rámci viacerých etablovaných špeciálnych sociologických teórií. Možno poukázať na tri, ktoré sa týmto problémom zaoberajú najvýraznejšie. Ide o sociológiu medzinárodných vzťahov, vojenskú sociológiu a sociálnu patológiu (teóriu sociálnych deviácií).

Sociológia medzinárodných vzťahov je hraničnou disciplínou na pomedzí sociológie a medzinárodných vzťahov. Sformovala sa relatívne neskoro – až v 70. rokoch 20. storočia. V súvislosti s prevažujúcim politologickým objasňovaním medzinárodných vzťahov sa sociologické

³⁰Pozri Keller, J.: *Dějiny klasické sociologie*. Praha, SLON 2004, s. 150 – 153.

skúmanie medzinárodných vzťahov rozvíjalo v rámci sociológie politiky (politickéj sociológie) a bezpečnostnými problémami sa spočiatku zaoberala len okrajovo, najmä v súvislosti s otázkami boja o moc.

Sociológia medzinárodných vzťahov charakterizuje medzinárodné vzťahy ako špecifický druh (typ) sociálnych vzťahov, ktorý treba skúmať ako relatívne samostatne existujúci fenomén, lebo sa nedá objasniť len prostredníctvom iných vzťahov (vzťahov v iných oblastiach spoločenského života a vývoja).³¹ Zvýšená pozornosť sa v nej v súčasnosti venuje problematike usporiadania medzinárodných vzťahov a ich aktérom, vrátane neštátnych a faktorom, ktoré determinujú ich pôsobenie. V tomto pohľade sa medzinárodné vzťahy vnímajú ako fenomény, ktoré majú nielen makro- ale aj mikrosociálny rozmer, čo umožňuje podrobnejšie skúmanie aktérov, ktorí v nich pôsobia. Poukazuje sa pritom aj na vplyv faktorov, ktoré majú vnútropolitický charakter, prípadne súvisia so špecifickým charakterom aktérov, najmä neštátnych – s ich záujmami, cieľmi a identitou. V popredí pozornosti sú aj javy a procesy, ktoré vznikajú v interakcii aktérov medzinárodných vzťahov, pričom sa v nich zvyrazňujú otázky pôsobenia kultúry, identity (nacionalizmus, gender, náboženstvo), ideí, verejnej mienky a pod.³² Špecifická pozornosť, ktorá presahuje rámec sociológie medzinárodných vzťahov, sa venuje protirečivému pôsobeniu globalizácie na svet vcelku, ako aj na pôsobenie jednotlivých aktérov. Často sa pritom poukazuje na narastanie rozdielov medzi bohatými a chudobnými štátmi, medzi Severom a Juhom a pod. a ich dopad na vytváranie nových prvkov konfliktnosti a bezpečnostných hrozieb.

Sociológia medzinárodných problémov sa súčasnými problémami medzinárodnej bezpečnosti priamo zaoberá zatiaľ len okrajovo. V súvislosti s analýzou vzťahov aktérov medzinárodných vzťahov v dichotómii spolupráca – konflikt ich skúma všeobecne, v širších súvislostiach, ktoré môžu prispievať k rozvíjaniu pohľadov na nevojenské aspekty bezpečnosti v súčasnom svete. Len ojedinele existujú práce, ktoré

³¹Škvrnda, F.: *Sociológia medzinárodných vzťahov*. Medzinárodné vzťahy, II, 2004, č. 2, s. 35.

³²Palczy, T.: *Socjologia stosunków międzynarodowych. Zarys problematyki*. Kraków, Krakowska Wyższa Szkoła im A. F. Modrzewskiego 2001.

sa problematike medzinárodnej bezpečnosti venujú podrobnejšie alebo celým svojim obsahom.³³

Vojenská sociológia predstavuje oblasť, ktorá sa v doterajšom vývoji sociológie najsystematickejšie zaoberala bezpečnostnými otázkami. Jej pozornosť však bola zameraná len na vojenskú bezpečnosť. Okrem otázok vojen a ozbrojeného násillia ide najmä o problémy vojenskej organizácie, vojenských profesionálov, vzťahov spoločnosti a ozbrojených síl, postavenia a roly jednotlivca v ozbrojených silách atď.³⁴ Napriek tejto orientácii vojenskej sociológie však predpokladáme, že práve jej pôda, najmä v súvislosti s pozornosťou venovanou skúmaniu vzťahov medzi verejnosťou a ozbrojenými silami, ale aj s celou svojou teoretickou a metodologickou bázou, vrátane uskutočňovania sociologických výskumov v tejto oblasti, vytvára najvhodnejšie podmienky pre postupné etablovanie sa sociológie bezpečnosti.

Aj ďalšia oblasť sociológie – sociálnu patológia (teória sociálnych deviácií) – má dlhú tradíciu a rozsiahle poznatky, závery i metodologickú vybavenosť, ktoré umožňujú rozvíjanie skúmania nevojenských otázok bezpečnosti. Sociálna patológia je súhrnný pojem pre „nezdravé, nenormálne, všeobecne nežiadúce spoločenské javy, to znamená spoločenský nebezpečné, negatívne sankcionované formy deviantného správania.“³⁵ Tradične sa medzi ne zaraďujú najmä nadmerné používanie alkoholu, užívanie drog a závislosť na nich, chorobné hráčstvo (gamblerstvo), sexuálne deviácie, prostitúcia, týranie, zanedbávanie a zneužívanie detí, šikanovanie, agresivita a násillie v medziľudských vzťahoch, samovražednosť a i. Relatívne samostatnú oblasť sociálnopatologických javov, ktorá sa považuje za spoločensky veľmi

³³Cyganokov, A. P. – Cyganokov, P. A. *Sociologija meždunarodnych otnošenij. Analiz rossijskich i zapadnych teorij*. Moskva, Aspekt Press 2006, s. 201 – 220; Macsweeney, B.: *Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press 1999.

³⁴Pozri Caforio, G. (ed.) *Handbook of the Sociology of the Military*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publisher 2003; Leonhard, N.: *Militärsoziologie - Eine Einführung*. Wiesbaden, Verlag für Sozialwissenschaften 2005; Ouellet, E.: *New Directions in Military Sociology*. New York, de Sitter 2005; Serebrjannikov, V. V.: *Sociologija vojny*. Moskva, Naučnyj mir 1997; Serebrjannikov, V. V. – Derjugin, Ju. I.: *Sociologija armiji*. Moskva, ISPI RAN 1996.

³⁵*Velký sociologický slovník*, Praha, Karolinum 1996, s. 758.

nebezpečnú, predstavuje kriminalita.³⁶ Z hľadiska bezpečnostných hrozieb je tento vzťah významný pre sledovanie fenoménu organizovanej zločinnosti. Nadobudnúť podobu bezpečnostných hrozieb môžu aj ďalšie sociálnodeviantné fenomény, ktoré sú prioritne sociálno-ekonomicky podmienené. Ide najmä o nezamestnanosť, chudobu, hlad, nedostatočnú sociálnu infraštruktúru, zlý zdravotný stav obyvateľstva a iné nepriaznivé ukazovatele jeho demografického vývoja.

Sociológia bezpečnosti ako potenciálne vznikajúca špeciálna sociologická teória je zatiaľ najviac rozpracovaná v ruskej sociológii.³⁷ Treba poznamenať, že chápanie sociológie u ruských autorov a to nielen pri pohľade na bezpečnosť, ale aj na medzinárodné vzťahy presahuje sociologické aspekty a často má sociálno-filozofický charakter alebo sa rozsiaholo zaoberá aj všeobecnými vedecko-teoretickými otázkami a teda ide v nej o širší pohľad na skúmané fenomény, ako sa uplatňuje v slovenskej sociológii.

Časť ruských autorov uvažuje o uplatňovaní sociologického pohľadu aj na parciálne oblasti bezpečnosti. Ako príklad možno uviesť prácu V. Kafidova a V. Sevast'janova, ktorí sa zaoberajú problémom sociológie požiarnej bezpečnosti.³⁸ Ďalším smerom uvažovania o sociológii bezpečnosti je spájanie sociologického pohľadu na bezpečnosť s technickým prístupom.³⁹ Oba uvedené prípady však predstavujú zatiaľ marginálne názory, o ktorých ďalšom rozpracovávaní ani aplikácii sa nevedú diskusie.

Samotní ruskí autori pojem sociológia bezpečnosti používajú vágne. Poukazujú pritom najmä na o skutočnosť, že nejde ešte o naplno

³⁶Pozri Hřčka, M.: *Sociální deviace*. Praha, SLON, 2001; Munková, G.: *Sociální deviace. Přehled sociologických teorií*. Praha, Karolinum, 2001; Ondrejko, P. – Brezák, J. – Lubelcová G. – Vlčková M.: *Sociální patologie*. Bratislava, Veda 2000.

³⁷Ide najmä o prácu V. N. Kuznecova (*Osnovy sociologii kultury bezopasnosti*. In: *Bezopasnost' Eurazie*, I., 2001, No. 1; *Filosofija i sociologija bezopasnosti*. In: *Bezopasnost' Eurazie*, I., 2001, No. 2; *Sociologija bezopasnosti: formirovanije kultury bezopasnosti v transformirujuščemsja obščestve*. Moskva, Respublika 2002; *Sociologija bezopasnosti*, Moskva: Kniga i biznes 2003 a i.).

³⁸Kafidov, V. V. – Sevast'janov, V. M.: *Sociologija požarnoj bezopasnosti*. Moskva, VNIPO 2003.

³⁹Kafidov, V. V.: *Sociologija i tehnologija bezopasnosti*. Moskva, Akademičeskij projekt 2005.

rozvinutú teóriu a spravidla ju charakterizujú ako formujúcu sa vednú disciplínu.

Okrem vymedzovania sociológie bezpečnosti v ruskej sociológii sa stretávame s ďalšími úvahami v Poľsku⁴⁰ i v iných štátoch,⁴¹ ktoré v rôznych kontextoch rozpracovávajú jednotlivé aspekty sociologického skúmania bezpečnosti. Ide však opäť o veľmi rôznorodé pohľady a napriek rôznym významom a kontextom, v ktorých sa používa pojem sociológia bezpečnosti, zatiaľ nemožno o nej hovoriť ako etablovanej časti sociológie majúcej relatívne samostatný charakter, kde by sa uplatňovala jednotná terminológia, špecifické teoretické a metodologické prístupy a pod. Podnetné je však to, že v týchto prácach sa objavujú tak problémy vojenskej ako aj nevojenskej bezpečnosti.

Významnú časť rozpracovávania sociologických otázok bezpečnosti predstavuje aj problematika sociálnej (societálnej) bezpečnosti.⁴² Časť prác v tejto oblasti sa zameriava na otázky sociálneho zabezpečenia a starostlivosti, skúmanie prejavov sociálnych nerovností.⁴³ Problematika sociálnej bezpečnosti je úzko spojená s otázkami ľudskej bezpečnosti,⁴⁴ ku ktorej sa zaraďujú hrozby občianskych vojen, genocídy

⁴⁰Pozri Leczykiewicz, T. – Zagórski, Z. (red.): *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*. Wrocław, WSO im. T. Kościuszki 1999; Maciejewski, J. (red.): *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2001; Moczuk, E.: *Postrzeżenie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym*. Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2003.

⁴¹Clements, K.: *Toward a sociology of security*. Conflict research consortium Working Paper 90-4, July, 1990. www.colorado.edu/conflict/full_text_search/AllCRCDDocs/90-4.htm; Odlyzko, A.: *Economics, Psychology, and Sociology of Security*. www.dtc.umn.edu/~odlyzko/doc/econ.psych.security.pdf

⁴²Levašov, V. K.: *Globalizacija i social'naja bezopasnost'*. In: Sociologičeskyje issledovanija, XXVIII, 2002, č. 3, s. 19 – 28; Waever, O.: *Societal security: the concept*. In: Waever, O. - Buzan, B. - Kelstrup, M. - Lemaitre, P.: *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter Publishers 1993, s. 17 – 40.

⁴³Adler, M. - Bell, C. - Clasen, J. – Sinfield, A.: *The Sociology of Social Security*. Edinburgh, Edinburgh University Press 1991; Dixon, J.: *Social Security in Global Perspective*. London, Praeger 1999.

⁴⁴Pozri King, G. - Murray, Ch.: *Rethinking Human Security*. Political Science Quarterly 116, 2001, č. 1; Stoett, P.: *Human and Global Security: An Exploration of Terms*. Toronto, University of Toronto Press 1999; Sucharithanarugse, W. *The Concept of 'Human Security' Extended: Asianizing the Paradigm*, In: Tow, W. T. - Thakur, R. - Hyun, I. T. (eds.): *Asia's Emerging Regional Order*, New York, United Nations University Press 2000; Thomas, C.: *Global Governance, Development and Human*

a negatívnych sociálno-ekonomických a demografických dopadov ozbrojených konfliktov na populáciu. Otázka sociálnej a ľudskej bezpečnosti vyúsťuje do osobnej, individuálnej (fyzickej) bezpečnosti, ktorá je v súčasnosti považovaná viac za administratívno-organizačný ako sociálny fenomén. V slovenskej literatúre je časť týchto problémov riešená v rámci objasňovania problematiky bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.

Špecifickým prístupom, ktorý sa objavuje pri skúmaní sociálneho fenoménu bezpečnosti, je jej spájanie s kultúrou a kultúrnymi aspektmi, ktoré sa premieta aj do pohľadu na medzinárodnú bezpečnosť.⁴⁵ V oboch týchto pohľadoch sa rôznym spôsobom zvyrazňuje fenomén identity sociálneho subjektu a jej pociťovania ako problém bezpečnosti.

Existujú aj ďalšie oblasti sociologického poznania, ktoré majú teoretický i metodologický význam pre rozvíjanie sociologického príspevku k novému chápaniu bezpečnosti. Považujeme za ne najmä koncept rizikovej spoločnosti a sociologickú teóriu rizika. Tu treba spomenúť najmä dnes už klasickú prácu U. Becka o rizikovej spoločnosti⁴⁶ a jej ďalšie rozpracovanie.⁴⁷ V súvislosti so sociologickým pohľadom na modernitu v spojení s globalizáciou existujú podnety pre rozpracovávanie otázok nevojenskej bezpečnosti aj v diele Z. Baumana, A. Giddensa, N. Luhmanna a i.

Security. Sterling, Pluto Press 2000; Tow, W. T. - Trood, R.: *Linkages Between Traditional Security and Human Security*. In: Tow, W. T. - Thakur, R. - Hyun, I. T. (Eds.), cit. dielo.

⁴⁵Katzenstein P. (Ed.): *The Culture of National Security*. New York, Columbia University Press 1996; Williams, M. C.: *Culture and Security: Symbolic Power and the Politics of International Security*. London, Routledge 2006. Williams, M. C.: *Security and the Politics of Identity*. *European Journal of International Relations*, IV, 1998, č. 2.

⁴⁶Beck, U.: *Die Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt/M., Suhrkamp 1986.

⁴⁷Beck, U.: *World Risk Society*. Cambridge, Polity Press 1999; Adam, B. - Beck, U. - van Loon, J.: *The Risk Society and Beyond: Critical Issues for Social Theory*. London, Sage 2000.

4. Namiesto záveru – o klasifikácii nevojenských bezpečnostných hrozieb

Tvorba klasifikácií zložitých a rozsiahlych spoločenských javov a procesov predstavuje významný teoretický a metodologický nástroj sociológie a ďalších sociálnych vied. Už samotné vyčlenenie nevojenských bezpečnostných hrozieb obsahuje prvok klasifikácie,⁴⁸ keď sa vymedzujú na základe kritéria, ktoré súvisí najmä s uplatňovaním masového organizovaného ozbrojeného násilia s politickými cieľmi pri riešení spoločenských problémov. Za nevojenské bezpečnostné hrozby sa spravidla považujú fenomény, ktoré majú potenciál závažným spôsobom ohroziť spoločnosť, štáty i celý svet a spôsobiť v nich chaos, destabilizáciu, úpadok a pod. bez použitia ozbrojeného násilia alebo jeho hrozby.

Klasifikácia bezpečnostných hrozieb patrí k najrozpracovanejším častiam bezpečnostnej teórie a pri jej konštrukcii sa používajú nielen rôzne teoretické a metodologické prístupy, ale sú často podmienené aj snahou prispieť z rôznych hľadísk k praktickým aktivitám v bezpečnostnej oblasti (politike). Poukážeme na dva príklady takéhoto vymedzenia hrozieb v aktuálnych bezpečnostnopolitických dokumentoch. Prvým je Bezpečnostná stratégia SR schválená NR SR 27. septembra 2005.⁴⁹ Terorizmus sa charakterizuje ako strategická globálna hrozba. Ako ďalšie hrozby, ktoré sa dajú zaradiť medzi nevojenské sú uvedené: zlyhávajúce štáty, organizovaný zločin, zraniteľnosť informačných a komunikačných systémov (ich preťaženie, neoprávnený prístup k informáciám, šírenie počítačových vírusov a dezinformácií), nelegálna a nekontrolovateľná migrácia, aktivity cudzích spravodajských služieb, prehlbujúca sa ekonomická nerovnováha vo svete, nárast radikálneho nacionalizmu a neznášanlivosti, podporovaný často politickým populizmom, vysoká závislosť od nepretržitého prísunu základných surovín, energie, neobnoviteľných zdrojov a ich dopravy, živelné pohromy, havárie a katastrofy, ekologické zmeny, znečistenie vzduchu,

⁴⁸Pristup ku klasifikácii bezpečnostných hrozieb pozri Škvrnda, F.: *Vybrané sociologické otázky charakteristiky bezpečnosti v súčasnom svete*. In: Čukan, K. a kol.: *Mládež a armáda (súbor sociologických štúdií)*, Bratislava, MO SR 2007, s. 50 – 59.

⁴⁹*Bezpečnostná stratégia SR*, Bratislava, MO SR 2005.

nedostatok pitnej vody, narúšanie prirodzených ekosystémov a nevyvážený demografický vývoj.

Druhým materiálom je Bezpečnostná stratégia EÚ z roku 2003,⁵⁰ ktorá vymedzuje 5 kľúčových bezpečnostných hrozieb. Z nich sa medzi nevojenské dajú zaradiť tri: terorizmus (označený za strategickú hrozbu), zlyhávajúce štáty (prejavuje sa najmä v korupcii, zneužívaní právomocí, nepostačujúcich inštitúciách, nedostatku zodpovednosti, občianskych konfliktoch, nebezpečenstve kolapsu štátnych inštitúcií; zlyhanie štátu môže byť spojené aj s organizovanou zločinnosťou alebo terorizmom) a organizovaná zločinnosť (veľkú časť aktivít kriminálnych gangov tvoria medzinárodné nelegálne obchodovanie s drogami, ženami, ilegálni migranti a nelegálna proliferácia zbraní).

Často používaným spôsobom charakteristiky nevojenských bezpečnostných je ich uvedenie bez bližšej klasifikácie.⁵¹ P. Chalk zaraduje medzi nevojenské bezpečnostné hrozby: terorizmus, drogovú problematiku, námorné pirátstvo, environmentálnu degradáciu, nadnárodné šírenie chôrob, neregulované masové prúdy migrácie.⁵²

Vzhľadom na rozmanitosť nevojenských bezpečnostných hrozieb považujeme za potrebné uskutočniť samostatnú klasifikáciu, ktorá sa zameriava na ich uzlové body. Zaradujeme ich do štyroch základných oblastí:

1. Sociálno-ekonomické problémy spojené s dlhodobým a rozsiahlym nárastom negatívnych javov a procesov v štáte, prejavujúce sa v jeho celkovom úpadku alebo stagnácii, či v takých parciálne významných ukazovateľoch ako je nezamestnanosť, chudoba a pod. Môže ísť aj o negatívne prvky v sociálno-ekonomickej infraštruktúre najmä v oblasti vzdelanosti, zdravotného a sociálneho zabezpečenia a i.
2. Sociálno-demografické problémy, ktoré sú spojené predovšetkým s takými negatívnymi procesmi ako narušenie demografického

⁵⁰*A secure Europe in a better world. European security strategy.* Brussels 12 December 2003. Dostupné na www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf.

⁵¹Prehľad najčastejšie uvádzaných bezpečnostných hrozieb pozri Škvrnda, F., cit. dielo, s. 56.

⁵²Chalk, P.: *Non-Military Security and Global Order The Impact of Extremism, Violence and Chaos on National and International Security.* London, Palgrave Macmillan, 2000.

vývoja spoločnosti v dôsledku príliš vysokého alebo príliš nízkeho prirodzeného prírastku obyvateľstva, rozsiahle negatívne prvky v zdravotnom stave obyvateľstva (existencia nákazlivých a iných chorôb epidemického či pandemického rozsahu, výskyt civilizačných chorôb a pod.), neprimeraná migrácia v dôsledku narušenia prirodzeného prírastku obyvateľstva veľkého rozsahu negatívnych sociálno-ekonomických javov a procesov, pričom narastá najmä počet tzv. ekonomických utečencov, ktorí sa snažia z postihnutých oblastí uniknúť ilegálnym spôsobom.

3. Zlé vládnutie a ďalšie prejavy neschopnosti organizačne či administratívne zvládnuť zaistenie bezpečnosti v štáte v lokálnom či regionálnom rozmere. Prejavujú sa predovšetkým v rozsiahlej korupcii a klientelizme v štátnej a verejnej správe, zlom fungovaní bezpečnostného sektoru spravidla spojenom s neschopnosťou alebo s nezáujmom riešiť domáce (vnútorné) bezpečnostné problémy administratívno-organizačného charakteru, absencii alebo neúplnosti noriem v jednotlivých oblastiach života spoločnosti, v prvom rade v bezpečnostnej, či v ich nedodržiavaní, chaose a neporiadku spojenom s dlhodobým a rozsiahlym nárastom sociálno-patologických (deviantných) javov a procesov v štáte, predovšetkým v oblasti kriminality a násilia.
4. Environmentálne problémy, ktoré sú spojené s činnosťami poškodzujúcimi životné prostredie a narastaním možností rôznych ekologických katastrof a živelných pohrôm v dôsledku činnosti človeka. Možno sem zaradiť aj vznik veľkých technologických havárií spravidla tiež v dôsledku činnosti človeka.

Samostatnú, špecifickú skupinu bezpečnostných hrozieb, ktorá sa nedá jednoznačne zaradiť ani medzi vojenské ani medzi nevojenské hrozby, predstavuje používanie ozbrojeného násilia a jeho hrozby pri riešení problémov v politickej, v ekonomickej, v sociálnej, kultúrnej a v ďalších oblastiach spoločenského života, niektorými sociálnymi subjektami na podštátnej úrovni (skupinami, organizáciami, hnutiami a pod.), ktoré sleduje politické ciele, ale nemá masový charakter a spravidla je lokálne či regionálne ohraničené, pričom môže mať nielen národné (štátne) ale aj

medzinárodné dopady. Pracovne tieto hrozby označíme ako zmiešané, pričom najčastejšie ide o pôsobenie:

- subjektov nacionalistického, religiózneho a iného sociálno-politického, či sociálno-ekonomického zamerania spravidla úzko spojené s radikalizmom a extrémizmom, ktoré však nenadobúda charakter terorizmu,
- teroristických skupín či organizácií, ktoré majú prevažne medzinárodný charakter,
- subjektov organizovaného zločinu, ktoré môže mať ako národný tak aj medzinárodný charakter.

Ďalšiu oblasť špecifických bezpečnostných hrozieb vytvára komercializácia a privatizácia bezpečnostného sektoru. Na základe najnovších výskumov sa do tejto oblasti môže zaradiť aj pôsobenie rôznych súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností (súkromných armád), ktoré postupne nahrádzajú tradičných žoldnierov pri riešení konfliktných a krízových situácií v niektorých regiónoch sveta. Viaceré problémy vystúpili do popredia v činnosti týchto spoločností aj vo vojnách v Afganistane a v Iraku.

Načrtnutá klasifikácia predstavuje jeden z možných prístupov. Preferuje sa pri tom oblasť nevojenskej bezpečnosti a kontext výskumu a preto sa nemôže považovať za všeobecný model. Ide o príspevok do diskusie na tému, ktorá je pri skúmaní nevojenskej bezpečnosti a s ňou spájaných hrozieb nevyhnutná.

Meniace sa podmienky bezpečnosti sveta v podmienkach, ktoré sa vytvorili po skončení studenej vojny, vedú k zvýšenému záujmu o problematiku označovanú za nevojenskú bezpečnosť. Pri analýze týchto aktuálnych otázok, ktoré majú často v praxi páľčivý charakter sa zatiaľ nedospelo k jednoznačným záverom, lebo sa v nej stretávame s pôsobením rozmanitých a protirečivých procesov, kde pri ich skúmaní jednotliví autori používajú rozdielne teoretické a metodologické postupy a v ich dielach sa stretávame aj s odlišnou terminológiou.

Zložitosti vychádzajú najmä z toho, že vzhľadom na charakter súčasnej bezpečnosti nemožno pevne stanoviť hranice medzi vojenskou a nevojenskou bezpečnosťou, ale ani medzi národnou a medzinárodnou bezpečnosťou. Vzniká fenomén, zatiaľ len zriedkavo označovaný za

globálnu bezpečnosť, ktorá je protirečivo podmienená aj vzájomne sa prelínajúcim sa pôsobením globalizácie a postmoderny prejavujúcimi sa najmä vo vzťahu k jej nedeliteľnosti a asymetrii. V týchto podmienkach vidíme aktuálnosť a význam rozpracovávaného, širšieho chápania bezpečnosti, kde prioritne do popredia vystupujú otázky nevojenskej bezpečnosti. Celkom na záver uvedieme, že I. Loader a N. Walker charakterizujú bezpečnosť ako globálny verejný statok,⁵³ čo tiež vo viacerých súvislostiach podporuje prístup, ktorý sa pri riešení jej problémov zameriava na rozvojovú dimenziu spojenú najmä s jej nevojenskými aspektami.

Použitá literatúra:

A secure Europe in a better world. European security strategy. Brussels 12 December 2003. Dostupné na www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf.

BAYLIS, J. – SMITH, S.: (eds.): *The Globalization of World Politics.* Oxford, Oxford University Press 3rd ed., 2005.

BARNETT, R.: *Asymmetrical Warfare: Today's Challenge to Us Military Power.* New York, Brassey's Inc. 2003;

Bezpečnostná stratégia SR schválená NR SR 27. septembra 2005. Bratislava, MO SR 2005

BOOTH, K. (ed.): *Critical Security Studies and World Politics.* Boulder, Lynne Rienner 2005.

BUZAN, B.: *People, States and Fear: An Agenda for International Security.* Boulder, Lynne Rienner 1991.

BUZAN, B. - WÆVER, O.: *Regions and powers: The structure of international security.* Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

BUZAN, B. - WÆVER, O. - Wilde de, J.: *Security. A New Framework for Analysis,* Boulder, Lynne Rienner 1998.

CYGANKOV, A. P. – CYGANKOV, P. A.: *Sociologija meždunarodnych otnošenij. Analiz rossijskich i zapadnych teorij.* Moskva, Aspekt Press 2006.

⁵³Loader, I. – Walker, N.: *Civilizing Security.* Cambridge, Cambridge University Press 2007.

HOFREITER, L.: *Securitológia*. Liptovský Mikuláš, AOS gen. M. R. Štefánika 2006.

CHALK, P.: *Non-Military Security and Global Order: The Impact of Extremism, Violence and Chaos on National and International Security*. London: Palgrave Macmillan, 2000.

KELLER, J.: *Dějiny klasické sociologie*. Praha, SLON 2004

KOLODZIEJ, E. A.: *Security and International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005.

KORZIENOWSKI, L. F.: *Securitologia na początku XXI wieku*, In: *Securitologia/Securitology/Sekjuritologija*. Zeszyty naukowe European Association for Security, 2007, Nr. 6, s. 181 – 192.

KREJČÍ, O.: *Mezinárodní politika*, Praha, Ekopress 2001.

KULAGIN, V. M.: *Meždunarodnaja bezopasnost'*. Moskva, Aspekt Press 2006.

KUZNECOV, V. N.: *Bezopasnost' čerez razvitije*, Moskva, Intel Tech 2000.

KUZNECOV, V. N.: *Sociologija bezopasnosti*, Moskva: Kniga i biznes 2003.

LOADER, I. – Walker, N.: *Civilizing Security*. Cambridge, Cambridge University Press 2007.

MACSWEENEY, B.: *Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School*. *Review of International Studies*, 1996, No. 22.

MACSWEENEY, B.: *Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press 1999.

MARX, K.: *Budoucí výsledky britského panstva v Indii*. In: Marx, K. – Engels, B.: *Spisy*. zv. 9, Praha, SVPL 1968.

MURDZA, K.: *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava, Akadémia policajného zboru 2005.

PALECZNY, T.: *Socjologia stosunków międzynarodowych. Zarys problematyki*. Kraków, Krakowska Wyższa Szkoła im A. F. Modrzewskiego 2001.

ROSA, R. (ed.): *Problemy bezpieczeństwa w myśli społecznej i wojskowej*. Warszawa, Wydawnictwo AON 1996.

ROTHSCHILD, E.: *What Is Security?* DÆDALUS: Journal of the American Academy of Arts and Sciences, CXXIV, 1995, č. 3.

SORENSEN, G.: *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha, Portál 2005.

ŠKVRNDA, F.: *Sekuritológia ako interdisciplinárny predmet*. In: Science & Military, I, 2006, č. 2.

ŠKVRNDA, F.: *Sociológia medzinárodných vzťahov*. Medzinárodné vzťahy, II, 2004, č. 2

ŠKVRNDA, F.: *Svetová politika (Úvod do teórie)* Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM 2005.

ŠKVRNDA, F.: *Terorizmus – najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti*. 2. vyd., Trenčín, Digital Graphic 2003.

ŠKVRNDA, F.: *Vybrané sociologické otázky charakteristiky bezpečnosti v súčasnom svete*. In: Čukan, K. a kol.: *Mládež a armáda (súbor sociologických štúdií)*, Bratislava, MO SR 2007.

Velký sociologický slovník, Praha, Karolinum 1996.

VIOTTI, P. R. – KAUPPI, M. V.: *International Relations and World Politics*. Security, Economy, Identity. 3rd ed., Upper Sadle River, Pearson Prentice Hall 2006.

WAEVER, O. – BUZAN, B. – KELSTRUP, M. – LAMAITRE, P.: *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London, Palgrave Macmillan, 1993.

WAISOVÁ, Š.: *Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodanská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu*. Mezinárodní vztahy, XXIX., 2004, č. 3.

WEISSWANGE, J.–Ph.: *Innere Sicherheit als Aspekt des erweiterterten Sicherheitsbegriffes. Ein neues Aufgabenfeld für Streitkräfte?* Österreichische Militärzeitschrift, 2002, č. 2.

Príspevok bol spracovaný v rámci plnenia grantovej úlohy 3/3188/05 KEGA „Medzinárodná bezpečnosť – vysokoškolská učebnica“

Teoretické aspekty environmentálnej politiky

Lucia Gálová

Abstrakt

Znečistenie životného prostredia je v ekonomickej teórii hlavného prúdu interpretované pomocou teórie negatívnych externalít. Negatívna externalita vzniká, keď človek nenesie plne všetky náklady svojej činnosti a časť týchto nákladov prenáša na iných. Hospodársky subjekt /znečisťovateľ/ obmedzuje vedľajšími efektami svojej ekonomickej činnosti /znečistením/ hospodársky výsledok iného subjektu a vzniknutú škodu /resp. zvýšené náklady/ mu nekompenzuje. Začlenenie negatívnych externalít do výrobných nákladov znečisťovateľov sa označuje pojmom internalizácia externalít- vtiahnutím do výrobných kalkulácií a do rozhodovaní znečisťovateľov sa externé /vonkajšie/ náklady premenia na náklady interné /vnútorné/. Riešenie problému externalít ponúkajú regulačné limity, Pigouva daň, Coaseho teoréma alebo obchodovateľné emisné povolenia.

Abstract

In economic theory pollution of the environment is interpreted by the theory of negative externalities. Negative externality occurs, when the person doesn't bear all the costs of his activity and the part of these costs transfers on the others. Economic subject /polluter/ limits by the side effects of his activity /pollution/ economic results of other subject and he doesn't compensate incurred damage to him. The incorporation of negative externalities to production costs is known as internalisation of externalities. The external costs are changing to internal ones by retraction to production costs and to decision making process. Regulation limits, Pigovian tax, Coase theorem and tradable emission rights are the possible solution of the problems of externalities.

1. Teória externalít

Existuje niekoľko rôznych definícií pojmu externalita. Jednoducho povedané, je to náklad alebo benefit vznikajúci z ekonomickej transakcie, ktorý padá na tretiu stranu a ktorý sa neberie do úvahy tými ktorí transakciu uskutočňujú.¹

Externality v ekonomickej reprodukcii vznikajú v oblasti výroby a spotreby. Výrobný externý efekt vzniká vtedy, keď dochádza k ovplyvňovaniu výrobných aktivít výrobcu prostredníctvom výrobných aktivít iného výrobcu, napr. odpadové vody v celulózke môžu obmedziť výrobcu nachádzajúceho sa na dolnej časti toku, ktorý pre vlastnú výrobu potrebuje čistú vodu. O spotrebnom externom efekte sa hovorí vtedy, keď výnos jedného subjektu je priamo ovplyvňovaný spotrebnou aktivitou iných subjektov, napríklad zaťaženie hlukom, osobnou dopravou a pod.² Externality majú dve formy, ide o negatívne externality a pozitívne externality. Pozitívne externality vznikajú ak sa benefit dostane niekomu mimo produkcie alebo spotreby tovaru. Typickým príkladom je príklad včelára, ktorý drží včely kvôli medu. Vedľajší efekt alebo externalita spojená s touto aktivitou je opelenie okolitých plodín včelami. Hodnota vytvorená opelením môže byť dôležitejšia ako samotný med.

Znečistenie životného prostredia je v ekonomickej teórii hlavného prúdu interpretované pomocou teórie negatívnych externalít.

Negatívna externalita vzniká, keď človek nenesie plne všetky náklady svojej činnosti a časť týchto nákladov prenáša na iných.³

Hospodársky subjekt / znečisťovateľ/ obmedzuje vedľajšími efektami svojej ekonomickej činnosti /znečistením/ hospodársky výsledok iného subjektu a vzniknutú škodu /resp. zvýšené náklady/ mu nekompensuje.

Rozšírenie externalít v trhovej ekonomike znamená, že pravidlá, ktoré by normálne mali viesť k alokačnej efektívnosti nemusia v skutočnosti viesť k spoločensky najefektívnejšiemu výsledku.

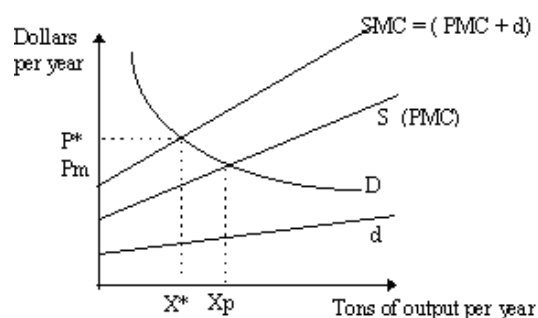
¹McTaggart, D.-Findlay, C.-Parkin, M.: Economics, Addison Wesley Publishers Ltd, Sydney, 1992

²Romančíková, E.: Životné prostredie- ekonómia a financie, Eco Instrument, Bratislava, 1997 ISBN 80-967771-0-6

³Holman, R.:Ekonomie, Nakladatelství C.H. Beck, Praha, 1999

Prítomnosť externalít predstavuje príklad trhového zlyhania. Dôvodom je, že v prítomnosti externalít trhovú cenu produktu nemusí reflektovať skutočné spoločenské náklady alebo výnosy a tak môže viesť k podvýrobe alebo nadvýrobe. Graf 1 zobrazuje dôsledky negatívnej externality na alokačnú efektívnosť.

Graf 1: Dôsledky negatívnej externality na alokačnú efektívnosť

Zdroj: Katz, M.-Rosen, H.: Microeconomics, Irwin Inc., Sydney, 1991

Vo voľnom trhu, kde boli sledované optimalizačné pravidlá, vyrobené množstvo bude pri množstve X_p a cene P_m , v bode kde sa dopyt /D/ rovná súkromným hraničným nákladom /PMC/. Avšak tam kde existuje negatívna externalita, trh zlyháva v produkovani spoločensky optimálnej úrovni produkcie. Je to preto, že hraničná škoda /d/, vytvorená negatívnou externalitou, je náklad nebratý do úvahy trhom. Keď je vytvorená krivka spoločenských hraničných nákladov /SMC/, môžeme vidieť, že spoločensky optimálny level produkcie je v skutočnosti X^* a product by mal byť predaný za vyššiu cenu P^* aby odrážal skutočnosť, že skutočné spoločenské náklady produktu sú vyššie ako súkromné náklady.

Ak chceme analyzovať, na koho dopadajú dôsledky environmentálne negatívnych externalít, je možné rozlíšiť niekoľko úrovní:

- Pokiaľ spájame externality s globálnymi prírodnými statkami nadnárodného významu /ako sú napríklad kozmický priestor, oceány/, ktoré sú viacúčelovo využívané viacerými krajinami, dopadajú negatívne dôsledky spojené s ich narušením s rozličnou

intenzitou na viacero krajín, a to i na krajiny, ktoré sa nepodieľajú na ich znečistení či nadmernej exploatacii

- Externality spojené s verejnými statkami /kvalita ovzdušia, vodných zdrojov, pôdy atď./ majú aspôň čiastočne národný význam. Negatívne externality dopadajú tak na obyvateľstvo znečistených oblastí, tak na ekonomické a iné tam lokalizované subjekty.
- Pokiaľ vychádzame z princípu trvalo udržateľného rozvoja, rešpektujeme fakt, že niektoré dopady súčasných ekonomických aktivít, prejavujúcich sa narušením ozónovej vrstvy, skleníkovým efektom atď. dopadajú na záujmy budúcich generácií.⁴

Ekonomické riešenie ochrany životného prostredia predpokladá na mikroekonomickej úrovni začlenenie negatívnej externality v čo najväčšej možnej miere do výrobných nákladov ich pôvodcov-znečisťovateľov. Internalizácia v makroekonomickej polohe predpokladá začleniť environmentálne negatívne externality do systému kategórií a agregovaných ukazovateľov charakterizujúcich výkonnosť ekonomiky /napr. do HDP/.

Začlenenie negatívnych externalít do výrobných nákladov znečisťovateľov sa označuje pojmom internalizácia externalít- vťahnutím do výrobných kalkulácií a do rozhodovaní znečisťovateľov sa externé /vonkajšie/ náklady premenia na náklady interné /vnútorné/. Internalizácia tak prospieva k zmene chovania znečisťovateľa smerom k ekologicky šetrnejšiemu. Plná internalizácia externalít však nie je možná, pretože celý rad externých efektov je obtiažne identifikovať a ešte obtiažnejšie kvantifikovať.

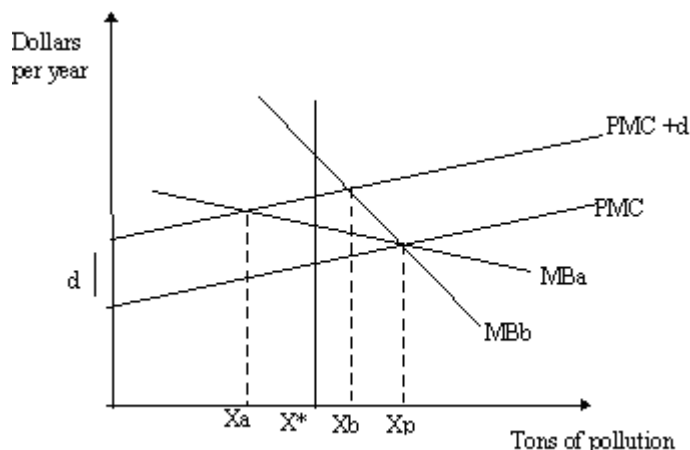
2. Regulačné limity

Najbežnejší spôsob riešenia problému externalít, obzvlášť znečistenia, je uvalenie regulačných limitov na množstvo produkovanej externality a uvalenie pokút na tie strany, ktoré produkujú externality za tento regulačný limit. Zatiaľ čo tento prístup vyzerá byť jednoduchým riešením na ohraničenie externalít, vyžadujúc od všetkých podnikov

⁴Mezrický, V.: Environmentální politika a udržateľný rozvoj, Portál, Praha, 2005

zníženie ich externalít v rovnakom množstve alebo do rovnakej úrovne, nemusí byť efektívny. Túto skutočnosť môžeme sledovať na grafe 2.

Graf 2: Regulácia znečistenia

Zdroj: Katz, M.-Rosen, H.: Microeconomics, Irwin Inc., Sydney, 1991

Graf 2 vyjaruje situáciu dvoch firiem / a,b/ s identickými nákladmi ale rozdielnymi krivkami hraničných výnosov / MBa , MBb /. Situácia voľného trhu bez vládnej regulácie bude produkovať množstvo znečistenia X_p v bode kde krivky hraničných výnosov firiem pretínajú krivku súkromných hraničných nákladov / PMC /. Keď firmy zoberú do úvahy škodu / d /, ktorá je spôsobená ich činnosťou, optimálne množstvo znečistenia pre každú firmu bude X_a resp. X_b . Vzhľadom na rozdielne krivky hraničných výnosov, opatrenia vlády aby všetky firmy znížili svoje znečistenie rovnakým množstvom alebo ohranili znečistenie do určitého množstva X^* nemusí viesť k efektívnemu výsledku. Ďalším problémom tohto prístupu je monitorovania a určenie firiem, ktoré porušujú dané predpisy.

3. Pigouova daň

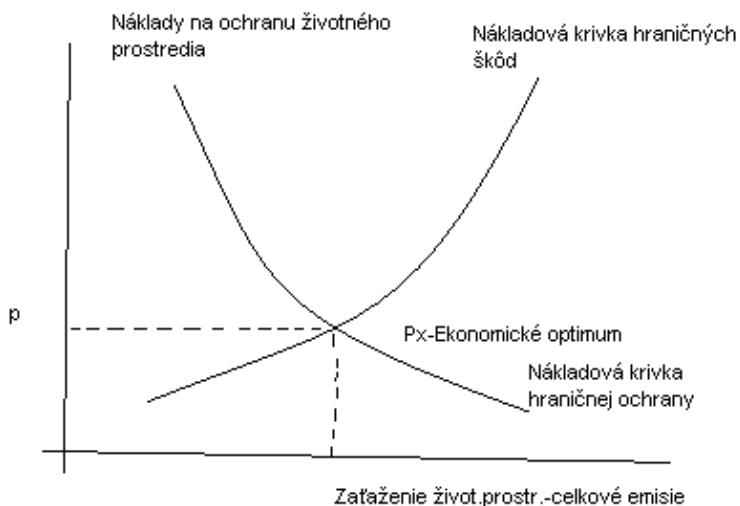
Jeným zo spôsobou internalizácie externých nákladov je Pigouova daň⁵, podľa ekonóma Arthura Pigou /1877-1959/.

Pigou navrhol riešiť problém internalizácie externých nákladov formou emisnej dane. Jej výšku odvodil od hraničných škôd, ktoré zapríčini znečisťovateľ životného prostredia, a od hraničných nákladov na jeho ochranu.

Emisnú daňovú sadzbu určil v priesečníku funkcií hraničných škôd a hraničných nákladov, ktoré sú potrebné na ochranu pred znečistením životného prostredia.

Predpokladal, že poškodení z vyberania emisnej dane nezískajú žiadnu kompenzáciu, keďže by to viedlo k tolerovaniu znečisťovania životného prostredia. Určenie výšky emisnej dane znázorňuje graf 3.

Graf 3: Emisná daň podľa A.C. Pigoua

Zdroj: ¹Romančíková, E.: Životné prostredie- ekonómia a financie, Eco Instrument, Bratislava, 1997 ISBN 80-967771-0-6

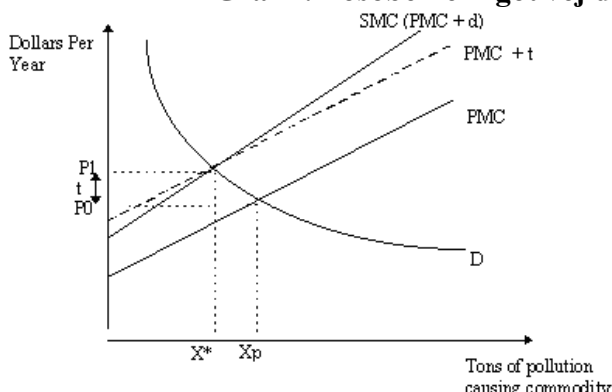
⁵Pigou, A.C.: The Economics of Welfare, 4th.ed. Cambridge, 1928.

Na vodorovnej osi je nanesené zaťaženie životného prostredia- celkové emisie, na zvislej osi náklady spojené s ochranou pred znečistením životného prostredia.

Pravdepodobnými úvahami Pigou vytvoril nasledujúce vzťahy: čím väčšie je zaťaženie životného prostredia, tým viac sa zvyšujú celkové škody a naopak, čím menší je objem emisií, tým nákladnejšia je ochrana životného prostredia. V priesečníku krivky klesajúcich nákladov hraničnej ochrany so stúpajúcou krivkou hraničných škôd určil tzv. ekonomické optimum ochrany životného prostredia.

Každé dodatočné zníženie emisií pod ekonomické optimum by podľa Pigou stálo spoločnosť viac, ako by jej prinášalo „ziskov“ vo forme zníženia škôd na životnom prostredí. A naopak, každé zvýšenie emisií za týmto bodom spôsobuje viac škôd, než by pripadalo na náklady vynaložené na zabránenie vzniku emisií. Daň by podľa Pigou mala byť určená v takej výške, aby korešpondovala s bodom px. Primerane tomu považoval za potrebné zaťažiť každú emitovanú tonu škodlivých látok daňou vo výške p.⁶

Graf 4: Pôsobenie Pigouvej dane

Zdroj: Katz, M.-Rosen, H.: Microeconomics, Irwin Inc., Sydney, 1991

⁶Romančíková, E.: Životné prostredie- ekonómia a financie, Eco Instrument, Bratislava, 1997 ISBN 80-967771-0-6

Ako ukazuje graf 4, rovnováha na voľnom trhu nastane, keď sa dopyt /D/ bude rovnať súkromným hraničným nákladom /PMC/ produkcie. Toto nastane pri množstve X_p . Avšak optimálne množstvo produkcie nastane pri množstve X^* , kde sa spoločenské hraničné náklady /SMC/, ktoré zohľadňujú škodu /d/ spôsobenú výrobou jednotky produktu, rovnajú D. Ďalej pozorujme dôsledok predstavenia Pigouovej dane /t/, ktorá sa rovná hraničnej škode /d/ externality na optimálnej úrovni. Implementáciou dane krivka efektívnej ponuky firiem sa posunie smerom nahor kde sa stotožní so súkromnými hraničnými nákladmi plus dane. Výsledkom je rast ceny produktu a pokles dopytu po ňom. Alokačne efektívna úroveň produkcie je dosiahnutá pri cene P_1 a množstve X^* .

Z tohto pohľadu Pigouova daň predstavuje efektívnejší prostriedok dosiahnutia alokačnej efektívnosti ako priame regulačné limity alebo pokuty.

Ohraničenosťou a zároveň limitovanosťou Piguom navrhovanej dane je existencia či neexistencia informácií. Úrady zodpovedné za starostlivosť o ochranu životného prostredia nielenže nepoznajú hraničné náklady, ale ani priemerné náklady, ktoré by vznikli znečisťovateľom v dôsledku znižovania emisií.

Zároveň môže nefunkčnosť Pigouovej dane vyvolať aj inflačný proces, ktorý vedie k tzv. zlacneniu emisií v porovnaní s cenou, ktorú by musela podnikateľská sféra vynaložiť na ekotechnológie. Prekrývanie oboch procesov sa môže takto stať zdrojom permanentného zhoršovania kvality životného prostredia.

Uvedené negatívy Pigouovej emisnej dane viedlo W.J. Baumola a W.E. Oatesa k návrhu uplatniť v ochrane životného prostredia štandardné ceny, ktorých výška závisí od štandardu kvality životného prostredia.

4. Uplatnenie cien podľa W.J. Baumola a W.E. Oatesa

Druhým spôsobom internalizácie externých nákladov prostredníctvom daní je prístup W.J. Baumola a W.E. Oatesa.⁷

Pri uplatnení cien v smere ochrany životného prostredia je rozhodnutie o výške znečistenia späté s vymedzením štandardu kvality životného prostredia, ponechané príslušnej štátnej správe zodpovednej za kvalitu životného prostredia.

Cena za využívanie zdrojov životného prostredia závisí podľa týchto autorov od vytýčeného štandardu životného prostredia a v nadväznosti na to od výšky hraničných nákladov spojených so znížením emisií. Záujem znečisťovateľov znížiť emisie sa preto odvíja od porovnania individuálnych nákladov na ochranu pred emisiami s výškou ceny. Len vtedy, keď cena prevýši individuálne hraničné náklady jednotlivého znečisťovateľa pred emisiami, začína byť znečisťovateľ stimulovaný k zníženiu emisií.

5. Coaseho teoréma

Ďalšou možnosťou internalizácie externých nákladov je prostredníctvom prisúdenia súkromných vlastníckych práv. Ronald Coase⁸ tvrdil, že jednotlivci môžu vyjednávať v snahe dospieť k efektívnemu výsledku a tak eliminovať externality bez zásahu štátu. Štát by mal obmedziť svoju úlohu len na umožnenie vyjednávania medzi zainteresovanými skupinami alebo jednotlivcami a na uplatnenie akýchkoľvek dohôd, ktoré vzniknú.

⁷Baumol, W.J. and Oates, W.E.: The use of standards and prices for protection of the environment, In.: Swedish Journal of Economics, Vol.73, 1971, p.42-54

Baumol, W.J.: On taxation and the control of externalities, In.: American Economic Review, Vol.62, 1972, p. 307

⁸Coase, R. H.: The Problem of Social Cost, In.: Journal of Law and Economics, Vol. 3, 1960,p. 1-44

Tento výsledok, známy ako Coaseho teoréma vyžaduje že:

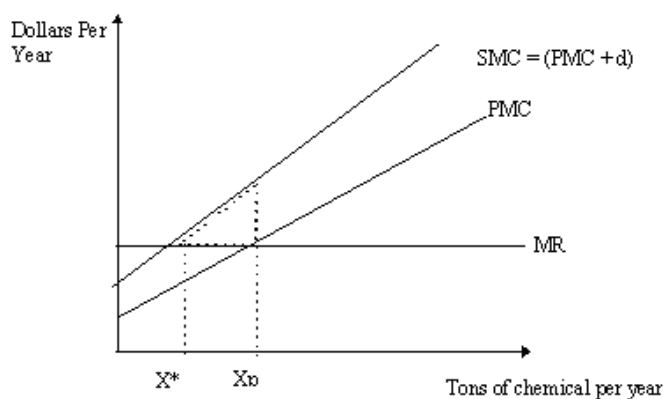
- Vlastnícke práva sú správne definované
- Ľudia sa správajú racionálne
- Transakčné náklady sú minimálne

Ak sú tieto predpoklady splnené, jednotlivci budú vyjednávať a vyriešia problém externalít.

Coase zdôrazňuje, že existuje určitý druh symetrie v majetkových právach na životné prostredie. Predpokladá, že znečisťovateľ a poškodený majú rovnaké práva na užívanie ich spoločného životného prostredia. / Pigou predpokladal, že právo na životné prostredie je pridelené len poškodenému./ Podľa Coaseho, nie je dôležité, komu sú, resp. boli vlastnícke práva pridelené. Dôležitá je len ich existencia, ktorá umožňuje žalovateľnosť v prípade ich porušenia.

Napríklad, ak sú vlastnícke práva k určitej časti rieky prisúdené určitému rybárskemu klubu, potom tento klub bude schopný žalovať chemickú firmu, ktorá znečisťuje rieku a zabíja zásoby rýb v časti rieky patriacej rybárskemu klubu. Graf 5 zachytáva danú situáciu.

Graf 5: Vlastnícke práva a vyjednávanie

Zdroj: Katz,M.-Rosen,H.: Microeconomics, Irwin Inc.,Sydney,1991

Coaseho teoréma ako bolo povedané predpokladá, že efektívne riešenie bude dosiahnuté nezávisle od toho komu sú vlastnícke práva prisúdené. Odôvodnenie tohto tvrdenia je nasledovné: ak sú vlastnícke práva prisúdené chemickej firme, rybársky klub bude pripravený platiť

chemickej firme hodnotu vo výške spôsobenej škody, aby chemická firma znížila svoju produkciu tak že v každom bode po X^* spôsobená škoda prevyšuje firemný zisk. Z toho dôvodu firma je ochotná akceptovať platbu, aby znížila svoju produkciu na množstvo X^* . Podobne ak má rybársky klub dané práva, nepovolí firme produkovať viac ako X^* , keďže škoda spôsobená rybárskemu klubu by bola väčšia ako akákoľvek platba, ktorú by firma bola ochotná zaplatiť. Prisúdenie vlastníckych práv takto vytvára rámec, ktorý umožňuje vyjednávanie a dosiahnutie spoločensky optimálneho výsledku.

K vyjednávaniu medzi znečisťovateľmi a poškodenými nedôjde vtedy, ak by zisk späť s vymáhaním vlastníckych práv bol menší ako transakčné náklady. Ak teda kvôli vysokým transakčným nákladom nedôjde k internalizácii negatívnych externalít, znamená to, podľa Coaseho, že internalizácia externých nákladov nie je spoločensky želateľná, keďže efekt, ktorý by v dôsledku takejto internalizácie vznikol, by bol nižší ako vzniknuté transakčné náklady. Štátne zasahovanie prostredníctvom nepriamych nástrojov environmentálnej politiky z uvedeného dôvodu Coase považuje za nežiaduce.⁹

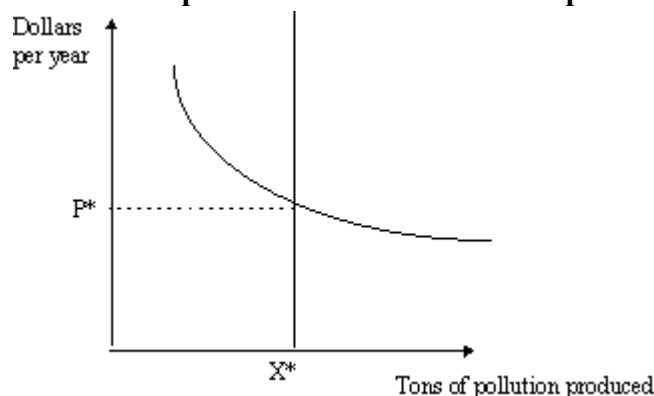
Randall¹⁰ v tejto súvislosti poznamenáva, že ohraničenosť vstupu štátu do systému ochrany životného prostredia vychádza u Coaseho z nesprávneho predpokladu existencie nízkych transakčných nákladov. Treba si však uvedomiť, že práve vznik negatívnych externalít z poškodenia životného prostredia sa spája s vysokými transakčnými nákladmi.

6. Obchodovateľné emisné povolenia

Ďalším prístupom internalizácie negatívnych externalít je vytvorenie trhu pre obchodovateľné emisné povolenia.

⁹Romančíková, E.: Životné prostredie- ekonómia a financie, Eco Instrument, Bratislava, 1997 ISBN 80-967771-0-6

¹⁰Randall, A.: Coasion Externality Theory in a Policy Context, In.: Natural Resources Journal, Vol.14, 1974,p.35-54

Graf 6: Trh pre obchodovateľné emisné povolenia

Zdroj: Katz, M.-Rosen, H.: Microeconomics, Irwin Inc., Sydney, 1991

Tento prístup zahŕňa štát vytvárajúci trh pre obchodovateľné emisné povolenia. Ponuka obchodovateľných emisných povolení je fixovaná na X^* . Firmy nepripravené platiť trhovú cenu P^* za nákup emisných povolení musia buď znížiť svoje emisie alebo prijať technológie, ktoré produkujú menej negatívnych externalít. Obchodovateľné emisné povolenia môžu pomôcť dosiahnuť alokačnú efektívnosť, keďže rast alebo pokles dopytu sa bude odrážať v zmene ceny povolení, ale objem produkovaných emisií neprekročí optimálnu úroveň determinovanú počtom emisných povolení, ktoré sú k dispozícii.

7. Porterova hypotéza

Podľa Porterovej hypotézy striktná environmentálna regulácia môže vzbudiť a podporiť inovácie, ktoré pomôžu zlepšiť komerčnú konkurencieschopnosť. Hypotéza bola formulovaná ekonómom Michaelom Porterom.¹¹

Podľa tejto hypotézy, prísna environmentálna regulácia spúšťa objavovanie a predstavenie čistejších technológií a environmentálne zlepšenia- inovačný efekt, robiac tak výrobné procesy a produkty efektívnejšie. Úspory nákladov, ktoré môžu byť dosiahnuté sú dostatočné na vykompenzovanie tak nákladov z priameho podrobenia sa novej regulácii ako aj inovačných nákladov.

¹¹Porter, M.: On Competition, Boston: Harvard Business School, 1998

Porterova hypotéza bola aplikovaná na REACH- Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals.

Podľa jednej analýzy¹² podniky, ktoré prijali stratégiu nákladového vodcovstva a majú relatívne malé produktové portfólio si budú viesť lepšie ako podniky, ktoré konkurujú s diferenciáciou produktov a majú väčší počet chemikálií, ktoré podliehajú regulácii.

Použitá literatúra

MCTAGGART, D.-FINDLAY,C.-PARKIN, M.: Economics, Addison Wesley Publishers Ltd, Sydney, 1992

KATZ,M.-ROSEN,H.: Microeconomics, Irwin Inc.,Sydney,1991

ROMANČÍKOVÁ, E.: Životné prostredie- ekonómia a financie, Eco Instrument, Bratislava, 1997 ISBN 80-967771-0-6

HOLMAN, R.:Ekonomie, Nakladatelství C.H. Beck, Praha, 1999

MEZRICKÝ, V.: Environmentální politika a udržitelný rozvoj, Portál, Praha, 2005

PIGOU, A.C.: The Economics of Welfare, 4th.ed. Cambridge, 1928.

BAUMOL, W.J. and OATES, W.E.: The use of standards and prices for protection of the environment, In.: *Swedish Journal of Economics*, roč.73, 1971, s.42-54

BAUMOL, W.J.: On taxation and the control of externalities, In.: *American Economic Review*, roč.62, 1972, s. 307

COASE, R. H.: The Problem of Social Cost, In.: *Journal of Law and Economics*, roč. 3, 1960,s. 1-44

RANDALL, A.: Coasion Externality Theory in a Policy Context, In.: *Natural Resources Journal*, roč.14, 1974,s.35-54

PORTER, M.: On Competition, Boston: Harvard Business School, 1998

FROHWEIN, T. and HANSJÜRGENS, B.: Chemicals Regulation and the Porter Hypothesis: A Critical Review of the New European Chemicals Regulation, In.: *Journal of Business Chemistry*, roč. 2, 2005

¹²Frohwein, T. and Hansjürgens, B.: Chemicals Regulation and the Porter Hypothesis: A Critical Review of the New European Chemicals Regulation, In.: *Journal of Business Chemistry*, Vol. 2, 2005

Energetická politika EÚ

Tatiana Bezáková

Abstrakt

Zásadnou otázkou v kontexte európskej energetickej politiky je otázka zabezpečenia energetických zdrojov a bezpečnosti dodávok za prijateľnejších podmienok environmentálnej udržateľnosti. V súčasnosti je Európska únia (EÚ) v pozícii, keď musí hľadať riešenie rôznych požiadaviek, z ktorých sú viaceré protichodné. K strategickým cieľom patrí zníženie spotreby energie, diverzifikácia dovozu nosičov energie a úprava štruktúry sektorov energetiky tak, aby bola zabezpečená bezpečnosť dodávky energií v horizonte 20-30 rokov a napĺňanie environmentálnych kritérií. Potreba zrýchlenia ekonomického rastu v celej EÚ však priamo implikuje rast spotreby energií, a preto vystupuje do popredia otázka mixu nástrojov energetickej politiky, aby tak boli pokryté potreby všetkých jej členov.

Abstract

Cardinal importance in a context of European energy policy is energy safety and safe delivery of energy supplies which should be kept on behalf of a sustainable environmental development. European Union (EU) is nowadays looking for a feasible solution for performing different and often contradictory tasks. On one hand there is a strategic goal: energy savings in a way to ensure sustainable safety energy supplies for next 20-30 years; on the other hand EU must to face still increasing economic growth which is so needed and implies higher consumption of energy. Therefore is finding of applicable joiner of mentioned claims so important for fulfilling all criteria and providing energy safety for all EU members.

1 Postavenie energií vo svetovom meradle

Energetika je jedným z kľúčových odvetví národného hospodárstva krajín a stratégia jej rozvoja je veľmi diskutovanou témou aj na pôde Európskej únie (EÚ). Jej vplyv na všetky odvetvia hospodárstva je veľmi silný, a preto do popredia vystupuje otázka hľadania optimálneho modelu využívania energie a jej zdrojov.

V súčasnosti sú všetky moderné spoločnosti „životne“ závislé nielen na energiách ako celku, ale na jednotlivých druhoch energií či nosičov energie. Všeobecne platí závislosť, že čím je spoločnosť vyspelejšia, tým je táto závislosť vyššia. Zároveň rastie závislosť na kvalite a špecifických vlastnostiach jednotlivých druhov palív a energií. Dopyt po energonosičoch má v celosvetovom meradle vzrastajúcu tendenciu, čo ukazuje i nasledujúca tabuľka:

Tab. č. 1: Celosvetový dopyt po energonosičoch

	levels mtoe				growth % p.a. 2005–30	fuel shares %			
	2005	2010	2020	2030		2005	2010	2020	2030
Oil	4,002	4,319	4,996	5,689	1.4	39.2	38.4	37.5	36.5
Solids	2,822	3,144	3,703	4,181	1.6	27.6	28.0	27.8	26.8
Gas	2,346	2,655	3,352	4,276	2.4	23.0	23.6	25.1	27.4
Hydro/nuclear/ renewables	1,041	1,117	1,283	1,434	1.3	10.2	9.9	9.6	9.2
Total	10,212	11,236	13,335	15,580	1.7	100.0	100.0	100.0	100.0

Zdroj: <http://www.opec.org/library/World%20Oil%20Outlook/pdf/WorldOilOutlook.pdf>

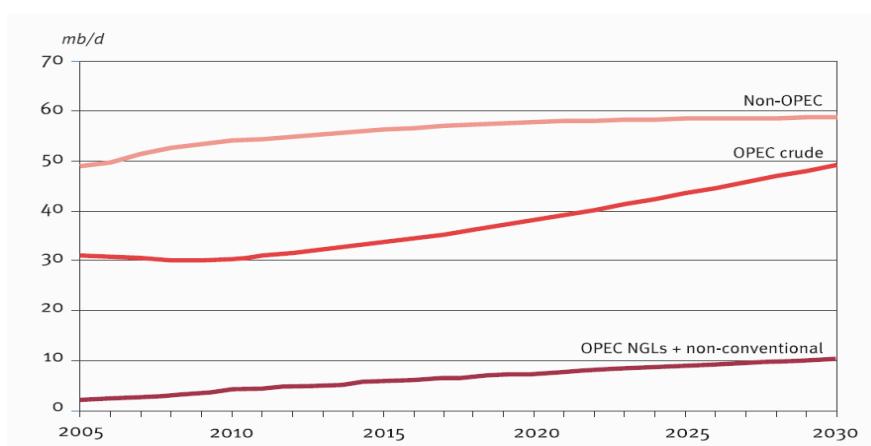
Dôležitosť ponuky ropy ako primárneho zdroja energie je už roky známa a rezervy tejto strategickej suroviny sa menia z roka na rok. V predchádzajúcich 146¹ rokov sa spotrebovala polovica svetovej ponuky, čo je asi 1 bilión barelov. Pri bežnej miere ročnej spotreby, ktorá

¹Začiatok produkcie ropy sa datuje od roku 1860

predstavuje približne 27 mld. barelov a za predpokladu, že sa ročná spotreba v ďalších rokoch nezmení, sa doteraz objavené zásoby ropy vyčerpajú o 34 rokov – v roku 2041². Mnohí odborníci tvrdia, že globálna produkcia ropy dosiahla v roku 2006 strop. Ďalší predpokladajú, že strop sa dosiahne medzi rokmi 2006 – 2010.

Podľa odhadov Medzinárodnej energetickej agentúry (IEA), produkcia konvenčnej ropy v roku 2030 dosiahne v celosvetovom meradle 100 mil. barelov denne, ale celkový dopyt vo svete bude predstavovať už 120 mil. barelov denne. Tento rozdiel by mal byť doplnený nekonvenčnou ropou, ktorej pojem sebe zahŕňa extra ťažkú surovinu a bitúmen, ktoré sa objavili vo veľkých množstvách v okolí Athbasca v Kanade³ a v Orinockej nížine vo Venezuele.

Graf č. 1: Celosvetová ponuka ropy

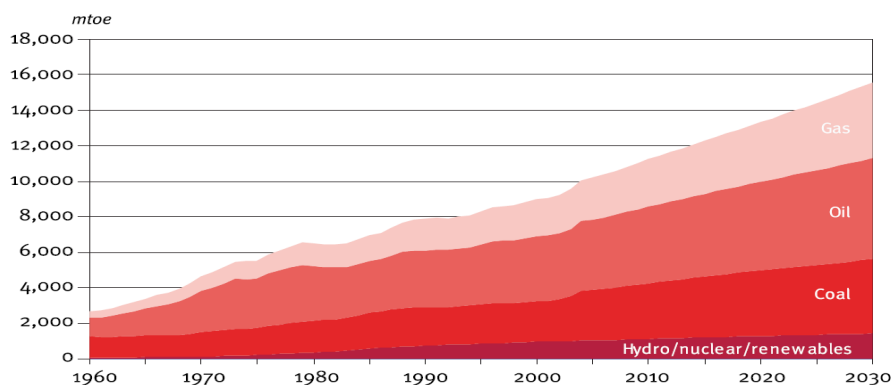
Zdroj:

<http://www.opec.org/library/World%20Oil%20Outlook/pdf/WorldOilOutlook.pdf>

Za posledných 15 rokov na svetových trhoch dochádza k stupňovaniu tempa prírastku spotreby ropy, čo možno vidieť na nasledujúcom grafe:

²Odhad ročnej spotreby ropy 27 mld. barelov je založený na dopyte v minulých rokoch a nezahŕňa narastajúcu spotrebu v priemyselných gigantických ekonomik, ako sú Čína a India

³Kanada má druhé najväčšie zásoby ropy vo svete (piesočné polia)

Graf č. 2: Dopyt po jednotlivých energonosičoch vo svete**Zdroj:**

<http://www.opec.org/library/World%20Oil%20Outlook/pdf/WorldOilOutlook.pdf>

Za obdobie od roku 1991 do roku 2000 sa tento ukazovateľ zvýšil o 9,8 mil. barelu/deň, a v roku 2001 – 2004 o 6,3 mil. barelu/deň. Ak sa na začiatku uvedeného obdobia zvyšoval dopyt v dôsledku rastu spotreby ropy v Severnej Amerike, v Európe a v štátoch Ázie, ktoré sú členmi Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), tak v posledných rokoch vedúcu pozíciu z hľadiska tempa rastu prevzala Čína. Ročný prírastok sa v Číne zvýšil z 0,32 na 0,4 mil. barelu/deň, zatiaľ čo v rovnakej dobe klesol tento ukazovateľ v Severnej Amerike z 0,5 na 0,3 mil. barelu/deň, v Európe z 0,2 na 0,15 mil. barelu/deň a v ázijských členských krajinách OECD sa priblížil k nule.

Najväčšiu spotrebu ropy vo svete má USA, ktorá má 6% celosvetovej populácie a konzumuje 25% svetovej spotreby ropy a zemného plynu, čo predstavuje cca 20 mil. barelov denne. Na porovnanie EÚ so svojimi 450 miliónmi obyvateľov, a teda aj spotrebiteľov konzumuje okolo 12 mil. barelov denne, čím predstavuje druhý najväčší trh energií vo svete. Svetový dopyt po ropy jednotlivých krajín, ktorí sú najväčšími konzumentmi do roku 2030 bude mať nasledujúce tendencie:

Tab. č. 2: Svetový dopyt jednotlivých krajín po ropy

	2005	2010	2015	2020	2025	2030
North America	25.5	26.1	26.9	27.7	28.4	29.0
Western Europe	15.5	15.6	15.8	15.9	15.9	15.8
OECD Pacific	8.6	8.6	8.6	8.6	8.6	8.5
OECD	49.6	50.3	51.3	52.2	52.9	53.4
Latin America	4.6	5.0	5.5	5.9	6.4	6.8
Middle East & Africa	3.0	3.4	4.0	4.6	5.2	5.9
South Asia	3.1	3.9	5.0	6.1	7.3	8.6
South-East Asia	4.4	5.2	6.1	7.1	8.0	9.0
China	6.5	8.7	10.4	12.3	14.3	16.4
OPEC	7.4	8.2	9.1	9.9	10.8	11.7
DCs	29.0	34.5	40.0	45.9	52.0	58.5
FSU	3.8	4.0	4.2	4.3	4.5	4.6
Other Europe	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.1
Transition economies	4.7	4.9	5.2	5.4	5.5	5.7
World	83.3	89.7	96.5	103.5	110.4	117.6

Zdroj: vlastné spracovanie : World Oil Outlook

2 Energetická politika členských štátov EÚ

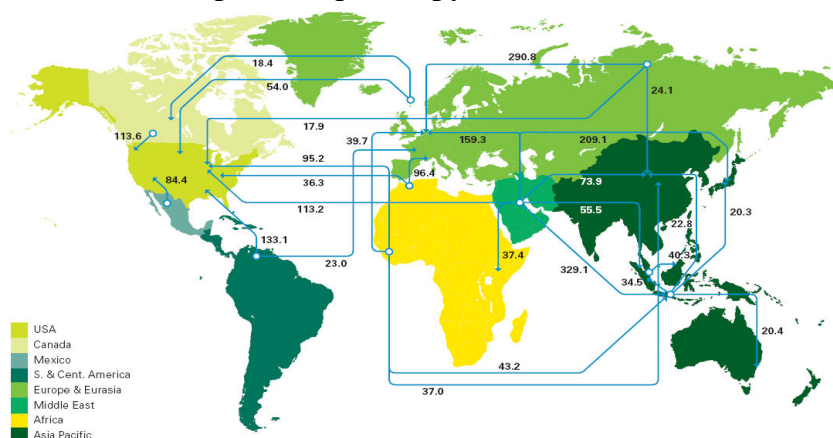
Energetická politika, ako ju poznáme dnes na úrovni štátov, nie je súčasťou zmluvy o EÚ. Otázky bezpečnosti dodávky sú však „ošetrené“ v Rímskej zmluve v článku 103, na základe ktorého boli vytvorené zásoby ropy. Od prijatia Maastrichtskej zmluvy sa na implementáciu takýchto opatrení vyžaduje jednohlasné schválenie Rady EÚ. S postupným vytváraním jednotného trhu s elektrinou a zemným plynom vzniká/vznikala aj komunitárna dimenzia energetických politík jednotlivých členských štátov EÚ, pretože akékoľvek rozhodnutie jedného štátu, má cez mechanizmus voľného trhu vplyv aj na ostatné krajiny. Pokiaľ má EÚ vykonávať určité funkcie smerom k energetickému hospodárstvu, je nevyhnutnou podmienkou poskytnúť jej aj primerané nástroje a kompetencie. V súčasnej dobe platia 3 direktívy, z ktorých dve ukladajú členským štátom povinnosť držať zásoby ropy a ropných

produktov v objeme 90- dňovej spotreby daného štátu a tretia direktíva upravuje správanie sa členských štátov EÚ v prípade vypuknutia krízy.

3 Spoločná energetická politika EÚ

Pre vytvorenie spoločnej vonkajšej energetickej politiky EÚ je dôležité, aby si členské štáty definovali spoločný záujem, pretože jednotlivé členské štáty sú z historických a/alebo geografických dôvodov vo svojich dodávkach energie napojené na rôzne regióny a z toho titulu majú i rôzne záujmy.

Obr. č. 1: Import a export ropy vo svete v roku 2006

Zdroj: BP Statistical Review of World Energy June 2007 dostupné na: www.bp.com

Základným cieľom energetických politík členských krajín EÚ je zabezpečiť dostatočné množstvo zdrojov energie pri maximalizácii úspor energie pri vyváženej štruktúre jej jednotlivých zložiek tak, aby v prípade výpadku jedného energetického zdroja mohol byť tento výpadok nahradený iným zdrojom.

Z pohľadu vlastných rezerv energetických surovín je možné konštatovať, že Európa ako kontinent, nie je „bohatá“ na tieto nerastné suroviny.

„Najviac využívaným domácim zdrojom energie v členských krajinách EÚ je uhlie. Čisté uhoľné technológie umožňujú využiť pomerne veľké zásoby uhlia s minimálnym dopadom na životné prostredie. Hnedé uhlie sa zabezpečuje prevažne domácou ťažbou,

potreba čierneho uhlia sa zabezpečuje aj dovozom mimo teritória členských štátov EÚ.⁴

Zásoby zdrojov energie sú okrem uhlia malé a väčšinou sa nachádzajú v podmienkach, v ktorých je ich ťažba finančne a veľa krát i technologicky náročná, z čoho možno determinovať budúci vývoj závislosti EÚ na dovoze energetických surovín zo zahraničia, ktorá v súčasnosti predstavuje 50,1%.

V rámci jednotlivých energonosičov je závislosť rôzna, pri tuhých palivách je to 55,1%, pri rope 77,0% a pri zemnom plyne 43,3%⁵, avšak ani pri jednom nie je úplne samostatná za predpokladu ekonomickej efektívnosti. Je preto potrebné riadiť dodávku energií tak, aby bola čo najefektívnejšia, pričom treba zohľadňovať riziká s ňou spojené. Možno ich rozdeliť do nasledujúcich kategórií:

1. Fyzické riziká
2. Ekonomické riziká
3. Sociálne riziká
4. Environmentálne riziká

3.1 Fyzické riziká

Tieto riziká predstavujú zastavenie dodávok energií alebo vyčerpanie zdroja. Spájajú sa so skutočnosťou, že Spoločenstvo v určitom bode času vyčerpá všetky zásoby ropy a zemného plynu a ich ťažba sa zastaví. Prerušenie dodávky môže byť aj dočasné, ako následok štrajku alebo prírodnej katastrofy. V prípade trvalého fyzického zastavenia dodávky sa dopyt preorientuje na iný druh energie alebo sa celý pokryje importom zo zahraničia.

3.2 Ekonomické riziká

Tieto riziká sú následkom výrazných fluktuácií ceny energetických surovín a produktov na európskom alebo svetovom trhu. Predchádzaniu, resp. zamedzeniu týchto javov vnútorný trh rieši existenciou konkurenčného prostredia, ale vzhľadom na úzku naviazanosť

⁴Zdroj MH SR

⁵po skončení produkcie jadrového paliva v rámci EÚ bude závislosť na dovoze jadrového paliva do EÚ 100%

na trh svetový, nevyhne sa globálnym vplyvom na cenu. Rast cien energií, hlavne ropy a ropných produktov spôsobuje značné nezrovnalosti v obchodnej bilancii a má vplyv aj na spoločnú menu⁶, čo neprospieva ani ekonomickej prosperite EÚ. Vzhľadom na fakt, že značná časť importu pochádza z politicky a ekonomicky nestabilných oblastí, tento druh rizika naberá na význame.

3.3 Sociálne riziká

Berúc do úvahy podmienenú závislosť celého sveta na energiách, ich nedostatok je a pravdepodobne bude aj v budúcnosti⁷ dôvodom sociálnych pnutí, konfliktov, štrajkov, politických zmien a pod.

3.4 Environmentálne riziká

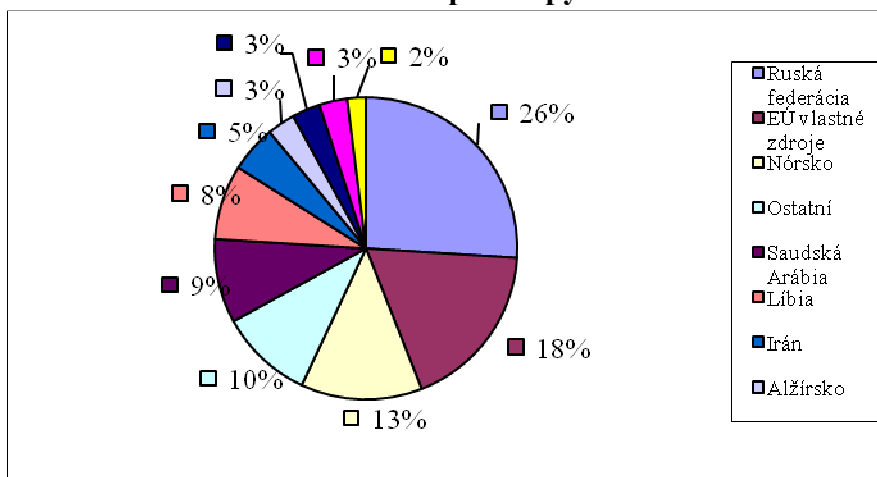
Medzi tieto riziká patria škody na životnom prostredí, ako následok využívania energií človekom, sem zaraďujeme napríklad havárie (únik ropy z tankera), tvorba skleníkových plynov a z toho plynúce globálne otepľovanie a pod.

4 Import a export ropy a zemného plynu v EÚ

Z pohľadu EÚ ako jedného celku, môžeme konštatovať, že na začiatku 21. storočia sa do EÚ dovážalo 19,53 mil. barelov denne. Na uspokojovanie potrieb vtedajších 25 štátov EÚ stačilo 15,576 mil. barelov. Rozdiel spolu s vlastnou produkciou vo výške 5,322 mil. barelov išiel na vrub exportu. Závislosť štátov EÚ na dovoze tejto komodity je zrejmá, čo potvrdzuje aj nasledujúci graf, ktorý vychádza zo Zelenej knihy EÚ Smerom k Európskej stratégii bezpečnosti energetických dodávok.

⁶nie všetky krajiny EÚ 27 zaviedli spoločnú menu Euro

⁷keďže zásoby zdrojov energií majú a s veľkou pravdepodobnosťou budú mať klesajúci charakter

Graf č. 3: Import ropy do EÚ

Zdroj: vlastné spracovanie: BP Statistical Review of World Energy, jún 2006

V súčasnosti EÚ dováža 27,5 % importovanej ropy z Ruska, 24,6 % z Blízkeho východu, 20,5 % z Afriky a 20 % z Nórska. Dodávky plynu sú kryté hlavne importmi z Ruskej federácie, ktorej podiel na spotrebe plynu predstavuje 41 %.

Tab. č. 3: Import zem. plynu do EÚ z Ruskej federácie

... dováža sa najmä z Ruska...

(dovoz do krajín EÚ)

Krajina pôvodu	Dovoz (mln. m ³)			Podiel (%)
	2000	2002	2004	2004
Rusko	78,5	68,8	76,7	32,5
Nórsko	46,7	61,4	67,2	28,5
Alžírsko	56,6	53,2	49,9	21,2
Nigéria	4,3	6,3	10,5	4,5
Katar	0,3	2,1	3,8	1,6
Iné	8,7	18,9	27,6	11,7
Celkovo	195,1	210,6	235,8	100,0

PRAMEN: Európska komisia

Zdroj: Európska komisia

Tab. č. 4: Podiel zemn. plynu na domácej spotrebe

Závislosť Európy od ruského plynu

(2003)

	Dovoz plynu z Ruska (mld. m ³)	Podiel na domácej spotrebe (%)
Nemecko	31,1	44
Taliansko	22,0	29
Turecko	13,4	65
Francoúzsko	13,3	26
Maďarsko	10,7	72
Fínsko	7,6	100
Slovensko	7,4	100
Poľsko	7,3	60
Česko	6,8	82
Rakúsko	5,7	63
Bulharsko	5,2	94
Rumunsko	5,0	24
Grécko	2,1	92
Svajčiarsko	0,5	17

PRAMEN: Energy Information Administration

Zdroj: Energy Information Administration

Zo všeobecnej roviny tejto rozsiahlej problematiky je zrejmé, že EÚ v prostredí spoločenskej dynamizácie a prehĺbujúcej sa regionálnej (ekonomickej) integrácie a prirodzene v priamej spätosti s geopolitickým situovaním je vo svojich energetických potrebách vysoko závislá od RF. V kontexte nevyhnutného saturovania energetických nárokov a potrieb je na európskej národnej a následne extenzívnejšie poňatej “nadržanej” úrovni jednou z podstatných a pretrvávajúcich aktuálnych otázok tzv. energetická bezpečnosť a energetický dialóg zmienovaných aktérov.

5 Energetický dialóg Európskej únie a Ruskej Federácie

V bilaterálnom energetickom dialógu medzi EÚ a RF, ktorý začal v roku 2000 bolo hlavným cieľom EÚ zabezpečiť si prístup k objemným zásobám ropy a plynu v RF. Tento dialóg vychádzal zo vzrastajúcej vzájomnej závislosti a podmienenosti oboch krajín. Zo strany RF, ktorá je významným dodávateľom energie pre EÚ a jej najväčším susedom, ide o potrebu zabezpečiť zahraničné investície a prístup na trhy EÚ, ako aj svetové trhy (EÚ je spojená približne s polovicou obchodného obratu RF). Záujem členských krajín EÚ o zintenzívnenie energetického dialógu vyplýva z dopytu po energetických surovinách, kde RF zastáva významné

postavenie. Kľúčové postavenie zdôrazňuje aj skutočnosť, že význam zemného plynu bude na podiele v energetike neustále narastať na úkor čierneho uhlia a jadrového paliva, čo je zapríčinené vzrastajúcim záujmom členských krajín EÚ obmedziť emisie skleníkových plynov, ktoré vyplývajú z Kjótskeho protokolu. Z tohto pohľadu sú vzťahy s RF podstatné, pretože je ochotné podporiť dlhodobú bezpečnosť dodávok energií do EÚ.

6 Európska energetická stratégia

Európska únia v januári 2007 predstavila novú energetickú stratégiu, ktorá vychádzala z faktu, že v súčasnosti je energetická spotreba EÚ krytá importom, z ktorého najväčší import je z Ruskej federácie – cca polovica. V roku 2030 by to malo byť až 65%. Dovtedy závislosť EÚ od dovozu ropy pravdepodobne vzrastie z 82% na 93% a závislosť EÚ na zemnom plyne vzrastie z 57% na 84%. Nová európska stratégia pokladá za kľúčové také riešenie efektívnejšieho využívania energie, ku ktorému by viedla najmä liberalizácia trhu s energiami. Najväčšími odporcami liberalizácie sú Nemecko a Francúzsko, ktoré nesúhlasia s rozdelením energetických gigantov, akými sú EON, RWE či Edf a GdF.

7 Možné riešenie európskej energetickej politiky

Jedným z možných riešení energetickej politiky EÚ, ktorá má zabezpečiť energetickú bezpečnosť by mohlo byť povolenie vstupu do plynovodnej a elektrickej sústavy – Third Party Access (TPA) tretím stranám. Postupnosť tohto riešenia by bol nasledovný: na začiatok by sa povolil vstup existujúcich vlastníkov sietí do iných sietí a neskôr by bol umožnený vstup tretím stranám a vytvorila by sa tým „sieť sietí“. Prepojenie izolovaných prenosových sústav a zvýšenie prenosových a skladovacích kapacít by tak prispeli k diverzifikácii zdrojov a trás na import plynu. Prioritnými zmenami v EÚ by mali byť procesy liberalizácie energetických trhov, investícií do transeurópskych sietí a vytvorenie spoločného vnútorného trhu s energiami. Vytvorením konkurenčného prostredia by sa prostredníctvom liberalizácie vytvoril prirodzený tlak na zvyšovanie ekonomickej efektívnosti.

Použitá literatúra

1. BEZÁKOVÁ, T. - BUDJAČ, M.: Aktuálne otázky vonkajších energetických vzťahov Európskej únie a Ruskej federácie v kontexte prebiehajúceho energetického dialógu. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2006“ Mojmírovce 2006, Bratislava: Ekonóm, 2007.
2. DURANKO, M. – MEČÁR, M. – PETROVIČ, J.: Energetická legislatíva Slovenskej republiky v kocke, FSEV TnUAD, Trenčín 2006, ISBN 80-8075-140-4
3. FILIP, J. – MEČÁR, M. – ROSENBERG, M.: Svetová ekonomika na začiatku 21. storočia, Iris, Bratislava, 2005, ISBN 80-890-18-95-5
4. GOGOVÁ, M.: K niektorým otázkam Európskeho správneho práva, str. 42 – 49. In: Zborník príspevkov z konferencie „Vedecké aspekty vstupu SR do EÚ“, 19.11.2004 Bratislava, ISBN 80-225-1974-4, Ekonóm, Bratislava 2005.
5. LIPKOVÁ, Ľ., et al.: Medzinárodné hospodárske vzťahy, Sprint, Bratislava 2005, ISBN 80-89085-55-5
6. MEČÁR, M.: Social – Economic Prognosis of the Russian Federation Development for the years 2004 – 2005, World, Europe and National State, Faculty of Political Sciences and International Affairs University of Matej Bel, Scientific Script, Vol. 6, Banská Bystrica, 2004
7. British Petroleum (2006). BP statistical review of world energy 2006, <http://www.bp.com>
8. Kancelária Národnej Rady SR, Energetická politika v Európskej únii a v niektorých kandidátskych krajinách. Informačné materiály č. 37/2002. Vypracovala: Kubišová, K.
9. www.bp.com
10. www.eia.doe.gov
11. http://europa.eu/index_sk.htm
12. www.imf.org
13. www.oecd.org
14. [http://www.opec.org/library/World%20Oil%20Outlook/pdf/WorldOil Outlook.pdf](http://www.opec.org/library/World%20Oil%20Outlook/pdf/WorldOil%20Outlook.pdf)
15. http://www.worldoil.com/Magazine/MAGAZINE_DETAIL.asp?ART_ID=2486

40 rokov ASEAN. Ako ďalej?

Júlia Hurná

Abstrakt

V druhej polovici novembra sa v Singapure konal každoročný summit ASEAN, združenia desiatich štátov juhovýchodnej Ázie. Účastníci 13. summitu naň prišli so zámerom podpísať formálny dokument - Chartu, ktorá by ich mala užšie spojiť a zaviazat' k dodržiavaniu noriem demokracie a rešpektovania ľudských práv. Súčasne prijali Plán na vytvorenie Ekonomického spoločenstva členov ASEAN do roku 2015 a Deklaráciu ku klimatickým zmenám. Summit bol významný aj tým, že si ASEAN tohto roku pripomína 40. výročie založenia. Avšak väčšina pozornosti vonkajšieho sveta sa sústredila na čiernu ovцу ASEAN – Barmu, ktorá dlhodobo porušuje ľudské práva a barmská vláda v septembri tohto roku brutálne potlačila pokojné protivládne protesty.

Cestu ASEAN k naplneniu svojich cieľov v určenom termíne môžu skomplikovať niektoré politické či ekonomické prekážky. Podarí sa členským krajinám ASEAN aj napriek niektorým problémom naplniť svoje ciele?

Kľúčové slová: Asociácia národov Juhovýchodnej Ázie (ASEAN); jednotný trh; slobodný pohyb tovarov, služieb, kapitálu, investícií a kvalifikovanej pracovnej sily; zóna voľného obchodu, klimatické zmeny, dohody o voľnom obchode s Európskou úniou

Abstract

In the second half of November Singapore hosted the annual summit of ASEAN, a group of ten South-East Asian countries. The participants of the 13th summit came to sign a formal document - Charter that should bind them closer together and to norms like democracy and a respect for human rights. At the same time they adopted ASEAN Economic Community Blueprint until 2015 and Declaration on Climate Change. Summit was also a celebration of the 40th anniversary of ASEAN. However, much of the outside attention focused on ASEAN black sheep - Burma, an ASEAN member, which permanently violates human

rights and whose government brutally cracked down on peaceful anti-government protests in September.

The road to fulfillment of the ASEAN aims in the given time could be slowed down by political and economic obstacles. Will ASEAN member states be able to fulfill its aims despite some problems?

Key words: Association of Southeast Asian Nations (ASEAN); single market; free flow of goods, services, capital, investments and skilled labour; free trade zone, climate change, free trade agreements with the European Union (FTAs)

1. Úvod

Asociácia národov Juhovýchodnej Ázie (ASEAN) je medzivládna organizácia juhoázijských krajín založená za účelom politickej, hospodárskej a kultúrnej spolupráce. Vznikla v roku 1967. Tohto roku si pripomína štyridsiate výročie svojho založenia a tridsiate výročie nadviazania diplomatických stykov s Európskou úniou a USA. Desať krajín ASEAN k dnešnému dňu tvoria región s populáciou približne 570 miliónov obyvateľov, celkovou rozlohou 4.5 miliónov km², hrubým domácim produktom blížiacim sa k 700 miliárd USD a celkovým obchodom vo výške 850 miliárd USD.¹

Pôvodne ASEAN pozostával z piatich členov Indonézie, Malajzie, Filipín, Singapuru a Thajska. Šiestym členom sa v roku 1984 stal Brunej. Krajiny medzi sebou vytvorili zónu voľného obchodu, na základe dohody z roku 1992.² V roku 1995 sa členom ASEAN stal Vietnam, nasledovaný v roku 1997 Laosom, Barmou a v roku aj 1999 aj Kambodžou. Druhá skupina krajín pozostáva aj z politicky alebo ekonomicky problémových krajín. Hoci tie úplne nespĺňali kritériá pre vstup do zóny voľného obchodu, formálne sa stali jej súčasťou pri vstupe do ASEAN. Súčasne dostali dlhšie obdobie na redukciu taríf v rámci zóny.

Ambícia ustáť svoje miesto v regióne viedla krajiny ASEAN k podpísaniu dohody o transformácii ASEAN na stabilný, prosperujúci a vysoko konkurencieschopný región s vyrovnaným ekonomickým

¹Overview, Association of South East Asian Nations, About ASEAN

²ASEAN Free trade agreement, ASEAN, 1992.

rozvojom, zníženou chudobou a sociálnymi a ekonomickými rozdielmi. K tomuto zámeru sa prihlásili na svojom decembrovom summite v roku 1997 v Kuala Lumpur v dokumente pod názvom ASEAN Vision 2020.³

Pre užšiu integráciu ASEAN bol významný 9.summit v Bali. Konal sa v októbri 2003 a členovia ASEAN počas neho podpísali dohodu, tzv. Bali Concord II. Podľa tejto dohody malo byť do roku 2020 vytvorené hospodárske spoločenstvo ASEAN.⁴ Avšak ekonomická sila nových ekonomík vyvíjala silný tlak na ASEAN. V snahe zostať konkurencieschopný voči rýchlo rastúcim ekonomikám ako Čína, India, ktoré juhovýchodnej Ázii preberajú stále viac zahraničných investorov, sa v januári 2007 na 12. summite ASEAN vo filipínskom Cebu dohodli, že cieľový dátum presunú už na rok 2015. Lídri sa vo Vyhlásení o urýchlení vytvorenia Spoločenstva ASEAN do roku 2015 (Declaration on Acceleration of the establishment of ASEAN Community by 2015)⁵ dohodli na urýchlení krokov, ktoré by mali z regiónu vytvoriť do roku 2015 jednotný trh fungujúci podobne, ako Európska únia (EÚ). Takéto hospodárske spoločenstvo by malo v juhovýchodnej Ázii umožniť voľný pohyb tovarov, služieb, investícií, kvalifikovanej pracovnej sily a slobodnejší pohyb kapitálu. S vytvorením menovej únie s jednotnou menou sa nepočíta.

2.Spoločenstvo krajín ASEAN

2.1 Plán na vytvorenie Ekonomického spoločenstva do roku 2015

Krajiny ASEAN na nedávno ukončenom 13.summite prijali dôležitý politický dokument - Chartu ASEAN (Charter of the Association of Southeast Asian Nations).⁶ Prostredníctvom Charty sa rozhodli vytvoriť právny a inštitucionálny rámec ASEAN. Okrem toho sa signatárske krajiny zaviazali k dodržiavaniu noriem demokracie a rešpektovania ľudských práv. Súčasne si zástupcovia krajín Juhovýchodnej Ázie stanovili iný ambiciózny cieľ, a to založiť do roku

³ASEAN Vision 2020, ASEAN, 15 December 1997.

⁴Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II), ASEAN, 2003.

⁵Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of and ASEAN Community by 2015, ASEAN, 13 January 2007.

⁶Charter of the Association of Southeast Asian Nations, ASEAN, November 2007.

2015 hospodárske spoločenstvo s funkčným jednotným trhom. Charta ASEAN položí základ vytvoreniu Spoločenstva ASEAN do roku 2015. Na summite prijali deklaráciu, ktorá sa stala súčasťou rozsiahleho a podrobného dokumentu pod názvom Plán na vytvorenie Ekonomického spoločenstva členov ASEAN do roku 2015 (ASEAN Economic Community Blueprint by 2015). V dokumente sa uvádza, že ak ho bude dodržiavať každý členský štát a dôsledne bude naplňovať jeho ciele tak do roku 2015 vznikne v regióne spoločný trh a výrobná základňa, na vysokej konkurenčnej úrovni s vysokým ekonomickým rozvojom, ktorý bude plne integrovaný do globálneho hospodárstva.⁷

Dosiahnutie Ekonomického spoločenstva ASEAN by prirodzene malo byť vedené spoločným záujmom členských krajín, ktorý bude viesť k hlbšej a širšej ekonomickej integrácii prostredníctvom existujúcich a nových iniciatív s jasným časovým plánom. Krajiny regiónu juhovýchodnej Ázie si uvedomujú vzájomnú previazanosť ich hospodárstiev navzájom ako aj voči svetovým ekonomikám a chcú zmierniť doterajšiu priepasť. I napriek rôznym úrovňam rozvoja svojich členov sú prístupní flexibilita na ceste k väčšej integrácii. V prípade Kambodže, Laosu, Barmy a Vietnamu sa bude ASEAN snažiť o zmiernenie rozvojových rozdielov a o urýchlenie ich integrácie.

Jednotný trh ASEAN a výrobná základňa by mali pozostávať z piatich centrálnych prvkov. Konkrétne ide o voľný pohyb tovarov, voľný pohyb služieb, investícií, voľnejší pohyb kapitálu a voľný pohyb kvalifikovanej pracovnej sily. Navyše by tiež mala zahŕňať ďalšie dva dôležité prvky, ktorými sú prioritné sektory integrácie a potravinárstvo, poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo.⁸

V prípade slobodného pohybu tovarov, ktorý krajiny ASEAN pokladajú za hlavný prostriedok dosiahnutia jednotného trhu a výrobnéj základne, očakávajú zabezpečenie rozvoja výrobných sietí v regióne a rozšírenie kapacity ASEAN ako globálneho výrobného centra ako súčasť svetového dodávateľského reťazca.

Prostredníctvom Zóny voľného obchodu (AFTA), ASEAN dosiahol významný posun v odstránení tarifných bariér. Avšak, voľný

⁷ASEAN Economic Community Blueprint, ASEAN, 20 November 2007.

⁸ASEAN Economic Community Blueprint, ASEAN, 20 November 2007.

pohyb tovaru si bude vyžadovať nie len nulové tarify, ale aj odstránenie netarifných bariér. Okrem toho ďalším dôležitým prvkom, ktorý zabezpečí voľný pohyb tovarov budú opatrenia na zabezpečenie obchodu, ako napríklad integrácia colných procesov, neustále rozširovanie Spoločných efektívnych preferenčných tarifných pravidiel (CEPT), pravidiel pôvodu vrátane funkčných certifikačných procedúr a harmonizáciou štandardov a procedúr.

Na zabezpečenie voľného pohybu služieb plánujú krajiny ASEAN odstrániť postupne všetky obmedzenia pre dodávateľov služieb a pri vytváraní spoločností aj za hranicami ich národných štátov v rámci regiónu Juhovýchodnej Ázie. Tie budú podliehať len pravidlám danej krajiny. Liberalizácia služieb prostredníctvom niekoľkých kôl rozhovorov sa dotkla prakticky všetkých sektorov, okrem špecifických sektorov ako sú finančné služby, letecká doprava.

Režim investícií by mal byť voľný a otvorený. Bude kľúčový pre zabezpečenie väčšej konkurencieschopnosti krajín ASEAN ako aj na prilákanie priamych zahraničných investícií (FDI) ako aj investícií v rámci ASEAN. Investičná spolupráca ASEAN je realizovaná prostredníctvom Rámcovej dohody o Investičnej zóne ASEAN (Framework Agreement on the ASEAN Investment Area – AIA) z roku 1998.⁹ Investičná ochrana je upravená samostatne v Dohode ASEAN o podpore a ochrane investícií (ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments - IGA) z roku 1987.¹⁰ Na základe AIA sú všetky priemyselné odvetvia otvorené a s investormi sa zaobchádza na základe národných pravidiel, tu však existujú niektoré výnimky na základe Dočasných zoznamov o vylúčení a citlivosti (Temporary Exclusion Lists - TEL, Sensitive Lists – SL). Platnosť týchto zoznamov je však časovo ohraničená. Plánuje sa preto revízia AIA a IGA s cieľom vytvorenia jasnejšej a prehľadnejšej dohody a poskytnutia ďalších záruk pre investorov.

Na zabezpečenie plynulejšieho toku kapitálu bude potrebné zabezpečiť rozvoj kapitálového trhu a integrácie ASEAN. Členské krajiny

⁹ *Framework Agreement on the ASEAN Investment Area*, ASEAN, 1998.

¹⁰ *ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments*, ASEAN, December 1987.

to chcú dosiahnuť prostredníctvom väčšej harmonizácie štandardov kapitálového trhu v oblastiach poskytujúcich pravidlá pre bezpečnosť dlhov, otvorené požiadavky a distribučné pravidlá. ASEAN pripraví dohody o vzájomnom uznávaní a dohody o krížovom uznávaní kvalifikácií a vzdelávania a skúseností odborníkov. Dôležité bude zabezpečiť väčšiu mobilitu kapitálu. Liberalizácia tejto oblasti by mala prebehnúť na základe dohodnutých princípov dovoľujúcich ochranu pred potenciálnou makroekonomickou nestabilitou a rizikami vyplývajúcimi z procesu liberalizácie.

Dôležité bude umožniť pohyb kvalifikovaným pracovníkom a to prostredníctvom zabezpečenia víz a pracovných povolení hlavne pre tých jednotlivcov, ktorí pôsobia v oblastiach cezhraničného obchodu a investícií. Región plánuje rozšíriť spoluprácu univerzít a zvýšiť mobilitu študentov a vyučujúcich. Plánujú vytvoriť rámec pre kľúčové znalosti a kvalifikácie pre prioritné sektory. Posilnenie výskumných kapacít každej členskej krajiny ASEAN hlavne vo vzťahu k znalostiam, umiestneniu na trhu práce a rozvoju trhu práce bude jednou z priorit.

ASEAN má pred sebou cieľ vytvoriť konkurencieschopný región. Na dosiahnutie tohto náročného cieľa chce zaviesť všeobecnú kultúru férovej konkurencie. Vo väčšine krajín ASEAN, žiaľ nie vo všetkých, boli prijaté zákony a vytvorené inštitúcie týkajúce sa konkurencie.

Vytvorenie integrovaného hospodárskeho spoločenstva s prístupom orientovaným na ľudí nemôže byť dosiahnuté bez ochrany spotrebiteľa. Na zabezpečenie tohto cieľa plánujú zriadiť sieť agentúr na ochranu spotrebiteľa a pravidelne organizovať školenia pre pracovníkov v oblasti ochrany spotrebiteľa.

Jednou z problémových oblastí je aj ochrana duševného vlastníctva. Spolupráca v regióne je uskutočňovaná na základe Akčného plánu o autorských právach na obdobie rokov 2004-2010 (Intellectual Property Rights Action Plan 2004-2010)¹¹ a na základe Pracovného plánu ASEAN pre spoluprácu ASEAN v oblasti autorských práv (Work Plan for ASEAN Cooperation on Copyrights).¹² Cieľom na najbližšie obdobie je zabezpečiť plnú implementáciu oboch dokumentov.

¹¹ *Intellectual Property Rights Action Plan 2004-2010*, ASEAN

¹² *ASEAN and Intellectual Property*, ASEAN, 2006.

Realizácia plného potenciálu Zóny voľného obchodu ASEAN bude závisieť aj od vytvorenia bezpečného a integrovaného systému dopravy. Zvýši sa tým atraktivita regiónu tak pre trh ako aj cestovný ruch a malo by sa podariť aj zmierniť rozdiely v rámci regiónu. Akčný plán ASEAN pre dopravu (The ASEAN Transport Action Plan)¹³ bol vytvorený na obdobie rokov 2005 až 2010. Táka sa námornej, pozemnej a vzdušnej dopravy.

V oblasti spolupráce na poli energetiky je pre región dôležité zabezpečiť spoľahlivé dodávky energie vrátane biopalív. Regionálna spolupráca v rámci projektov Trans-ASEAN plynovodu (Trans-ASEAN Gas Pipeline - TAGP)¹⁴ a Energetickej siete ASEAN (ASEAN Power Grid - APG)¹⁵ umožňuje optimalizovať regionálne zdroje energie s cieľom ich väčšej bezpečnosti.

ASEAN vytvorí celú sieť bilaterálnych zmlúv na zamedzenie dvojitého zdanenia v rámci členských krajín do roku 2010. Súčasne ASEAN plánuje položiť základy politiky a právny rámec pre elektronické obchodovanie a umožní on-line obchodovanie s tovarmi v rámci ASEAN prostredníctvom implementácie Rámcového dohovoru o e-ASEAN (e-ASEAN Framework Agreement).¹⁶

Plán pre rozvoj malých a stredných podnikov ASEAN na roky 2004-2014 (ASEAN Policy Blueprint for SME Development 2004-2014), ktorý načrtol rámec pre rozvoj malých a stredných podnikov v regióne sa skladá zo strategického programu, politických opatrení a iniciatívnych výstupov.¹⁷ Jednoznačne sa nakláňa k zrýchleniu rozvoja malých a stredných podnikov zároveň optimalizujúc rozdiely členských krajín. Ďalšími cieľmi tejto oblasti sú zvýšenie konkurencieschopnosti a dynamiky, posilnenie pružnosti vedúcej k lepšej schopnosti odolávať makroekonomickým a finančným ťažkostiam, ako aj výzvam liberalizovaného obchodného prostredia.

Už bolo spomenuté, že krajiny regiónu dosahujú rôzny stupeň rozvoja. Na zabezpečenie vyrovnávania rozdielov si ASEAN stanovil cieľ

¹³*The ASEAN Transport Action Plan 2005-2010*, ASEAN

¹⁴*Trans-ASEAN Gas Pipeline*, ASEAN

¹⁵*ASEAN Power Grid*, ASEAN

¹⁶*e-ASEAN Framework Agreement*, ASEAN, November 2000.

¹⁷*ASEAN Policy Blueprint for SME Development 2004-2014*, ASEAN, July 2003.

prehĺbit' a rozšírit' integráciu ASEAN prostredníctvom technickej a rozvojovej spolupráce.

ASEAN funguje nie len do vnútra, ale aj navonok. To je vlastne jeden z najpodstatnejších cieľov existencie ASEAN, teda spojenia síl, vyrovnanania regionálnych rozdielov, aby mohli spoločne čeliť konkurencii na svetových trhoch. V tejto súvislosti zaujali členské štáty koherentný prístup smerom k vonkajším ekonomickým vzťahom, vrátane rozhovorov o dohodách o voľnom obchode (FTAs).

Ostatný, 13.summit ASEAN si stanovil naozaj veľké ciele. Ich realizácia si bude vyžadovať dôsledný prístup zo strany členských krajín. Tie do procesu realizácie zapoja sektorové organizácie, zatiaľ čo vládne agentúry budú zodpovedné za dohľad nad realizáciou a prípravou detailnejších akčných plánov na národnej úrovni. Dohody o partnerstve so súkromným sektorom, združeniami priemyslu, a širším spoločenstvom na regionálnej a národných úrovniach budú žiaduce pre zabezpečenie plynulého procesu integrácie.

2.2 Možné ohrozenia pre vytvorenie jednotného trhu ASEAN

I napriek tomu, že prijatie Charty ASEAN bolo vnímané ako závažný krok, ktorý bude viesť k transformácii regiónu do roku 2015 na jednotný trh v štýle Európskej únie, a bude garantovať demokraciu a dodržiavanie ľudských práv, množia sa názory, že tento dokument vlastne nezaviazal lídrov členských krajín k ničomu podstatnému.

ASEAN pred časom splnomocnil tzv. Skupinu významných osôb ASEAN (ASEAN Eminent Persons Group), aby vypracovali odporúčania pre Chartu. V záveroch, ktoré poskytli sa hovorilo, že Charta musí zabezpečiť sankcie, vrátane možnosti vylúčenia členov, ktorí porušia princípy bloku a budú ignorovať jeho rozhodnutia. Súčasne navrhli zmenu súčasného rozhodovania v niektorých oblastiach z výlučne konsenzuálneho na hlasovanie väčšinou. Ale lídri ASEAN ostali zdržanliví k týmto návrhom, podobne ako k ďalším návrhom, ktoré by Chartu dali reálnejší obsah.¹⁸

¹⁸*Report of the Eminent Persons Group on the ASEAN Charter*, ASEAN, December 2006.

Zdá sa, že vždy keď dochádza k tvrdšej rétorike a kritike, diskusia sa otočí v prospech princípu nezasahovania do záležitostí členských krajín. Podobná situácia nastala aj na 13. summite v Singapure. Väčšina pozornosti vonkajšieho sveta sa sústredila na čiernu ovцу ASEAN - Barmu. Máme v živej pamäti ako Barmská vláda v septembri tohto roku brutálne potlačila pokojné protivládne protesty. Niektorí členovia ASEAN síce upozorňovali na nedemokratické počínanie barmskej vlády, avšak ako celok neboli naklonení sankciám, či vylúčeniu Barmy zo zoskupenia. A pokiaľ sa v Charte spomína, že do budúcnosti budú prijaté opatrenia pre tých členov, ktorí porušia jej ustanovenia, no pri pretrvávajúcom práve veta sú akékoľvek sankcie málo pravdepodobné. Márne boli aj protesty aktivistov za ľudské práva, aby Barma nebola pozvaná na summit. Bez väčšej odozvy bolo prijaté aj odporúčanie amerického senátu aby bola Barma vylúčená z organizácie.¹⁹ Namiesto toho bol predseda barmskej vlády General Thein Sein v Singapure vítaný ako “člen rodiny”.

Keď ASEAN začal v roku 1967 ako zoskupenie piatich členov (Indonézia, Malajzia, Filipíny, Thajsko a Singapur), jeho dôležitosť bola neodškriepiteľná. Studená vojna vrcholila a ASEAN mohol byť prostriedkom na zabránenie šírenia komunizmu ako aj užitočným prostriedkom na zabránenie vojen medzi členmi. ASEAN bol v tom období až do hospodárskej krízy v Ázii v roku 1997 na výsluní. Hospodársky „boom“ ASEAN mal približne podobný efekt akému sa dnes teší Čína a India. Keď sa pred desiatimi rokmi stala členom ASEAN Barma, hlavným argumentom pre jej vtedajší vstup bola politika tzv. „konštruktívneho zapojenia“ (constructive engagement). Cieľom bolo pojať Barmu do zoskupenia a pokúsiť sa dosiahnuť zmenu tam, kde sankcie západu zlyhali.²⁰ Žiaľ, nestalo sa tak. Barma je dnes hanbou pre celý ASEAN. Nečinnosť ostatných deviatich členov ASEAN voči porušeniam ľudských práv v Barme môže prameniť tak v dodržiavaní dohodnutých princíпов nezasahovania ako aj v obavách, že by akýkoľvek krok, či kritika mohli byť precedensom v prípade ich vlastného zlyhania. Okrem tejto opatrnosti existujú aj ekonomické záujmy, nie len krajín

¹⁹*Senate Passes Boxer Resolution on Burma*, Press Release of Senator Boxer <http://boxer.senate.gov/news/releases/record.cfm?id=287744>, 16 November 2007.

²⁰*ASEAN: Constructive Engagement or Diabolic Collaboration?*, Online Burma Library, 1 June 1997.

ASEAN ale aj gigantov ako Čína a India, ktoré konajú, respektíve nekonajú v duchu vlastných obchodných pohnútok.

Pokiaľ politické otázky idú ruka v ruku s ekonomickými otázkami, tak v budúcnosti môže Barma spôsobiť vážne problémy celému zoskupeniu pri naplňaní svojich ambiciózných cieľov. Ohrozená môže byť hlavne integrácia zoskupenia na svetových trhoch. Zástupcovia medzinárodného spoločenstva dlhodobo upozorňujú na fakt, že Barma reálne ohrozuje kredibilitu celého spoločenstva ASEAN-u a môže ohroziť plánované obchodné výmeny. Neúspešné boli aj na summite predložené pokusy, aby Barma spolupracovala s OSN.²¹

A i keď je stanovený termín pre vytvorenie jednotného trhu do roku 2015 ľubivý, ASEAN môže mať problémy s jeho naplnením. Skupina významných osôb ASEAN vo svojej správe pripomína, že bude stále ťažšie čeliť konkurenčným tlakom rastúcej Číny a Indie. Podľa nedávno publikovanej správy Centra pre strategické a medzinárodné štúdie bolo realizovaných len 30 percent dohôd ASEAN.²² Ak sa má takéto meradlo aplikovať na všetky predsavzatia, netreba sa čudovať ak svet vníma ASEAN ako riskantnú záležitosť.

Veľkým sklamaním bol fakt, že Charta obsahuje princíp rovnakých príspevkov. Už i tak skromný rozpočet ASEAN tak bude i naďalej závisieť od limitovaných príspevkov jej najchudobnejšieho člena Laosu. Skupina významných osôb ASEAN vyzvala na vytvorenie systému transferu prostriedkov od bohatších členov chudobnejším na štýl EÚ.²³ Integráciu by to urýchlilo, no žiaľ ani táto požiadavka nebola akceptovaná.

ASEAN za posledných 15 rokov dosahoval slušné výsledky. I napriek tomu, že sa pri vytváraní zóny voľného obchodu stále sa zamotával do rôznych výnimiek, špeciálnych pravidiel a netarifných bariér. Obchod ASEAN narástol v období rokov 2000-2006 o 129

²¹*South-East Asia's jamboree, Fifth from the right is the party-pooper*, Bangkok, from The Economist print edition, 22 November 2007.

²²*South-East Asia's jamboree, Fifth from the right is the party-pooper*, Bangkok, from The Economist print edition, 22 November 2007.

²³*Report of the Eminent Persons Group on the ASEAN Charter*, ASEAN, December 2006.

percent. Avšak krajiny ASEAN realizovali tri štvrtiny svojho obchodu s krajinami mimo spoločenstva.²⁴

Ak porovnáme ASEAN s EÚ vidíme, že ASEAN v ekonomickej integrácii vážne zaostáva za Európskou úniou. EÚ má výlučné právo uzatvárať obchodné dohody v mene svojich členov. No pokrok ASEAN v rozhovoroch bol značne limitovaný. Niektoré dohody o voľnom obchode, napríklad s Čínou a Južnou Kóreou sa podarilo dohodnúť, ale rokovania v rámci ASEAN sú natoľko náročné a únavné, že niektorí jej členovia uprednostňujú bilaterálne dohody.

Vieme, že ani EÚ nie je ideálna a poznáme jej nedostatky. No i napriek tomu je neodškriepiteľné, že dosiahla ekonomickú integráciu a to hlavne vďaka vôli jej členov odovzdať časť suverenity v dôležitých oblastiach, vytvorením centrálnej administratívy, ktorá produkuje legislatívu, a nesmieme zabudnúť aj na pomoc, ktorá smeruje od bohatších členov EÚ chudobnejším vo forme fondov a komunitárnych programov. Skupina významných osôb tvrdí, že sa ASEAN musí pohnúť smerom k spomenutým cieľom, no treba si súčasne položiť otázku či je zoskupenie zrelé uskutočniť takýto krok. V Charte to deklarovalo, no od deklarácii k skutkom býva neraz dlhá cesta.

2.3 ASEAN a klimatické zmeny

Od prelomu storočia začali byť svetové problémy viac vnímané z environmentálnej perspektívy. Odborníci tvrdia, že ak sa priemerná teplota na našej planéte zvýši o viac než dva stupne Celzia, Zem bude čeliť topeniu ľadovcov a zvýšeniu hladiny morí o 4 až 6 metrov, či úbytku biodiverzity. Zabrániť tomu možno tým, že do roku 2015 zastavíme rast emisií skleníkových plynov a do roku 2050 ich v porovnaní s rokom 1990 znížime o 50 percent v globálnom meradle a až o 85 percent pre priemyselné krajiny. Klimatické zmeny sa tak stávajú celosvetovou prioritou.

Aj ASEAN sa začal zaoberať otázkami životného prostredia, v tejto oblasti napríklad v roku 2002 podpísali Dohodu ASEAN o cezhraničnom znečistení ovzdušia ([ASEAN Agreement on](#)

²⁴*Past it at 40?* Bangkok, from The Economist print edition, 2 August 2007.

[Transboundary Haze Pollution](#)). Ďalej nasledovali zmluvy Deklarácia z Cebu o energetickej bezpečnosti Východnej Ázie ([Cebu Declaration on East Asian Energy Security](#)), v roku 2005 Sieť na posilnenie fauny ASEAN (The ASEAN-Wildlife Enforcement Network) a Ázijsko-Tichomorské partnerstvo o čistom rozvoji a klíme ([Asia-Pacific Partnership on Clean Development and Climate](#)), obe ako odpoveď na globálne otepľovanie a negatívne dôsledky klimatických zmien.

Aj na singapurskom summite opäť silno rezonovala táto téma. Členovia ASEAN, spolu s Austráliou, Čínou, Indiou, Japonskom, Južnou Kóreou a Novým Zélandom, ktorí sa tiež zúčastnili rokovaní summitu, podpísali vyhlásenie ku klimatickým zmenám pod názvom Singapurská deklarácia o klimatických zmenách, energii a životnom prostredí (Singapore Declaration on Climate Change, Energy and the Environment).²⁵ Summit sa témou zaoberal aj v súvislosti s blížiacim sa termínom vypršania platnosti Kjótskeho protokolu v roku 2012, v ktorom sa priemyselné krajiny zaviazali znížiť emisie skleníkových plynov o 5 percent v porovnaní s rokom 1990. K tejto téme sa v dňoch 3. až 14. decembra sa na indonézskej ostrove Bali uskutočnila medzinárodná konferencia OSN o klimatických zmenách. Jej účastníci budú rokovať o dohode, ktorá by mala nahradiť Kjótsky protokol. Nie je tajomstvom, že napríklad Čína a India patria k jedným z najväčších znečisťovateľov ovzdušia. Zavedenie nového medzinárodného režimu pre klimatické zmeny po vypršaní platnosti Kjótskeho protokolu v roku 2012 bude možné len vtedy, ak krajiny ako Čína a India, ktoré v rámci momentálne platného Kjótskeho protokolu nemajú záväzky znižovať emisie, budú súčasťou takejto dohody.

V Singapurskej deklarácii sa jej signatári prihlásili k záväzkom vyplývajúcim z Rámcovej konvencie Spojených národov o klimatických zmenách (United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC), súčasťou ktorej je Kjótsky protokol.²⁶ Vyjadrili svoje obavy z vzniknutej situácie a dopadov, ktoré môžu zmeny klímy mať pre región ako aj v medzinárodnom meradle. Vyjadrili nutnosť jej riešenia zvýšením

²⁵*Singapore Declaration on Climate Change, Energy and the Environment*, ASEAN, 21 November 2007.

²⁶*United Nations Framework Convention on Climate Change*, OSN, 1992.

kapacít a prijímaniu efektívnych riešení v kontexte energetickej bezpečnosti, rastúcej urbanizácie a potreby ochrany životného prostredia ako aj rastúcu mestskú populáciu Ázie, ktorá v súčasnej dobe dosahuje 1.7 miliardy, a ktorá sa pravdepodobne do roku 2030 zdvojnásobí. Vyhlásili, že budú prijímať individuálne a kolektívne opatrenia na zlepšenie situácie v oblasti klimatických zmien a emisií skleníkových plynov.

Treba dodať, že všetky členské krajiny ASEAN ratifikovali Kjótsky protokol. Najmä medzinárodný tlak primäl tieto krajiny k tomu, že sa témou klimatických zmien zaoberajú, hoci do nedávna boli o tejto téme málo alebo zle informované. Zdá sa, že si dnes viac uvedomujú dôsledky, ktoré klimatické zmeny môžu mať. Na zníženie emisií a na ochranu prírody sú samozrejme potrebné nemalé finančné prostriedky, ktorými však všetky krajiny ASEAN nedisponujú v rovnakej miere.

3. Vzťahy ASEAN a Európskej únie

ASEAN, ako kľúčové zoskupenie v ázijsko-tichomorskej oblasti sa hlási k hodnotám mieru a stability v regióne. Hrá dôležitú úlohu aj v hospodárskych vzťahoch, čo z neho robí dôležitého partnera pre krajiny sveta. Význam krajín juhovýchodnej Ázie vzrástol aj pre Európsku úniu. EÚ síce spolupracuje s krajinami juhovýchodnej Ázie už 30 rokov, no súčasná ekonomická sila a pomerne veľký dlhodobý potenciál robia z Juhovýchodnej Ázie čoraz atraktívnejší región pre európskych investorov. Zástupcovia Únie aj preto vyzývajú k obnove a konsolidácii vzťahov s Áziou tak, aby odrážali dramatické zmeny v tomto regióne. Európa by mala vidieť ekonomickú "renesanciu" Ázie nie ako hrozbu, ale ako možnosti a stimul pre konkurencieschopnosť Európy.²⁷ Pre ilustráciu, rozšírená EÚ je v súčasnej dobe tretím najväčším obchodným partnerom, dosahujúcim 14 percent celkového obchodu ASEAN. Približne 15 percent exportu ASEAN končí v

²⁷MANDELSON,P.: *EU Trade Commissioner announces feasibility study for EU-ASEAN Free Trade Agreement; welcomes Asian economic "renaissance"*, European Commission, Press Release, 2005

krajinách EÚ, čo z Európy činí druhého najväčšieho obchodného partnera ASEAN po Spojených štátoch amerických.²⁸

Ako model pre vytvorenie jednotného trhu ASEAN Európska Únia plne podporuje integráciu trhov týchto krajín, nakoľko sama zažila výhody užšej regionálnej integrácie a je ochotná podeliť sa o svoje skúsenosti. Za posledných tridsať rokov EÚ podporilo integráciu ASEAN sumou približne 250 miliónov Euro. Spolupráca sa týkala oblastí energetiky, vyššieho vzdelania, inštitucionálny rozvoj a vytváranie kapacít. Na obdobie najbližších siedmich rokov (2007-2013) je alokovaných približne 1.3 miliardy Eur na rozvojovú spoluprácu v rámci jednotlivých krajín ASEAN ako aj asociácii ako celku. Tieto prostriedky budú primárne smerované na podporu vytvárania jednotného trhu ASEAN a zintenzívneniu dialógu ku klimatickým zmenám, energetike a zamestnanosti. Tým sa predpokladá zníženie rozvojovej priepasti vnútri ASEAN.²⁹

Zároveň EÚ prijala pre túto geografickú oblasť rozhodnutie mimoriadneho politického významu. Bolo to rozhodnutie začať rokovania o dohodách o voľnom obchode (FTA) medzi EÚ a ASEAN. Dá sa predpokladať, že rozšírený trh privedie hospodárske partnerstvo medzi regiónmi na podstatne vyššiu úroveň. Očakáva sa, že liberalizácia by mohla pomôcť európskym spoločnostiam získať prístup na nové trhy, čím by sa stimulovala konkurencieschopnosť a rast Európy. V diskusiách však bolo zdôrazňované prepojenie dohôd o voľnom obchode so súčasnými alebo budúcimi dohodami o politickej spolupráci (PCA). Takáto požiadavka bola vznesená kvôli prípadnému porušeniu štandardov EÚ zo strany krajín ASEAN. Ak by došlo k porušeniu PCA, boli by suspendované aj FTA. Dôležitý krok pristúpiť k rokovaniam o FTA potvrdil záväzok EÚ k upevňovaniu hospodárskych vzťahov s ASEAN. No menej rozvinuté krajiny (Laos, Kambodža a Barma) nebudú zahrnuté do rokovaní o obchodných a investičných záväzkoch a teda nebudú

²⁸*EU-ASEAN Bilateral Trade relations*, European Commission

²⁹*EU-ASEAN: 30 years of ever closer relations*, European Commission, 20 November 2007.

podpisovať FTA za súčasných podmienok.³⁰ V prípade Laosu a Kambodže je dôvodom, že sú v skupine najmenej rozvinutých krajín a u Barmy so svojím vojenským režimom a dlhodobým porušovaním ľudských práv je dôvodom aj aktuálna politická situácia.

Na jednej strane je pomoc a aktívna spolupráca EÚ a sveta pre región ASEAN ale na strane druhej je aj podmienka dodržiavania demokratických štandardov. A tu je najväčší problém, na ktorý ASEAN dopláca. V prípade Barmy Európska únia nemohla prehliadnuť krvavé potlačenie pokojných protestov mníchov v septembri tohto roku, známe pod názvom Šafránová revolúcia. EÚ v tejto súvislosti siahla po silnom opatrení. Dňa 19. novembra 2007 prijala Spoločnú pozíciu Rady, ktorou sa obnovujú reštriktívne opatrenia voči Barme z roku 2006.³¹ V pozícii ostro odsúdila brutálny zásah barmských orgánov a vzhľadom na závažnosť situácie v krajine považuje za potrebné zvýšiť nátlak na režim. Navrhla zákaz vývozu vybavenia a technológií určených barmským podnikom pôsobiacim v rôznych oblastiach a dovoz tovarov do EÚ, podobne navrhla zákaz investícií do podnikov v Barme. Jedná sa hlavne o oblasti ako dovoz dreva, drahých kameňov a cenných kovov, ktoré financujú režim. Barma pritom čelí nie len sankciám EÚ ale aj USA, vo forme zmrazenia účtov pre osoby úzko spojené s režimom ale aj ekonomickými sankciami voči barmským firmám napojeným na vládu.

4. Záver

I napriek všetkým nedostatkom je možné povedať, že vznik Asociácie krajín Juhovýchodnej Ázie ASEAN bolo úspešným krokom. Za 40 rokov svojej existencie dosiahol veľa pozitívnych výsledkov. Spojením krajín juhovýchodnej Ázie sa zamedzilo riziku vojen medzi krajinami v regióne. V oblasti obchodu sa značne znížili tarify, ale netarifné bariéry, ako napríklad rôzne technické štandardy a náročné colné konania, sú dôkazom toho, že blok je ešte ďaleko k dosiahnutiu

³⁰*Joint ministerial Statement of the ASEAN Economic Ministers and the European Union Trade Commissioner on the Launch of Negotiations for the ASEAN-EU Free Trade Agreement*, ASEAN, 2006.

³¹*Spoločná pozícia rady 2007/750/SZBP z 19.novembra 2007, ktorou sa mení a dopĺňa spoločná pozícia 2006/318/SZBP, ktorou sa obnovujú reštriktívne opatrenia voči Barme*, Úradný vestník EÚ z 24.11.2007.

skutočnej zóny voľného obchodu. Znižovanie taríf pomohlo rastu obchodu v rámci ASEAN, ale krajiny ASEAN stále realizujú tri štvrtiny svojich obchodov s tretími krajinami. A podobná situácia je aj v oblasti investícií.

Zvykne sa hovoriť, že reťaz je len taká silná ako jej najslabší článok. Veľmi slabým článkom ASEAN je Barma. Je krátkozraké zo strany ostatných deviatich členských krajín asociácie mlčať, lebo na sankcie voči Barne doplácajú aj oni. Znemožňujú vytváranie integrovaného jednotného trhu ASEAN. Investori vnímajú ASEAN nie ako celok, ale ako desať samostatných trhov a tak aj investujú. Západné krajiny si súčasne uvedomujú, že ich sankcie budú mať malý efekt pokiaľ susedia Barmy, ktorí sú ich obchodnými partnermi sa tiež nepridajú k obchodným sankciám. Bude dôležité ich o tom presvedčiť. Dôvodom, prečo nekonajú môže byť absencia akéhokoľvek pocitu krízy. Ekonomika regiónu rastie rýchlo, i keď pomalšie ako ekonomika Číny a Indie, no zahraničné investície sa za posledné obdobie zvýšili, i keď India a Čína sú na tom aj v tejto oblasti lepšie.³² Zástupcovia ASEAN si ako keby neuvedomovali, že bez fungujúceho integrovaného trhu, ich zatienia ázijskí giganti. Ako keby zabúdali, že bez ozdravenia a dotiahnutia sľubov k realite ASEAN riskuje stratu svojho vplyvu a významu.

Použitá literatúra

ASEAN Agreement for the Promotion and Protection of Investments, ASEAN, December 1987, <http://www.aseansec.org/12812.htm>

ASEAN: Constructive Engagement or Diabolic Collaboration?, Online Burma Library, 1 June 1997, <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199706/msg00037.html>

ASEAN and Intellectual Property, ASEAN 2006, <http://www.aseansec.org/18438.pdf>

ASEAN Economic Community Blueprint, ASEAN, 20 November 2007, http://www.13thaseansummit.org.sg/asean/index.php/web/documents/documents/asean_economic_blueprint

³²*South-East Asia's jamboree, Fifth from the right is the party-pooper*, Bangkok, from The Economist print edition, 22 November 2007.

- ASEAN Free trade agreement*, ASEAN 1992,
<http://www.worldtradelaw.net/fta/agreements/afta.pdf>
- ASEAN Policy Blueprint for SME Development 2004-2014*, ASEAN,
July 2003, http://www.aseansec.org/pdf/sme_policies_1.pdf
- ASEAN Power Grid*, ASEAN,
http://www.aseanenergy.org/energy_sector/electricity/apg/asean_power_grid.htm
- The ASEAN Transport Action Plan 2005-2010*, ASEAN,
<http://www.aseansec.org/16596.htm>
- ASEAN Vision 2020*, ASEAN, 15 December 1997,
<http://www.aseansec.org/1814.htm>
- Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of and ASEAN Community by 2015*, ASEAN, 13 January 2007,
<http://www.12thaseansummit.org.ph/innertemplate3.asp?category=docs&docid=21>
- Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II)*, ASEAN, 2003
- e-ASEAN Framework Agreement*, ASEAN, November 2000,
<http://www.aseansec.org/6267.htm>
- EU-ASEAN Bilateral Trade relations*, European Commission,
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/asean/index_en.htm
- EU-ASEAN: 30 years of ever closer relations*, European Commission, 20 November 2007
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1723&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- Framework Agreement on the ASEAN Investment Area*, ASEAN, 1998,
<http://www.aseansec.org/6466.htm>
- Charter of the Association of Southeast Asian Nations*, ASEAN,
November 2007,
http://www.13thaseansummit.org.sg/asean/index.php/web/documents/agreements/charter_of_the_association_of_southeast_asian_nations_1
- Intellectual Property Rights Action Plan 2004-2010*, ASEAN,
<http://www.aseansec.org/17071.htm>
- Joint ministerial Statement of the ASEAN Economic Ministers and the European Union Trade Commissioner on the Launch of Negotiations for the ASEAN-EU Free Trade Agreement*, ASEAN, 2006

MANDELSON, P.: *EU Trade Commissioner announces feasibility study for EU-ASEAN Free Trade Agreement; welcomes Asian economic "renaissance"*, European Commission, Press release, 2005

Overview, Association of South East Asian Nations, About ASEAN

Past it at 40? Bangkok, from The Economist print edition, 2 August 2007

Report of the Eminent Persons Group on the ASEAN Charter, ASEAN, December 2006, <http://www.aseansec.org/19247.pdf>

Senate Passes Boxer Resolution on Burma, Press Release of Senator Boxer <http://boxer.senate.gov/news/releases/record.cfm?id=287744>, 16 November 2007.

Singapore Declaration on Climate Change, Energy and the Environment, 21 November 2007,

http://www.13thaseansummit.org.sg/asean/index.php/web/documents/declarations/singapore_declaration_on_climate_change_and_the_environment

South-East Asia's jamboree, Fifth from the right is the party-pooper, Bangkok, from The Economist print edition, 22 November 2007.

Spoločná pozícia rady 2007/750/SZBP z 19. novembra 2007, ktorou sa mení a dopĺňa spoločná pozícia 2006/318/SZBP, ktorou sa obnovujú reštriktívne opatrenia voči Barme, Úradný vestník EÚ z 24.11.2007.

Trans-ASEAN Gas Pipeline, ASEAN, http://www.aseanenergy.org/energy_sector/natural_gas/developments_tagp.htm

United Nations Framework Convention on Climate Change, OSN, 1992 <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>

Európska únia a OECD

JUDr. Roman Jurík, PhD.

Abstrakt

Európska únia a Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj sú dve významné organizácie pôsobiace v ekonomickej oblasti. Každá organizácia má svoje vlastné ciele a svoje vlastné právomoci. No obe organizácie pracujú v prospech ekonomickej prosperity v ich členských štátoch, ako aj v celom svete. Okrem toho mnohí členovia jednej organizácie sú zároveň členmi druhej. Konkrétne 19 členov EÚ sú zároveň členmi OECD. To sú dobré dôvody na vzájomnú spoluprácu. Spoluprácu medzi OECD a EÚ upravuje Dodatokový protokol č. 1 k Dohovoru o OECD. Podľa tohto protokolu sa Európska komisia podieľa na práci OECD. OECD nemá prostriedky na to, aby ovplyvňovalo každodenný život svojich členských štátov alebo obyvateľov ako Európska únia. Napriek tomu je OECD dôležitou organizáciou. Jej činnosť je viditeľná napríklad na Článkoch modelového dohovoru vzťahujúceho sa na dane z príjmu a z kapitálu. Je to síce nezáväzný dokument, no mnohé štáty – nielen členské štáty OECD – ho použili ako návod na podpísanie medzinárodných zmlúv v daňových veciach.

Kľúčové slová: Európska únia, Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, Európska komisia

Abstract

European Union and Organisation for Economic Co-operation are two influential organisations operating in economic area. Each organisation has got its own aim and its own competency. However both organisations works for economic prosperity in theirs member states as well as in the whole World. Apart of them many of member of one organisation are also members of another organisation. In concrete 19 of EU members are also members of OECD. These are good reasons for cooperation. Cooperation between OECD and EU is regulated by Supplement protocol No. 1 to the Convention on the OECD. According to this protocol European Commission take part on the work of OECD. OECD haven't got any capability to affect every day life of it's member

state or inhabitants as European Union. Through them is OECD important organisation. Its work is visible for example in Articles of the Model Convention with Respect to Taxes on Income and on Capital.

It's unbinding document, however many states – not only OECD member states – have used it as guide for signing international agreement in tax issues. Key words: European Union, Organisation for Economic Co-operation and Development, European commission

1. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organization for Economic Co-operation and Development, OECD) vznikla v roku 1948 pôvodne ako Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu (OECE). Organizácia mala spočiatku týchto 18 účastníkov: Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Francúzsko, Grécko, Island, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Nórsko, Portugalsko, Švédsko, Švajčiarsko, Turecko, Veľká Británia, západné Nemecko, pôvodne zastúpené dvoma britsko-americkými okupačnými zónami a francúzskou okupačnou zónou a pôvodne aj anglo-americká zóna Slobodného územia Terstu (až kým Terst nepripadol opäť Taliansku)¹. Všetci členovia OECE boli európskymi štátmi (resp. prechodne územiami ležiacimi v Európe). Hlavným cieľom organizácie bolo pomáhať členským štátom pri plnení tzv. Marshallovho plánu na rozvoj ekonomík európskych štátov zničených Druhou svetovou vojnou. Neskôr vstúpili do organizácie ďalšie štáty, vrátane Spojených štátov amerických a Kanady a v roku 1961 sa premenovala na súčasný názov. OECD má v súčasnosti 30 členských štátov. Na práci OECD sa zúčastňuje aj Komisia EÚ². Sídlo OECD je v Paríži.

¹OECD:http://www.oecd.org/document/48/0,3343,en_2649_201185_1876912_1_1_1_1,00.html, 16. 11. 2007

²OECD:http://www.oecd.org/countrieslist/0,3025,en_33873108_33844430_1_1_1_1_1,00.html, 6. 2. 2007.

Obr. 1 Štáty OECD

Základným dokumentom OECD je Dohovor o Organizácii Hospodárskej spolupráce a rozvoji podpísaný v Paríži v roku 1960. Ciele OECD sú definované v čl. 1 a sú nimi:

- dosiahnuť čo najvyšší udržateľný ekonomický rast a zamestnanosť a zvyšujúci sa životný štandard v členských štátoch udržiavaním finančnej stability a tým prispieť k rozvoju svetovej ekonomiky
- prispieť k zdravému ekonomickému rastu v členských ako aj nečlenských krajinách v procese hospodárskeho rozvoja,
- prispieť k rozširovaniu medzinárodného obchodu založenom na mnohostrannosti a nediskriminácii a v súlade s medzinárodnými záväzkami³.

Orgánmi OECD sú

³MICHNÍK, E, ŠÍBL, D, SMREKOVÁ, M.: Ekonomická encyklopédia, Bratislava: Sprint. 1995 s. 414, 415.

- **Rada** zložená zo zástupcov všetkých členských štátov. Môže sa schádzať na úrovni ministrov alebo stálych zástupcov, Rada volí každý rok svojho predsedu a dvoch podpredsedov
- **Výkonný výbor** a ďalšie orgány ustanovené Radou,
- **Generálny tajomník**, menovaný Radou na obdobie piatich rokov. Generálny tajomník je zároveň predsedom Rady, schádzajúcej sa na úrovni stálych zástupcov. Súčasným generálnym tajomníkom OECD je mexický občan Angel Gurría. Angel Gurría zastával viaceré významné štátne funkcie vo svojej domovskej krajine, o. i. bol federálnym ministrom financií⁴.

3. Európska únia

Európska únia bola založená tzv. Rímskou zmluvou v roku 1951 pôvodne ako Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO). Parížskou zmluvu podpísalo šesť európskych štátov: Nemecká spolková republika („západné Nemecko“), Francúzsko, Taliansko, Belgicko, Holandsko a Luxembursko. Iniciátorom vytvorenia ESUO bolo Francúzsko, najmä

⁴OECD: http://www.oecd.org/document/46/0,3343,en_2649_201185_36665710_1_1_1_1,00.html, 16. 11. 2007.

vtedajší francúzsky minister zahraničných vecí Jean Monnet. Neskôr, v roku 1957 boli podpísané ďalšie dve tzv. Rímske zmluvy, ktorými členské štáty ESUO založili ďalšie dve integračné zoskupenia, a to Európske hospodárske spoločenstvo (EHS; neskôr Maastrichtskou zmluvou premenované na Európske spoločenstvo) a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu (EURATOM). Samotná Európska únia vznikla až v roku 1993, keď nadobudla platnosť Maastrichtská zmluva. Únia pritom integrovala tri vtedy existujúce Spoločenstvá, ktoré vytvorili jej prvý pilier a doplnila ich o niektoré ďalšie spoločné politiky zahrnuté do ďalších dvoch pilierov. Druhým pilierom EÚ sa stala spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a tretím pilierom spolupráca v oblasti vnútra a spravodlivosti, neskôr Amsterdamskou zmluvou zredukovaná na policajnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach.

2. Vzťah medzi Úniou a OECD

Keďže členmi OEEC boli spočiatku výlučne európske štáty (územia) a na európskom kontinente sa v tom čase začali formovať viaceré integračné zoskupenia, najmä Európske spoločenstvá, bola spolupráca medzi OEEC a Spoločenstvami celkom logická. Vzájomná spolupráca dostala formálnu podobu až keď sa OEEC zmenila na OECD, konkrétne podpisom Dodatočného protokolu č. 1 k Dohovoru o OECD⁵. V zmysle tohto protokolu sa na práci OECD zúčastňovali Komisia EHS, Komisia EURATOM ako aj Vysoký úrad ESUO. V tom čase Spoločenstvá ešte len nadobúdali svoje nadštátne prvky. Aj tým možno odôvodniť, že samotné Spoločenstvá neboli ani zmluvnou stranou Dohovoru o OECD resp. Dodatočnému protokolu č. 1 k Dohovoru, ani sa nestali členmi OECD. Dodatkový protokol č. 1 je platný aj dnes, vzhľadom na historický vývoj ho však treba interpretovať tak, že na práci OECD sa podieľa dnes už jediná Európska komisia.

Od založenia OECD prešli tak OECD ako aj Európske spoločenstvá vývojom, ktorý ih viac či menej poznačil. Obe zoskupenia si rozšírili členskú základňu. OECD sa fakticky rozšírilo už pri svojom vzniku tým, že k dovtedajším členom pristúpili Spojené štáty a Kanada,

⁵OECD:http://www.oecd.org/document/8/0,3343,en_33873108_33873325_1916040_1_1_1,00.html, 16. 11. 2007.

neskôr prijala OECD do svojich radov aj ďalšie štáty. Z nášho teritoriálneho hľadiska sú dôležité najmä deväťdesiate roky, kedy sa členmi OECD stali viaceré bývalé socialistické štáty zo strednej Európy (konkrétne v roku 1995 Česká republika a v roku 1996 Maďarská republika a Poľsko) a rok 2000, kedy sa členom OECD stala aj Slovenská republika. Všetky uvedené štáty neskôr spolu s ďalšími šiestimi krajinami vstúpili v roku 1994 do Európskej únie.

Dnes môžeme vidieť pozoruhodné prelínanie sa členstva štátov v OECD a v Európskej únii. 19 členských štátov Európskej únie sú zároveň členmi OECD. Teda v prípade oboch organizácii viac ako polovica ich členov sú členmi tak EÚ ako aj OECD.

Treba uviesť, že Európska únia a OECD majú značne odlišné poslanie. Kým Európska únia je integračné zoskupenie európskych štátov s prvkami štátnosti, čo možno považovať v súčasnosti za jedinečné, OECD je relatívne neformálna organizácia bez konkrétnych rozhodovacích právomocí, ktorými by organizácia dokázala zasahovať do každodenného života svojich členských štátov a už vôbec nie občanov. OECD však má svoju váhu vo svete. Členstvo v OECD znamená aj istú prestíž. Zvlášť pre novších členov OECD, ako napríklad Slovensko, znamená členstvo v OECD účasť v klube bohatých a vyspelých štátov, ako Spojené štáty americké, Kanada, Japonsko či južná Kórea. Účasť na ekonomických a politických aktivitách Európskej únie spolu s takými svetovo významnými mocnosťami ako sú Nemecko, Francúzsko či Veľká Británia už dnes považujeme za samozrejmé. No na tomto mieste nemožno nespomenúť, že kým štáty Višegrádskej skupiny sú členmi OECD, viaceré iné členské štáty EÚ s relatívne prosperujúcimi ekonomikami členstvo v OECD nemajú. Spomenúť možno Slovinsko, Cyprus či Maltu.

Ako už bolo spomenuté, OECD nedisponuje právomocami ako Európska únia, napriek tomu Nie je len samoučelným „klubom bohatých“. Naopak, jej činnosť je významná pre ekonomiku členských štátov, ale aj pre nečlenov. Okrem rôznych ekonomických analýz vypracúva OECD aj tzv. Modelové dohovory. Príkladom takéhoto dokumentu sú Články modelového dohovoru vzťahujúceho sa na dane z

příjmu a z kapitálu⁶. Uvedený modelový dohovor predstavuje štandardný obsah dvojstrannej medzinárodnej dohody o zamedzení dvojitého zdanenia. Modelový dohovor síce nie je záväzným prameňom medzinárodného práva, ale na mnohých dvojstranných medzinárodných zmluvách o zamedzení dvojitého zdanenia vidno, že pre bol tento Dohovor inšpirujúci a často z neho takmer doslovne preberajú celé pasáže.

Použitá literatúra

HURNÁ, Lucia: Európska únia v roku 2005. In: Zborník príspevkov zo 4. medzinárodnej doktorandskej konferencie Ekonomické, politické a právne aspekty medzinárodných vzťahov. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2005. s. 43. ISBN 80-225-2047-0.

LIPKOVÁ, Ľudmila, DUDÁŠ, Tomáš, GREŠŠ, Martin, MEČÁR, Miroslav: Medzinárodné hospodárske vzťahy. Sprint vfra. Bratislava: 2006. ISBN 80-89085-55-5 .

MARTYNIV, Halina: Slovensko a Bezpečnostná rada OSN. In: Medzinárodné vzťahy 2005 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky : zborník príspevkov zo 6. medzinárodnej vedeckej konferencie : Kaštieľ Mojmirovce, 1.-2. december 2005. s. 431 – 436.

MICHNÍK, E. a kol. Ekonomická encyklopédia. Bratislava: Vydavateľstvo Sprint, 1995, ISBN 80-967122-2-5.

MICHNÍK, E., ŠÍBL, D., SMREKOVÁ, M. 1995. Ekonomická encyklopédia. Bratislava: Sprint. 1995, ISBN 80-967122-2-5.

MRÁZ, Stanislav, Úloha, postavenie a ciele Organizácie spojených národov v procese supresie terorizmu. In: Medzinárodné vzťahy, roč. 3, č. 2/2005, s. 18 - 29. ISSN 1336-1562.

MRÁZ, Stanislav: Medzinárodné právo verejné (zvláštne časti). Vydavateľstvo Ekonóm: Bratislava, 2007.

MRÁZ, Stanislav: Štruktúra medzinárodných organizácií. In: Almanach : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky, ročník 1, 2006, č. 2, s. 5 – 10.

⁶OECD: <http://www.oecd.org/dataoecd/50/49/35363840.pdf>, 2. 3. 2007.

PALÁČEK, Milan: Základní dokumenty Evropské unie. Český Tešín: 2005. Poradce, ISBN 80-7365-071-1.

SIMAN, Michael, SLAŠŤAN, Miroslav: Primárne právo Európskej únie. Bratislava: 2004. ISBN 80-969235-2-8.

ŠTURMA, Pavel: Mezinárodní dohody o ochraně investic a řešení sporů. Praha: 2001. Linde, ISBN 80-7201-222-3.

ÚJOVÁ, Adriana: Európska únia a Turecko. In: Zborník abstraktov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2006 – Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky“, CD ROM, Vydavateľstvo Ekonóm, Bratislava: 2007. s. 712 – 718.

Internet

www.oecd.int

Prax menšinovej politiky v Slovenskej republike /1999-2005/

Miroslav Kupkovič

Abstrakt

Príspevok sa v prvej časti zaoberá obsahovým predstavením základného medzinárodného dokumentu – Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín, ktorý bol prijatý Radou Európy v roku 1994. Ide o východiskový, prvý právne záväzný multilaterálny nástroj cielenej ako medzinárodnej, tak i vnútroštátnej ochrany národnostných menšín. Ďalšia časť príspevku približuje implementáciu tohto dokumentu v každodennej menšinovej praxi Slovenskej republiky ako multietnického štátu v rokoch 1999 až 2005.

Abstract

In the first part the article deals with presentation of the fundamental international document – the Framework Convention on Protection of National Minorities which was adopted by the Council of Europe in 1994. This is a basic, first legally bound multilateral instrument of targeted international as well as innerstate protection of national minorities. The further part of the article presents implementation of this document in everyday minority practice of the Slovak Republic as a multi-ethnic state between 1999 and 2005.

Národnostné menšiny sa objavujú po prvý raz ako subjekt medzinárodnej politiky a medzištátnych zmlúv v rámci dokumentov Spoločnosti národov v medzivojnovom období (r.1918-1939).

Deväťdesiate roky dvadsiateho storočia sú v znamení postupného prechodu od pasívnej ochrany národnostných menšín smerom k aktívnym opatreniam a to už nielen na ochranu, - ale i na podporu rozvoja ich identity a zabezpečenia účinnej rovnosti šancí.

Po páde totalitných režimov v strednej a východnej Európe menšinová problematika prestáva byť doménou len vnútro politickej aktivity štátov, ale – stáva sa súčasťou otázok medzinárodnej bezpečnosti a stability v Európe. Dochádza k internacionalizácii ochrany a rozvoja práv národnostných menšín.

Kľúčovú, rozhodujúcu úlohu tu zohrala a zohráva Rada Európy a na jej pôde vzniknuté základné medzinárodné dokumenty – Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov a Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín. Oba tieto dokumenty majú svoju implementárnosť i po poslednom rozšírení Európskej únie na 25 krajín.

Slovensko ako multietnická krajina si s plnou vážnosťou uvedomuje mimoriadny význam ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám. Problematika národnostných menšín je permanentne vysoko aktuálna v mnohých oblastiach vnútropolitického života slovenskej spoločnosti. Zaznamenávame úprimnú snahu všetkých zainteresovaných relevantných vnútroštátnych subjektov svojou činnosťou sa maximálne podieľať na vytváraní pozitívnych podmienok nevyhnutných pre harmonické spolužitie národností žijúcich a pôsobiacich v Slovenskej republike podľa spravodlivých a demokratických pravidiel.

Vidieť i evidentnú snahu nevyhýbať sa, ale riešiť mnohokrát zložité vzťahové problémy ako aj otázky práv a slobôd príslušníkov konkrétnych jednotlivých národnostných menšín transparentným spôsobom na základe medzinárodných štandardov.

Jeden z vyššie spomínaných základných dokumentov Rady Európy k menšinovej problematike chcem v tomto príspevku predstaviť a to Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín prijatý Výborom ministrov Rady Európy dňa 10.11.1994. Prevažnú časť príspevku však budem venovať implementácii tohto dokumentu v podmienkach Slovenskej republiky od jeho prijatia 1.2.1998 až do roku 2005.

Ide o východiskový, prvý právne záväzný multilaterálny nástroj cielenej medzinárodnej a ex post aj vnútroštátnej ochrany národnostných menšín. Stabilita, demokracia, bezpečnosť a mier v Európe na jednej strane a regionálny systém ochrany ľudských práv v rámci Európy na strane druhej sú „spojené nádoby“. Od konštatovania tohto faktu sa odvíja i nevyhnutnosť zabezpečovania práv národnostných menšín na medzinárodnej a následne i na vnútroštátnej úrovni.

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín sa skladá z piatich častí a tridsaťdva článkov. Obsahovo stanovuje hlavné smery

a ciele európskeho spoločenstva v tejto citlivej a krehkej oblasti a to – nutnosť zaručiť úplnú rovnosť osôb patriacich k národnostným menšinám pred zákonom a rovnakú ochranu zo zákona ako aj vytvárať národnostným menšinám také podmienky, ktoré im umožnia zachovávať, udržiavať, prejavovať a rozvíjať svoju vlastnú identitu pri rešpektovaní štátnej zvrchovanosti a územnej celistvosti štátov.

V konkrétnej každodennej praxi sa realizuje prostredníctvom vnútroštátnej legislatívy, prostredníctvom národných zákonov, predpisov a vyhlášok. Ustanovuje teda základné princípy, ktoré sú právne záväzné pre tie členské štáty Rady Európy, ktoré ho ratifikovali. Patria medzi ne práva - slobodne používať jazyk menšiny v súkromí i na verejnosti, v ústnom i písomnom prejave, v periodickej i neperiodickej tlači, v mediálnej oblasti, kreovať vlastné organizácie, používať menšinové jazyky v úradnom styku, v regiónoch, kde tvoria značnú časť obyvateľstva, označovať v týchto regiónoch v menšinovom jazyku miestne názvy, nápisy a iné informácie, používať menšinové jazyky v konaní pred súdmi a správnymi orgánmi, právo na vzdelanie v jazykoch menšín, právo zriaďovať a spravovať vlastné školy, vzdelávacie a výchovné zariadenia, právo používať svoje priezviská a krstné mená v menšinovom jazyku.

Štáty sú povinné zriecť sa zavádzania takých opatrení, ktoré by výrazne zmenili pomer populácie v regiónoch s národnostnými menšinami, zriecť sa akýchkoľvek pokusov o nútenú asimiláciu, vytvárať podmienky pre aktívnu účasť národnostných menšín na kultúrnom, spoločenskom, ekonomickom živote i verejných záležitostiach, podporovať nadväzovanie, udržiavanie a rozvíjanie cezhraničnej spolupráce.

Sumarizujme: Rámcový dohovor neobsahuje žiadnu definíciu pojmu národnostná menšina a zdôrazňuje, že v súčasnej etape nie je možné dosiahnuť konsenzus, ktorý by bol prijateľný pre všetky štáty. Ponecháva jeho vymedzenie jednotlivým zmluvným stranám. Napriek tomu navrhuje kritériá pre menšiny, ktoré možno identifikovať na základe jazyka, náboženstva, tradícií a kultúrneho dedičstva.

Rámcový dohovor nepočíta so žiadnymi kolektívnymi právami národnostných menšín. Dôraz sa kladie na ochranu osôb patriacich

k národnostným menšinám, ktoré môžu uplatňovať svoje práva individuálne a spolu s inými.

V porovnaní s dokumentmi prijatými Organizáciou spojených národov či Organizáciou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe predstavuje Rámcový dohovor Rady Európy najsilnejší medzinárodný nátlak v záujme ochrany opráv národnostných menšín. Možno ho kvalifikovať ako „európsky štandard“ práv národnostných menšín.

Slovenská republika podpísala Rámcový dohovor 1.2.1995. Národná rada SR s ním vyslovila súhlas 21.6.1995, prezident SR ho parafoval 14.7.1995. Slovensko bolo a je aktívnou zmluvnou stranou Rámcového dohovoru. Podieľalo sa na jeho kreovaní a ratifikovalo ho ako tretia členská krajina Rady Európy 14.9.1995. Iniciatívne predkladalo každoročne orgánom Rady Európy správu o implementácii všetkých ustanovení Rámcového dohovoru ešte pred nadobudnutím jeho platnosti, ktorá sa datuje od 1.2.1998. Stalo sa tak podľa článku 28 ods.1 po uložení ratifikačných listín 12 signatárskych štátov u depozitára, ktorým je generálny tajomník Rady Európy.

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín bol publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 160/1998 Z.z.

Prvú oficiálnu implementačnú správu v zmysle čl.25 ods.2 Rámcového dohovoru Slovenská republika predložila 4.5.1999. Posudok poradného výboru k tejto správe bol prijatý 22.9.2000 a zverejnený 6.7.2001. Stanovisko slovenskej vlády k posudku bolo vydané 5.6.2001. Dňa 22.11.2001 bola prijatá rezolúcia Výboru ministrov Rady Európy o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín na Slovensku. V záveroch rezolúcie sa vyzdvihuje úsilie Slovenska vynaložené na podporu národnostných menšín a ich kultúr a oceňuje sa dosiahnutý pokrok vo vzťahoch medzi spoločenstvami, osobitne medzi maďarskou menšinou a ostatnými časťami obyvateľstva. Výbor ministrov vyjadruje potrebu posilnenia právnych záruk vo vzťahu k niektorým článkom Rámcového dohovoru a v niektorých oblastiach potrebu zabezpečenia úplnej implementácie existujúcich právnych záruk. Poukazuje na nedostatky v legislatívnom rámci menšinových jazykov napriek zlepšeniu ich postavenia v úradnom styku. Záverom interpretuje

svoje stanovisko k rómskej problematike, kde poukazuje na pretrvávajúce problémy.

Touto problematikou - otázkami spojenými s ochranou práv rómskej menšiny na Slovensku sa tento príspevok nezaoberá.

V roku 2004 odovzdala Slovenská republika druhú správu o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín na Slovensku v stanovenej lehote päťročnej periodicity implementačných správ.

Na niektoré ťažiskové otázky riešenia problematiky ochrany národnostných menšín od roku 1999 (vychádzajúc z podkladových materiálov druhej implementačnej správy a čiastkovej správy za rok 2005) chcem poukázať v nasledovnej časti tohto príspevku.

V Slovenskej republike problematikou národnostných menšín sa v súčasnosti zaoberajú:

- Rada vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny, podpredseda vlády SR pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny,
- Výbor Národnej rady SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien,
- splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity,
- Sekcia menšinových kultúr ministerstva kultúry SR a v rámci Ministerstva školstva SR Odbor vzdelávania národnostných menšín a Oddelenie výchovy a vzdelávania rómskych komunít.

V súčasnosti v legislatíve Slovenskej republiky neexistuje právna definícia národnostnej menšiny. Existencia národnostných menšín sa odvodzuje od základných individuálnych práv osôb patriacich k národnostným menšinám zakotvených v Ústave SR, v ostatných relevantných domácich zákonoch a medzinárodných právnych predpisoch. Podľa posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov v máji 2001 oficiálne štatistiky ukazujú, že v Slovenskej republike existovalo spolu 11 národnostných menšín:

• maďarská	520 528	9,7 %
• rómska	89 920	1,7 %
• česká	44 620	0,8 %
• rusínska	24 201	0,4 %

• ukrajinská	10 814	0,2 %
• nemecká	5 405	0,1 %
• poľská	2 602	0,06 %
• moravská	2 348	0,05 %
• bulharská	1 179	0,02 %
• chorvátska	890	0,02 %
• židovská	218	0,004 %

Od roku 2003 sa počet národnostných menšín na Slovensku rozšíril na 12, keď do Rady vlády pre národnostné menšiny boli prijatí aj predstavitelia ruskej menšiny.

Hore uvedené čísla zaraďujú Slovenskú republiku medzi krajiny s najvyšším zastúpením národnostných menšín v rámci Európy. Najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku je maďarská národnostná menšina, príslušníci ktorej žijú najmä na južnom a juhovýchodnom Slovensku v pomerne ucelenom osídlení. Táto skutočnosť spôsobuje, že v niektorých týchto oblastiach je menšinovým slovenské spoločenstvo. Druhou najpočetnejšou menšinou je rómska menšina. Odhady odborníkov napovedajú, že ich počet je oveľa vyšší, ako to bolo uvedené pri poslednom sčítaní obyvateľstva. Prevláda názor, že najvýznamnejším faktorom ich nehlásenia sa k svojej národnosti je kríza rómskej národnej a etnickej identity.

Pravdepodobne najvýznamnejším ústretovým krokom smerom k menšinám bolo prijatie zákona č.184/1999 Z.z. o používaní jazykov národnostných menšín Národnou radou SR 10.7.1999 s účinnosťou od 1.9.1999. Jeho cieľom bolo stanoviť pravidlá používania jazyka menšiny aj v úradnom styku v obciach, v ktorých občania Slovenskej republiky, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, tvoria v obci podľa posledného sčítania ľudu najmenej 20 % obyvateľstva.

Podľa posledného sčítania obyvateľstva z roku 2001 ide o 654 obcí. Z toho 502 obcí, kde uvedený podiel obyvateľstva tvoria občania SR patriaci k maďarskej národnostnej menšine, 91 obcí, kde tento podiel obyvateľstva tvoria príslušníci rusínskej národnostnej menšiny, 53 obcí, kde tento podiel obyvateľstva tvoria príslušníci rómskej národnostnej menšiny, 6 obcí, kde uvedený podiel obyvateľstva tvoria príslušníci

ukrajinskej národnostnej menšiny a v 1 obci, kde tento podiel tvoria príslušníci nemeckej národnostnej menšiny.

Vo vyššie uvedených obciach v zmysle ustanovení už spomínaného zákona č.184/1999 Z.z.

- občan Slovenskej republiky, ktorý je osobou patriacou k národnostnej menšine, má právo podávať písomné podania orgánu štátnej správy a orgánu územnej samosprávy v jazyku menšiny,
- orgán verejnej správy v správnom konaní v obci poskytne odpoveď občanovi okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny s výnimkou verejných listín,
- rozhodnutie orgánu verejnej správy v správnom konaní sa na požiadanie vydáva okrem štátneho jazyka v rovnopise aj v jazyku menšiny,
- označenie orgánu verejnej správy, ktoré je umiestnené na budove sa uvádza aj v jazyku menšiny,
- orgán územnej samosprávy v obci poskytuje občanom úradné formuláre vydané v rozsahu jeho pôsobnosti v štátnom jazyku a na požiadanie aj v jazyku menšiny,
- rokovanie územnej samosprávy v obci sa môže uskutočňovať aj v jazyku menšiny, ak s tým súhlasia všetci prítomní,
- poslanec obecného zastupiteľstva v obci má právo používať na rokovaní tohto orgánu jazyk menšiny, tlmočenie zabezpečuje obec,
- kronika obce sa môže viesť aj v jazyku menšiny,
- obec môže na svojom území označovať ulice a iné miestne geografické značenia aj v jazyku menšiny,
- v obci sa dôležité informácie, najmä výstražné, upozorňujúce a zdravotnícke, uvádzajú na miestach prístupných pre verejnosť okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny,
- právo používať jazyk menšiny v konaní pred súdom a v iných oblastiach upravujú osobitné zákony

Je zabezpečované právo na používanie materinského jazyka v konaní pred súdmi a to ako v občianskoprávnom, tak aj v trestnoprávnom konaní. Právo používať v trestnom konaní svoj materinský jazyk má „každý“, t.j.

nielen obvinený a obžalovaný, ale aj každá zúčastnená osoba, poškodený alebo svedok, ak vyhlásia, že nerozumejú jazyku, v ktorom sa konanie vedie. Toto právo je možné uplatniť v ktoromkoľvek štádiu konania. Obvinení a odsúdení majú možnosť oboznámiť sa s podmienkami výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody v ich materinskom jazyku.

V oblasti národnostného školstva boli prijaté nasledovné opatrenia:

- vedenie dvojjazyčnej pedagogickej dokumentácie v školách s vyučovacím jazykom národností a vydávanie dvojjazyčných vysvedčení,
- prijímacia skúška na stredné školy pre žiaka zo základnej školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín na štúdium s vyučovacím jazykom slovenským, ktorá sa koná z predmetu slovenský jazyk a literatúra v rozsahu učiva učebných osnov základnej školy, ktorú navštevuje a z ďalšieho profilového predmetu v jazyku v akom si ho na základnej škole osvojoval,
- prechod niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky v oblasti školstva s účinnosťou od 1.7.2002.

Na základe uplatnenia práva na vzdelávanie národnostných menšín v súlade s čl. 34 Ústavy Slovenskej republiky sa uskutočňoval výchovno-vzdelávací proces podľa druhov škôl

v piatich jazykoch národnostných menšín, a to:

v rusínskom jazyku	- základné školy
- gymnázium
- vysoká škola (Rusínske oddelenie Ústavu národnostných štúdií a cudzích jazykov pri rektoráte Prešovskej univerzity)
v nemeckom jazyku	- materské školy
- základné školy
- vysoké školy (Katedra germanistiky Filozofickej fakulty a Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre,

- Katedra nemeckého jazyka a literatúry
Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave)
- v ukrajinskom jazyku** - materské školy
- základné školy
- gymnázium a stredná zdravotnícka škola
- vysoká škola (Katedra ukrajinského jazyka a literatúry
Prešovskej univerzity)
- v maďarskom jazyku** - materské školy (štátne, cirkevné)
- základné školy (štátne, cirkevné)
- stredné školy: gymnáziá (štátne, cirkevné, súkromné)
stredné odborné školy (štátne, súkromné)
- stredné odborné učilištia (štátne, súkromné)
- špeciálne školy (štátne) pre telesne a mentálne postihnutých
žiacov (osobitné školy, základné školy pre sluchovo a pre
zrakovo postihnutých, pri zdravotníckych zariadeniach,
pomocné školy, odborné učilištia)
- vysoké školy (štátne)(Katedra hungaristiky
Filozofickej
fakulty a Pedagogickej fakulty Univerzity
Konštantína Filozofa
v Nitre, Katedra maďarského jazyka a literatúry
Filozofickej
fakulty Univerzity Komenského
v Bratislave, Univerzita J. Selyeho
v Komárne s fakultami pedagogickou,
ekonomickou a
reformovanou teologickou)
- v rómskom jazyku** - materské školy

- prípravné ročníky základných a špeciálnych základných škôl s vysokou koncentráciou rómskych žiakov
- Stredná umelecká škola v Košiciach
- Súkromné gymnázium Košice
- vysoké školy (Katedra rómskej kultúry Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, jej detašované pracoviská v Spišskej Novej Vsi a v Lučenci).

Základné školy a školské zariadenia s vyučovaním tých jazykov, kde sa materinský jazyk a literatúra národností vyučuje ako predmet a všetky ostatné predmety v zmysle učebných plánov sa vyučujú v slovenskom jazyku sú zahrnuté pod školy s vyučovacím jazykom slovenským a nie k národnostným školám.

Problematikou zachovávanía jazyka, tradícií, kultúrneho dedičstva osôb patriacich k národnostným menšinám a rozvíjania ich kultúry na Slovensku sa zaoberá predovšetkým Ministerstvo kultúry, ktoré na tento účel zriadilo osobitný útvar – Sekciu menšinových kultúr. Základné prerozdelenie finančných prostriedkov sa realizovalo z účelového transferu „kultúra menšín“ prostredníctvom odbornej komisie zloženej zo zástupcov jednotlivých národnostných menšín. Najviac financií smerovalo na kultúrne aktivity občianskych združení, následne do periodickej tlače, neperiodickej tlače a podpora sa týkala i multikultúrnych a multietnických subjektov.

Nezastupiteľné miesto v rozvoji kultúry národnostných menšín patrí národnostným divadlám. Zákomom Národnej rady SR č. 416/2001 v súlade so štátnou koncepciou decentralizácie prešli tieto divadlá do zriaďovateľskej pôsobnosti vyšších územných celkov, ktoré ich financujú. Môžu sa však uchádzať aj o finančnú podporu v rámci už spomínaného účelového transferu Ministerstva kultúry – kultúra menšín.

Kultúrne dedičstvo, dejiny národnostných menšín v Slovenskej republike mapujú národnostné múzeá a dokumentačné centrá, ktoré sú organizačnými jednotkami Slovenského národného múzea. Sú to Múzeum židovskej kultúry, Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry, Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku ako aj Dokumentačné centrá českej, chorvátskej a rómskej kultúry.

Jedným z moderných prostriedkov a záruk zachovania kultúrnej osobitosti, jazyka a zvykov jednotlivých národnostných menšín je ich prístup k médiám, ktorý je v Slovenskej republike legislatívne garantovaný a v praxi uspokojivo realizovaný. Toto konštatovanie má oporu v existencii rozhlasového a televízneho vysielania verejnoprávneho rozhlasu a televízie vysielané v jazykoch národnostných menšín, a to maďarskom, ukrajinskom, rusínskom, nemeckom a rómskom.

Od roku 1999 sa zvýšil počet politických strán a hnutí, občianskych združení, nadácií, neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, neinvestičných fondov a záujmových združení právnických osôb, ktoré si založili občania Slovenskej republiky hlásiaci sa ku konkrétnej národnostnej menšine. V sledovanom období v rámci pluralitného politického systému pôsobilo na Slovensku (okrem iných politických strán a hnutí) 25 politických strán a hnutí zastupujúcich niektoré národnostné menšiny. Z nich bolo 20 politických strán a hnutí, ktoré si založili Rómovia, 4 založené príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny a jedno politické hnutie založené príslušníkmi národnostnej menšiny Rusínov a Ukrajincov.

Popri už vyššie spomínaných a využívaných možnostiach príslušníkov národnostných menšín zapájať sa plnohodnotne a aktívne do kultúrneho, spoločenského a hospodárskeho života rovnako to platí i pre oblasť verejných záležitostí, pre politickú sféru.

V roku 2002 sa uskutočnili voľby do Národnej rady Slovenskej republiky a do orgánov samosprávy obcí. Z výsledkov oboch týchto volebných aktov vyplynulo, že sa zvýšil počet zástupcov príslušníkov národnostných menšín v týchto orgánoch. V Národnej rade SR získala maďarská národnostná menšina prostredníctvom svojho zástupcu, Strany maďarskej koalície 13,3 % zastúpenie, t.j. 20 poslanceckých mandátov

z celkového počtu 150. Vo vedení parlamentu vykonávali zástupcovia tejto politickej národnostnomenšinovej strany funkcie:

- podpredsedu Národnej rady Slovenskej republiky,
- predsedov 2 výborov,
- podpredsedov 6 výborov

Ostatní poslanci tejto strany boli zastúpení v ďalších parlamentných výboroch. Vo vláde Slovenskej republiky mala táto strana 4 svojich zástupcov, 1 podpredsedu vlády a 3 ministrov.

Vo voľbách do orgánov samosprávy obcí v roku 2002 získali zástupcovia národnostných menšín 238 funkcií starostov obcí, z toho za maďarské politické subjekty 234 a za rómske 4. Za poslancov obecných zastupiteľstiev bolo zvolených 2 138 zástupcov národnostných menšín, z toho za maďarskú 2 054 a za rómsku 84. Ďalší zástupcovia národnostných menšín boli za starostov obcí a poslancov zastupiteľstiev zvolení ako kandidáti iných politických zoskupení.

V roku 2001 a v roku 2005 sa na Slovensku konali voľby do orgánov samosprávnych krajov (vyšších územných celkov) – predsedov a poslancov. Maďarská menšina mala prostredníctvom svojho politického zástupcu- Strany maďarskej koalície- zvolených v r. 2001 84 kandidátov, v roku 2005 58 kandidátov. Ďalší zástupcovia tejto menšiny boli zvolení za poslancov zastupiteľstiev ako kandidáti iných politických zoskupení.

Záverom možno konštatovať významný posun a pokrok vo vytváraní stále priaznivejších podmienok naplnenia všetkých stránok života národnostných menšín v našej krajine plne v intenciách RÁMCOVÉHO DOHOVORU NA OCHRANU NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN za sledované obdobie rokov 1999 – 2005.

V ďalšom sledovanom období do roku 2008 by sa mali pripraviť a schváliť dva komplexné zákony z tejto oblasti, ktoré by nahrádzali desiatky čiastkových zákonov, predpisov a vyhlášok. Pôjde o Zákon o postavení národnostných menšín a Zákon o financovaní kultúry národnostných menšín v Slovenskej republike.

Použitá literatúra

KOGANOVÁ, V.: Medzinárodný systém ochrany práv menšín. In: Lidňák, J., Koganová, V.: Politológia. Bratislava, Ekonóm 2004

KOGANOVÁ, V. a kol.: Ľudské práva a slobody v demokratickej spoločnosti. Bratislava, Ekonóm 2001

KOLLÁR, M., Mesežnikov, G., Bútor, M.(ed.): Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti. IVO, Bratislava 2006

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín. Zbierka zákonov č.160/1998

Ústava Slovenskej republiky, IRIS, Bratislava 2001

Zákon č.184/1999 Z.z. o používaní jazykov národnostných menšín

ČAPLOVIČ, D.: O menšinách a Slovákoch, Večerník 2.12.2005

Internet:

<http://www.coe.int> - oficiálna stránka Rady Európy

<http://www.foreign.gov.sk/pk/> - oficiálna stránka Ministerstva zahraničných vecí SR

<http://www-8.mensiny.vlada.gov.sk/data/files/431> - Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín

<http://www-8.mensiny.vlada.gov.sk/data/files/433> - Správa o implementácii Rámcového dohovoru Rady Európy na ochranu národnostných menšín v Slovenskej republike

Príspevok bol spracovaný v rámci projektu VEGA č. 164/05 „Bezpečnostné riziká na začiatku 21. storočia.“

Členstvo Slovenskej Republiky vo WTO a vplyv vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie na jej členstvo vo WTO

Halina Martyniv

Abstrakt

Svetová obchodná organizácia - World Trade Organization (WTO), je vedúcou medzinárodnou organizáciou v oblasti regulácie medzinárodného obchodu a právnou nástupkyňou GATT, ktorá platila od roku 1947. WTO je základnou medzinárodnou organizáciou v oblasti regulácie medzinárodného obchodu s tovarom, službami a výsledkami duševného vlastníctva. Slovenská republika sa stala zmluvnou stranou GATT 1 januára 1993 na základe Protokolu o prístupe SR k GATT. SR sa stala členom WTO dňa 1 januára 1995. Vstupom SR do EÚ sa v SR realizuje spoločná obchodná politika EÚ. Legislatívnym základom spoločnej obchodnej politiky EÚ sú články 131 a 133 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva.

Abstract

World Trade Organization (WTO) is leading international organization in the area of regulation of international commerce and juridical successor of GATT, in validation from 1947. WTO its baselined international organization in the sphere of international commerce regulation with goods, services and the results from intellectual property. The Slovak Republic became a part of the GATT since 1st January 1993 on the basis of the addmitance protocol SR to GATT. The Slovak Republic became a WTO member since 1st January 1995. By the addmitance SR to EU, slovak republic runs the EU common commerce policy. The legislative basis of common EU commerce policy are articles 131 and 133 from the convention of establishment European Community.

Po neúspešnom pokuse založenia Medzinárodnej obchodnej organizácie v priebehu konferencie v Havane (1947) sa tridsať štátov rozhodlo provizórne uplatniť Všeobecnú dohodu o clách a obchode.

Obsah dohody zodpovedal štvrtej kapitole neprijatej a na tú dobu modernej Charty Medzinárodnej obchodnej organizácie, ktorá nakoniec nevzniká. Úmyslom zmluvných strán bolo začať priebežné odstraňovanie prekážok medzinárodného obchodu, ktoré v období medzi dvoma svetovými vojnami zaznamenali veľký rozmach¹. Podstata uskutočnenia tohto cieľa je obsiahnutá najmä v čl. I GATT, ktorý obsahuje všeobecnú Doložku najvyšších výhod. Podľa tohto pravidla povinnosťou každej zmluvnej strany je „hneď a bezpodmienečne priznať všetky výhody, prednosti, výsady alebo oslobodenia poskytnuté akémukoľvek výrobku, pochádzajúcemu z ktoréhokoľvek iného štátu alebo tam určenému alebo podobnému výrobku pochádzajúcemu z územia všetkých ostatných zmluvných strán alebo tam určenému“.

Všeobecná dohoda o clách a obchode bola známa svojou flexibilitou. Za viacerými pravidlami v nej obsiahnutými nasledovala často výnimka z tohto pravidla.

Globalizácia svetovej ekonomiky, vrátane finančnej sfery a vedecko-technickej revolúcie pripútali pozornosť k takému fenoménu, ako medzinárodný obchod zo službami. Dlhé obdobie poskytnutie služieb (napríklad opravy) sa považovalo za niečo, čo sprevádza tradičný obchod s tovarom. Avšak prieskumy, ktoré sa objavili na začiatku 80-ch rokov, jednoznačne svedčili o stúpajúcom význame služieb v ekonomike (telekomunikácie, bankovníctvo a poisťovníctvo, preprava, cestovanie) a ich značnom exportnom potenciáli. Absencia všeobecne uznávaných pravidiel v medzinárodnom obchode zo službami (kompetencie GATT boli obmedzené iba na obchod s tovarom) viedla ku značnej rôznorodosti vo vnútroštátnych právnych predpisoch, systémoch štatistických údajov a v akostných hodnoteniach. Toto všetko bolo brzdou na ceste k medzinárodnej výmene službami. Zároveň dôležitou bola otázka vypracovania všeobecných noriem investičnej politiky². Vo väčšine štátov existovali prísne požiadavky kladené na zahraničné investície. Veľké západne spoločnosti pociťovali tieto opatrenia štátnej regulácie ako

¹M.Ličková. Účasť Evropského spoločenství v rámci všeobecnej dohody o clech a obchodu (GATT) a v medzinárodnej obchodnej organizácii (WTO). In: Právníl.roč.145, č.7. 2006. str. 771

²O.M.Mal'ský a A.M. Jahoľnik: Medzinárodné obchodné právo. Kyjev: Znannia. 2005. str. 124

diskriminačné a negatívne pôsobiace na slobodný príviv kapitálu a ako prekážku v medzinárodnom obchode. Z iniciatívy USA sa o tejto problematike čoraz častejšie diskutovalo v rámci GATT.

Jednou z príčin „oddelenia“ obchodu zo službami od obchodu s tovarom je nepripravenosť väčšiny štátov k progresívnej liberalizácii tohto sektoru pre jeho ekonomický význam. Práve preto, aby sa dosiahol aspoň nejaký progres, bol prijatý režim liberalizácie obchodu zo službami, ktorý je viac obmedzený ako režim obchodu s tovarom. Pojem „služby“ zahŕňa širokú oblasť ekonomickej činnosti do ktorej patria dôležité odvetvia modernej ekonomiky, ktoré spolu presahujú 60 % HDP priemyselne rozvinutých štátov.

Aj v súčasnosti obchod zo službami predstavuje podstatnú, ale menej liberalizovanú časť medzinárodného obchodu. Dnes do sektoru služieb patria veľmi dôležité odvetvia modernej rozvinutej ekonomiky, akými sú telekomunikácie, doprava, stavebníctvo, financie a iné. V priemyselných štátoch podiel služieb v ekonomike v niekoľko ráz prevyšuje podiel výroby. Práve tento dynamický rast medzinárodného obchodu zo službami bol impulzom pre vypracovanie mnohostranného mechanizmu jeho regulácie, analogický GATT z roku 1947, ktorý reguloval obchod s tovarom. Liberalizácia medzinárodného obchodu zo službami však zaostáva za liberalizáciou obchodu s tovarmi. Obchod zo službami je v menšej miere otvorený v porovnaní s obchodom s tovarom. Právnym základom pre vyriešenie tejto situácie bolo prijatie GATS, ktorá sa vo forme Prílohy 1B stala súčasťou Marrakešskej dohody o založení Svetovej Obchodnej organizácie.

GATS vstúpila do platnosti 1 januára 1995 a stala sa prvým krokom na ceste pokrokovejšieho a aktívnejšieho zaradenia sektoru služieb vo svetovom obchode do oblasti mnohostrannej regulácie. Cieľom GATS je zavedenie princípov a pravidiel v obchode zo službami s cieľom jeho ďalšieho rozvoja, liberalizácií cestou usporiadania periodických viacstranných rokovaní. Na rozdiel od GATT, GATS obsahuje dôležitý špecifický element, ktorý radikálne odlišuje obchod z tovarom od obchodu zo službami: v zozname povinnosti štátov-členov z obchodu zo službami sú obsiahnuté oddiely z taxatívnym vymedzením tých odvetví, na ktoré sa režim najvyšších výhod dočasne nebude vzťahovať. Podľa

predmetu úpravu (*ratione materiae*) sa GATS vzťahuje na všetky druhy služieb.

Celú škálu služieb, ktoré upravuje GATS môžeme rozdeliť do piatich základných druhov:

1. finančné služby, ku ktorým patria kreditné, poisťné, depozitné a iné služby (práve z finančných služieb plynú 40% príjmov z celého obsahu medzinárodných služieb);
2. rôzne dopravné služby, ktoré sa ako prvé stali predmetom medzinárodnej právnej úpravy (príjmy z dopravy tvoria 25% z celkových príjmov zo všetkých služieb);
3. medzinárodné komunikácie- pošta, telekomunikácie (oblasť, ktorá sa veľmi rýchlo rozvíja);
4. cestovný ruch a rekreácie;
5. služby z oblasti zamestnávania, vrátane migrujúcej pracovnej sily a intelektuálnej práce.

Jedinou formálnou výnimkou z univerzálnej kompetencie GATS sú služby nekomerčného charakteru, v rámci štátnej správy, vrátane služieb monopolného charakteru (pošta, polícia, súdnictvo), a taktiež služby spojené s vládnym zabezpečením potrieb armady, štátnych organov a pod.

Na rozdiel od GATT a WTO, kde vo viacerých právnych normách je zakotvený preferenčný režim pre rozvojové štáty, v GATS predmetný osobitný režim nie je upravený. GATS formálne platí jednotne a nediferencované vo vzťahu ku všetkým členským štátom. Aj keď niektoré jej články obsahujú nedostatočne konkrétne ustanovenia odporúčajúcej povahy o liberalizácii prístupu pre rozvojové štáty v odvetviach, ktoré pre nich tvoria exportný záujem, a tiež články o „špeciálnej prioritě“ pre menej rozvinuté štáty³.

Významná časť komoditnej štruktúry medzinárodného obchodu je tvorená sofistikovanou produkciou, pri výrobe ktorej boli investované veľké finančné a personálne zdroje (inovácie, dizajn, vynálezy, výskum), ktoré je nutné chrániť pred zneužitím a kopírovaním. Rozsah ochrany a vymáhania práv duševného vlastníctva v každom štáte v minulosti bol odlišný. Preto vznikla potreba zabezpečenia rovnakej vymahateľnosti práv duševného vlastníctva vo všetkých členských štátoch GATT.

³Ods. 1.3, článku IV GATS

Na začiatku 80-ch rokov na zasadnutiach GATT sa periodicky začala nastoľovať otázka obchodných aspektov práv duševného vlastníctva. Toto bolo spojené s obrovským rozsahom, ktoré všade nadobudol obchod s tovarom s falošným označením, video a počítačové pirátstvo, využívanie cudzích vedeckých a technických vynálezov. Okrem toho, že spoločnosti, ktoré vlastnia tieto obchodne značky nesú obrovské straty od takejto „konkurencie“ (nehovoriac o morálnej škode), v týchto prípadoch sa jedná o život a zdravie ľudí, nakoľko sa začali falzifikovať letecké a auto súčiastky, liečiva. Výskumy v tejto oblasti poukázali na to, že existujúce medzinárodne konvencie na ochranu práv duševného vlastníctva nezaručujú dostatočnú ochranu proti pirátskej praxi. Z tohto dôvodu ponúkaným východiskom bolo vypracovanie špeciálneho dohovoru v rámci GATT, ktorý by dovolil používať obchodné sankcie ku štátom, ktoré permanentne porušujú práva duševného vlastníctva.

Dohoda o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva WTO – TRIPS bola predmetom rokovaní Uruguajského kola v roku 1986-1994 a po prvé zaviedla pravidla duševného vlastníctva do multilaterálneho obchodného systému⁴.

Rozdiely v úrovni ochrany a realizácie týchto práv boli prameňom napätej situácie v medzinárodných ekonomických vzťahoch. V Uruguaji boli dohodnuté nové pravidla ochrany duševného vlastníctva medzi štátmi. Dohoda TRIPS je pokusom o zníženie rozdielov v stupni ochrany týchto práv na celom svete a ich zosúladenie so všeobecnými medzinárodnými pravidlami. Predmetná Dohoda stanovuje minimálnu úroveň ochrany, ktorú musí každá vláda stanoviť pre duševné vlastníctvo. Pri tom sa porušuje rovnováha medzi dlhodobými výhodami a možnými krátkodobými výdavkami pre spoločnosť.

V prípade vzniku sporov týkajúcich sa práv duševného vlastníctva sa tieto budú riešiť podľa nového systému regulácie sporov vo WTO.

TRIPS pokrýva sedem hlavných kategórií duševného vlastníctva:

- 1) autorské a príbuzné práva,
- 2) ochranné známky,
- 3) patenty,

⁴O.M.Maľský a A.M. Jahol'nik: Medzinárodné obchodné právo. Kyjev: Znannia. 2005. str. 217

- 4) priemyselné vzory,
- 5) topografie polovodičových výrobkov,
- 6) utajované informácie,
- 7) zemepisné označenia.

Dohoda TRIPS určuje minimálny štandard ochrany predmetom práv duševného a priemyselného vlastníctva jednak pre štádium ich zápisu, resp. registrácie, jednak pre štádium ich ďalšej ochrany prostredníctvom ochrany na hraniciach pred napodobňovanými a falšovanými výrobkami a súdnej ochrany.

Svetová obchodná organizácia - World Trade Organization (WTO), je vedúcou medzinárodnou organizáciou v oblasti regulácie medzinárodného obchodu a právnou nástupkyňou GATT, ktorá platila od roku 1947. WTO začala svoju činnosť od 1. januára 1995, zabezpečuje inštitučný a právny základ novému medzinárodnému obchodnému systému. 150 členov, ktoré tvoria 97% medzinárodného obchodu uznávajú záväznosť práva organizácie a realizujú svoju medzinárodnú obchodnú činnosť v súlade s právom tejto organizácie. Z toho vyplýva, že WTO je dôležitým autorom medzinárodného obchodného práva.

Svetová obchodná organizácia je základnou medzinárodnou organizáciou v oblasti regulácie medzinárodného obchodu s tovarom, službami a oblasťami, ktoré sú spojené s obchodom.

WTO vznikla na základe Záverečného aktu Uruguajského kola GATT 1.1.1995. Z formalnoprávneho hľadiska založenie tejto organizácie prispelo kupevneniu právneho základu regulácie medzinárodného obchodu v porovnaní s GATT, ktorá bola dohodou v zjednodušenej forme a mala časovo obmedzený charakter. WTO položila koniec z predchádzajúcou praxou „GATT za želaním“⁵. Záverečný akt ukladá členom povinnosť dodržiavať každú multilaterálnu dohodu WTO, ktorá nepripúšťa výhrady. Základným dôsledkom tohto je fakt, že od okamihu svojho vzniku sa stala WTO stálou organizáciou a funguje bez výhrad pri uplatňovaní jej pravidiel. Každý člen WTO je povinný zosúladiť svoj vnútorný právny poriadok s mnohostrannými

⁵O.M.Maľský a A.M. Jahol'nik: Medzinárodné obchodné právo. Kyjev: Znannia. 2005. str. 49

obchodnými povinnosťami, ktoré mu vyplývajú z členstva vo WTO⁶. Okrem toho, v dôsledku dlhodobej činnosti GATT nadobudla štatút organizácie len *de facto*, na rozdiel od WTO, ktorá je právnickou osobou a to podľa vnútorného práva členských štátov organizácie, aj podľa medzinárodného práva.

WTO je klasickou medzinárodnou organizáciou z niekoľkými osobitnými zameraniami. Klasické vlastnosti WTO sú v spôsobe jej činnosti- rozhodnutia sa prijímajú na základe princípu jednoduchej väčšiny (s výnimkou niektorých otázok) so stálou snahou o dosiahnutie konsenzu. Vo výnimočných prípadoch sa pripúšťa uvoľnenie od povinností, v dôsledku čoho štát je uvoľnený od vykonania povinností, ktoré sú mu uložené ako členovi WTO. Zvlášnosťou WTO je aj to, že táto organizácia je založená na princípe rovnosti štátov, na jej pôde sa nevyužíva princíp váženía hlasov.

Členmi WTO môžu byť nie len štáty, faktický do organizácie môže vstúpiť ktorékoľvek colné územie, ktoré má autonómiu v medzinárodných vzťahoch. Takými príkladmi sú Hong-Kong, Thajsko alebo colné únie. Na základe tohto Hong-Kong a Európska únia sa stali jej členmi odo dňa vzniku WTO.

Cieľom založenia WTO bolo zabezpečenie inštitucionálneho a právneho základu nového systému medzinárodného obchodu. Tento systém sa formoval v priebehu obchodných rokovaní v rámci GATT. Ciele činnosti WTO boli uvedené v preambule Marrakešskej dohody o založení Svetovej Obchodnej Organizácií, a sú to : odstraňovanie prekážok voľného obchodu a riešenie sporov pri neoprávnenom uplatňovaní protekcionizmu, zvýšenie životnej úrovne, zabezpečenie plnej zamestnanosti, značného a stáleho rastu príjmu a efektívneho dopytu, rozšírenie výroby tovarov a služieb a obchodu s nimi, zabezpečenie optimálneho využitia svetových zdrojov, zblížovanie regionálnych zoskupení a zníženie protekcionizmu medzi integračnými zoskupeniami. Prostriedkami dosiahnutia postavených cieľov sú: značne zníženie taríf a odstránenie iných prekážok obchodu, odstránenie diskriminácie v medzinárodných vzťahoch. V rámci WTO členské štáty nemôžu prijímať rozdielne obchodné praktiky voči jednotlivým štátom,

⁶Čl. XVI, ods.4 Marakešskej dohody o založení WTO.

čo v praxi znamená, že pokiaľ sa štát zaviazal inému štátu poskytnúť určité výhody na základe Doložky najvyšších výhod je povinný poskytnúť ich aj všetkým ostatným členom WTO.

Podstatou multilaterálneho obchodného systému reprezentovaného WTO je idea voľného obchodu. Hlavnou výhodou inštitucionalizácie tohto systému vo forme medzinárodnej organizácie je vytvorenie stabilného fóra pre negociácie medzi členskými štátmi WTO rozoznáva dva klasické druhy členstva: zakladajúce štáty GATT (128), ktoré predložili zoznam povinností, týkajúcich sa tovaru a služieb a ratifikovali balík dohôd Uruguajského kola a noví členovia, ktorí vstúpili do WTO v priebehu jej činnosti. V súčasnosti členmi WTO sú 150 štátov, pričom 20 z nich sú noví členovia. Viac ako 30 štátov majú štatút pozorovateľov, väčšina z ktorých sa nachádza v rôznych štádiách rokovania o vstupe do WTO⁷. Proces vstupu do WTO upravuje čl. Marrakešskej dohody.

Slovenská republika sa stala zmluvnou stranou GATT 1 januára 1993 na základe Protokolu o prístupe SR k GATT. Týmto právnym úkonom prevzala SR všetky práva a povinnosti voči zmluvným stranám GATT od roku 1948 (od vstupu bývalej ČSR do GATT). Na multilaterálnom obchodnom systéme vytváranom na základe GATT sa Slovensko podieľalo aj napriek členstvu v RVHP a v bloku socialistických krajín.

SR podpísala záverečný akt Uruguajského kola GATT a stala sa členom WTO dňa 1 januára na základe dohody o zriadení WTO. Z tohto členstva vyplýva pre SR povinnosť dodržiavať princípy, postupy a záväzky uvedené v dohodách a dohovoroch platných v rámci WTO.

Vstupom SR do EÚ sa v SR realizuje spoločná obchodná politika EÚ. Legislatívnym základom spoločnej obchodnej politiky EÚ sú články 131 a 133 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, ktoré boli spresnené Amsterdamskou zmluvou a Zmluvou z Nice.

Podľa ustanovení článku 133 spadá spoločná obchodná politika do výlučnej kompetencie Spoločenstva, ale v rámci predmetnej politiky sa stále vedú spory o tom, ktoré otázky zostávajú v kompetencii členských štátov a ktoré spadajú do výlučnej kompetencie Spoločenstva. Výlučná

⁷O.M.Maľský a A.M. Jahol'nik: Medzinárodné obchodné právo. Kyjev: Znannia. 2005. str. 33

právomoc Spoločenstva sa prejavuje v tom, že členské štáty nemôžu dojednávať v obchodnej oblasti žiadne medzinárodné zmluvy, či sa jedná o tradičné dvojstranné obchodné dohody, univerzálne dohody o jednotlivých komoditách, preferenčné dohody a pod.

Predmetná politika je založená na jednotlivých zásadách predovšetkým pre oblasť colných sadzieb, uzatváranie colných a obchodných dohôd, zjednocovanie liberalizačných opatrení, vývoznú politiku a obchodné ochranné opatrenia (opatrenia pre prípad dumpingu alebo subvencovania). Európskej komisii (EK) boli pridelené výlučné kompetencie pri formulovaní a realizácii spoločnej obchodnej politiky EÚ. V tomto kontexte je v kompetencii EK aj vykonávanie obchodných dohôd v rámci WTO, dohôd s regionálnymi organizáciami či krajinami mimo EÚ. Na rokovaníach v rámci WTO vystupuje stály predstaviteľ EK a členské štáty EÚ zastávajú len pozície pozorovateľov.

EÚ je členom WTO od 1.1.1995, predstavuje najväčšiu a najkomplexnejšiu jednotku v rámci tejto organizácie a zohráva kľúčovú úlohu vo vyjednávaniach WTO.

Poradným orgánom EÚ zodpovedným za multilaterálne obchodné záležitosti, ktoré sa vzťahujú na aplikáciu pravidiel WTO a prípravu negociačných pozícií je Výbor 133. Výbor 133 nie je zodpovedný za riešenie bilaterálnych obchodných záležitostí, musí však byť informovaný o obchodných aspektoch bilaterálnych dohôd, aby mal možnosť (v prípade potreby) vyjadriť názor a overiť súlad s pravidlami WTO. Výbor 133 sa pravidelne stretáva na úrovni titúlarov, zástupcov a expertov. Všetky materiály z oblasti spoločnej obchodnej politiky sa musia najskôr prerokovať vo Výbore 133 a až následne sú predložené výboru COREPER II a prerokované v Rade EÚ.

Do vstupu Slovenskej republiky do EÚ vystupovala SR ako samostatný člen WTO s vlastnou obchodnou politikou, na základe čoho mala SR právo sa k prerokovanej problematike priamo vyjadrovať. VI. Ministerská konferencia WTO, ktorá sa uskutočnila v dňoch 13. - 18. decembra 2005 v Hongkongu, sa konala v čase, keď SR bola členom EÚ a podieľala sa na realizácii spoločnej obchodnej politiky EÚ. Z tejto skutočnosti vyplýva, že na predmetnej ministerskej konferencii záujmy SR a ďalších krajín EÚ negociovala Európska komisia.

Slovensko vo WTO zastupuje Stála misia SR pri Úradovni OSN a ďalších medzinárodných organizáciách v Ženeve. Spoluprácu s WTO na Slovensku zastrešuje Ministerstvo Hospodárstva SR, ktorého zástupcovia reprezentujú pozície Slovenska vo Výbore 133 Rady EÚ. Z politického hľadiska sleduje činnosť Slovenska v rámci WTO Odbor medzinárodnej ekonomickej spolupráce ministerstva zahraničných vecí SR.

SR sa aktívne zúčastňuje všetkých najdôležitejších rokovaní v jednotlivých oblastiach vo WTO v Ženeve. Ale v rámci spoločnej obchodnej politiky EÚ Slovensko rovnako ako ostatné členské štáty EÚ nevystupuje na pôde WTO samostatne. Stanoviska členských krajín EÚ na rokovaníach predkladá EK. V priebehu rokovaní Európska komisia formuluje pozície k stanoviskám a návrhom ostatných členov WTO a operatívne ich prerokúvava s členmi EÚ na rôznych úrovniach (Výbor 133, Rada pre všeobecné záležitosti a vonkajšie vzťahy - GAERC, ministri, resp. vedúci delegácií členských krajín EÚ). Na týchto zasadnutiach SR vyjadruje svoje pozície.

Rovnako ako ostatné krajiny EÚ aj SR sa podíala na vypracovaní stanovísk, materiálov a rôznych podkladov pre jednotlivé oblasti rozvojovej agendy. V rámci uvedených materiálov SR predkladá a snaží sa obhájiť svoje záujmy tak, aby boli zapracované v spoločnom stanovisku, ktoré EK prezentuje na rokovaníach vo WTO v Ženeve. Pre samotnou reprezentáciou spoločného stanoviska EÚ sa konajú v Ženeve koordinačné zasadnutia členských krajín EÚ za účelom výmeny názorov, koordinácie a poskytnutia informácií o hlavných problémoch.

Použitá literatúra:

- 1.M.LIČKOVÁ. Účasť Evropského spoločenství v rámci všeobecnej dohody o clech a obchodu (GATT) a v mezinárodnej obchodnej organizácii (WTO). In: Právnik.roč.145, č.7. 2006
- 2.O.M.MALSKÝ a A.M. JAHOLNIK: Medzinárodné obchodné právo. Kyjev: Znannia. 2005
- 3.MCRAE, DM.: The WTO in international law: Tradition continued or new frontier? In: Journal of international economic law. 3 /1/. 2000.
- 4.SANDER, Gerald E.:K účinku práva Světové obchodní organizace (WTO) v právním řádu Evropských společenství. In: Právnik. Roč. 143, č. 3 (2004), s. 217-232
- 5.VAN DEN BROEK, N.: Legal persuasion, political realism, and legitimacy: The European Court's recent treatment of the effect of WTO agreements in the EC legal order. In: Journal of international economic law. 4 /2/. 2001

Zmluvy:

Všeobecná dohoda o clách a obchode

Všeobecná dohoda o obchode so službami

Dohoda o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva

Modely financovania vonkajších politík európskej únie

Jozef Polakovič

Abstrakt

Článok sa zaoberá analýzou dvoch existujúcich modelov financovania vonkajších politík EÚ: modelu financovania vonkajších politík z komunitárnych zdrojov a modelu financovania z mimorozpočtových zdrojov. Autor poukazuje na niektoré kritické momenty existujúceho finančného mechanizmu (nedostatočná transparentnosť pri alokácii zdrojov; obmedzená kontrola vynakladania prostriedkov zo strany Európskeho parlamentu; nesúlad medzi ambicióznymi cieľmi EÚ a finančnými zdrojmi vyčlenenými na ich realizáciu) a pokúša sa nájsť vhodné riešenie.

Summary

The paper analyses two existing models of EU external policies funding: firstly, the model of funding based on the EU general budget; secondly, the model of funding based on the outside-the-budget resources. The author focuses on some critical aspects of the existing mechanism of the EU external policies funding (lack of transparency, insufficient control powers of the European Parliament, as well as the gap between the EU's ambitions to become a fully-fledged actor in its foreign and security policy on the one hand and insufficient resources to fund these ambitions on the other hand) and tries to find a proper solution.

1 Úvod

V čase vzniku Spoločenstva bolo jeho primárnym cieľom vytvorenie spoločného trhu. V zakladajúcich zmluvách prakticky úplne absentovala čo i len zmienka o spolupráci členských štátov v zahraničnopolitickej sfére.¹ Prehlbovanie a rozširovanie integračných

¹Za jedinú výnimku možno v určitom zmysle považovať ustanovenia upravujúce štatút zámorských teritórií a kolónií (čl. 131 – 136 Zmluvy o Európskom spoločenstve). Na základe uvedených ustanovení došlo k zmluvnému zakotveniu spolupráce medzi Spoločenstvom a krajinami africkej, karibskej a tichomorskej oblasti (ACP) v dohodách z Yaoundé a Lomé. Bližšie informácie k problematike spolupráce EÚ a krajín ACP

procesov však zákonite nastolilo otázku posilnenia spolupráce aj v tejto oblasti. Hľadanie adekvátnej odpovede však narážalo – a stále naráža – na nevôľu viacerých členských štátov vzdať sa pre nich tak dôležitého atribútu štátnosti, akým je oblasť zahraničnej politiky.

K výraznej kvalitatívnej zmene došlo v súvislosti s inštitucionalizáciou spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) Maastrichtskou zmluvou (Zmluva o Európskej únii). Zmluva o EÚ v Hlave V definuje ciele a nástroje SZBP a rámcovo upravuje inštitucionálne aspekty, ako aj otázky súvisiace s financovaním SZBP.

V súlade s ustanoveniami Zmluvy o EÚ je hlavným cieľom SZBP zabezpečenie spoločných hodnôt, základných záujmov a nezávislosti EÚ, posilnenie bezpečnosti EÚ a jej členských štátov, posilnenie mieru a medzinárodnej bezpečnosti, podpora medzinárodnej spolupráce a upevňovanie demokracie, právneho štátu a rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd.

K hlavným nástrojom SZBP na dosahovanie uvedených cieľov patria: vymedzenie zásad a všeobecného smerovania SZBP; spoločné stratégie; spoločné akcie; spoločné pozície a systematická spolupráca medzi členskými štátmi pri realizácii ich politiky. V súvislosti s financovaním SZBP je dôležité zdôrazniť, že z uvedených nástrojov sú len spoločné akcie spojené so vznikom operatívnych výdavkov.

Vonkajšie politiky EÚ však okrem operácií realizovaných v rámci SZBP zahŕňajú aj ďalšie oblasti, akými je napríklad oblasť Európskej susedskej politiky, rozvojovej spolupráce, predvstupovej pomoci a pod.

Z hľadiska spôsobu financovania je teda v rámci vonkajších politik EÚ nevyhnutné rozlišovať medzi nasledujúcimi kategóriami aktivít:

- a) vonkajšie politiky (predovšetkým predvstupová pomoc, Európska susedská politika) realizované na komunitárnej úrovni v jednoznačnej pôsobnosti Európskej komisie a financované zo

porovnaj, napr.: POLAKOVIČ, Jozef: *Yaoundé, Lomé, Cotonou: Bilancia vzťahov Európskej únie a krajín ACP*. In.: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Rozvojová pomoc“, Bratislava, 27. 6. 2006, s. 105-119 (<http://fmv.euba.sk/files/ZbornikRP.pdf>)

- spoločného rozpočtu (čl. 181 a ďalšie Zmluvy o Európskom spoločenstve);
- b) operácie civilného charakteru realizované v rámci prvého piliera (čl. 177 Zmluvy o Európskom spoločenstve) financované zo spoločného rozpočtu²;
 - c) operácie vojenského a obranného charakteru realizované v rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (druhý pilier, čl. 11 Zmluvy o EÚ), ktoré sú v jednoznačnej pôsobnosti Rady EÚ resp. členských štátov a sú financované z mimorozpočtových zdrojov;
 - d) samostatnú kategóriu predstavuje oblasť rozvojovej spolupráce s krajinami ACP; ide o aktivity realizované na komunitárnej úrovni, ktoré sú však financované z mimorozpočtových zdrojov, konkrétne z Európskeho fondu rozvojovej spolupráce (EDF).

Na základe uvedenej kategorizácie aktivít možno definovať dva základné modely financovania vonkajších politík: (1) model financovania vonkajších politík z komunitárnych zdrojov (kategórie *a*) a *b*); (2) model financovania vonkajších politík z mimorozpočtových zdrojov (kategórie *c*) a *d*)).

2 Model financovania vonkajších politík z komunitárnych zdrojov

Do kategórie vonkajších politík financovaných zo spoločného rozpočtu patria tak politiky realizované na komunitárnej úrovni v jednoznačnej pôsobnosti Európskej komisie (predvstupová pomoc, susedská politika), ako aj civilné operácie realizované v rámci SZBP.

To, aký objem finančných prostriedkov bude v rámci spoločného rozpočtu vyčlenený na financovanie vonkajších politík EÚ a ako budú uvedené finančné prostriedky rozdelené, závisí od dohody troch európskych inštitúcií – Európskeho parlamentu, Európskej komisie a Rady EÚ. V súlade so zaužívanou praxou uvedené inštitúcie pravidelne zostavujú a schvaľujú finančný výhľad, ktorý definuje indikatívny plán

²Spoločný rozpočet je hlavným, avšak nie jediným možným zdrojom financovania civilných operácií. Určité možnosti poskytuje Európsky fond rozvojovej spolupráce. Prostriedky alokované vo fonde môžu byť využité aj na financovanie operácií krízového manažmentu v krajinách ACP, ktoré nemajú vojenský alebo obranný aspekt.

výdavkov a politické priority EÚ na strednodobé obdobie (v súčasnosti sedem rokov). Finančný výhľad upravuje financovanie sektorálnych politík a vonkajších vzťahov EÚ len rámcovo, pričom stanovuje len maximálnu hranicu čerpania prostriedkov počas určeného obdobia. Uvedený limit je záväzný pri zostavovaní a realizácii ročných rozpočtov EÚ.³

Konečná verzia dohody o novom finančnom výhľade na programové obdobie 2007-2013 počíta s finančným balíkom 864,363 mld. EUR. Z tejto sumy má byť 49,463 mld. EUR vyčlenených na financovanie výdavkov v oblasti vonkajších činností a politík EÚ (Výdavková kapitola 4: Európska únia ako globálny partner). V porovnaní z predchádzajúcim programovacím obdobím došlo k zvýšeniu rozpočtu pre túto oblasť o 29 %.⁴ (Porovnaj: tabuľka č. 1.)

Uvedené finančné prostriedky budú určené tak na financovanie civilných operácií v oblasti SZBP, ako aj na financovanie ďalších vonkajších politík EÚ.

³Bližšie informácie k širšiemu kontextu ako aj ku konkrétnemu obsahu a významu dohody o novom finančnom výhľade, vrátane implikácií na Slovenskú republiku, porovnaj napr.: POLAKOVIČ, Jozef: *Finančný výhľad EÚ na roky 2007 – 2013*. In: LIPKOVÁ, Ludmila a kol.: *Európska únia*. 2. vyd. – Bratislava: Sprint, 2006. ISBN 80-89085-65-2, s. 152 – 174.

⁴V predchádzajúcom programovom období bolo financovanie oblasti vonkajších politík zabezpečené prostredníctvom výdavkovej kapitoly 4: Vonkajšie opatrenia a výdavkovej kapitoly 7: Predvstupová stratégia.

Tab. 1 Finančný výhľad 2007-2013: Výdavková kapitola 4 – EÚ ako globálny partner⁵

(v mil. EUR, v cenách roku 2004)

Nástroj pre predvstupovú pomoc (IPA)	1121	1193	1290	1353	1452	1565	1660	1700	10213	+52%
Nástroj európskeho susedstva a partnerstva (ENPI)	1274	1390	1400	1437	1470	1530	1640	1720	10587	+35%
Nástroj rozvojovej spolupráce a hospodárskej spolupráce (DCECI)	1862	2000	2060	2116	2167	2190	2246	2324	15103	+25%
Nástroj stability (IFS)	531	232	268	338	363	400	430	500	2531	-6%
Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (civilné operácie)**	99	150	185	220	250	285	310	340	1740	+245%
Záruky Spoločenstva na poskytnuté úvery	220	188	185	181	178	174	171	167	1244	-24%
Rezerva núdzovej pomoci	221									-100%
Iné (humanitárna pomoc, makroekonomická pomoc a pod.)	894	1046	1081	1094	1129	1196	1222	1278	8046	+43%
Celkovo	6222	6199	6469	6739	7009	7340	7679	8029	49464	+29%

* Údaje za rok 2006 – prepočítané, aby zodpovedali štruktúre finančného výhľadu na roky 2007-2013 – boli doplnené pre porovnanie.

** SZBP – operatívne výdavky spojené s realizáciou civilných operácií a administratívne výdavky spojené tak s realizáciou civilných operácií, ako aj operácií s vojenským alebo obranným aspektom

⁵Medziinštitucionálna dohoda o novom finančnom výhľade EÚ na roky 2007-2013 predpokladala vytvorenie šiestich finančných nástrojov. V rámci legislatívneho procesu došlo k vytvoreniu samostatného nástroja pre oblasť ochrany ľudských práv (EIDHR) s finančnou alokáciou viac ako 1,1 mld. EUR a nástroja pre spoluprácu v oblasti jadrovej bezpečnosti (INSC). Nástroj rozvojovej spolupráce a hospodárskej spolupráce (DCECI) bol pretransformovaný na Nástroj rozvojovej spolupráce (DCI) s finančnou alokáciou takmer 17 mld. EUR.

2.1 Finančné nástroje v oblasti vonkajších politík

Prerozdeľovanie finančných prostriedkov alokovaných pre oblasť vonkajších činností a politík EÚ – podobne ako je to v prípade jednotlivých sektorálnych politík – prebieha prostredníctvom **finančných nástrojov**. Finančné nástroje sú schvaľované vo forme nariadení Európskeho parlamentu a Rady (v prípade, že ide o aktivity schvaľované v rámci procedúry spolurozhodovania), resp. nariadení Rady (v prípade, že ide o aktivity schvaľované v rámci konzultačnej procedúry s Európskym parlamentom). Definujú ciele, pravidlá, formy a mechanizmy poskytovania finančnej pomoci Spoločenstva.

V novom programovom období 2007-2013 bude vonkajšia pomoc Spoločenstva realizovaná prostredníctvom ôsmich finančných nástrojov. Z doteraz existujúcich nástrojov zostávajú zachované v nezmenenej podobe len dva: Nástroj humanitarnej pomoci a Nástroj makrofinančnej pomoci. Zlúčením a reformou zostávajúcich nástrojov bolo vytvorených šesť nových nástrojov: Nástroj pre predvstupovú pomoc (IPA), Nástroj európskeho susedstva a partnerstva (ENPI), Nástroj rozvojovej spolupráce (DCI) (vychádzajúce z geografického princípu), Európsky nástroj pre demokraciu a ľudské práva (EIDHR), Finančný nástroj pre spoluprácu v oblasti jadrovej bezpečnosti (INSC) a Nástroj stability (IFS) (založené na horizontálnom prístupe).⁶

2.2 Financovanie civilných operácií a administratívnych výdavkov spojených s realizáciou SZBP

Výdavky spojené s realizáciou SZBP sa v súlade s čl. 28 Zmluvy o EÚ členia na administratívne a operatívne. Administratívne výdavky sú v plnej výške hradené z rozpočtu Spoločenstva. V prípade operatívnych výdavkov Zmluva rozlišuje, či sa jedná o výdavky slúžiace na financovanie civilných operácií alebo operácií majúcich vojenský alebo

⁶Viac o jednotlivých finančných nástrojoch v oblasti vonkajších politík porovnaj napr.: POLAKOVIČ, Jozef: *Vybrané aspekty financovania vonkajších politík EÚ* – In.: Zborník príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2006“, Mojmirovce, 30.11.-1.12. 2006, v tlači

obranný charakter. Zo spoločného rozpočtu môžu byť financované v zásade len operatívne výdavky spojené s realizáciou civilných operácií.⁷

Na okraj možno spomenúť, že takúto úpravu zaviedla až Amsterdamská zmluva. V súlade s pôvodným znením príslušných finančných ustanovení Zmluvy o EÚ (Maastrichtská zmluva z roku 1992) mali byť všetky operatívne výdavky, ktoré vznikajú pri realizácii spoločných akcií, bez ohľadu na ich charakter, financované členskými štátmi. Prax však ukázala, že uvedený mechanizmus financovania SZBP nie je optimálny. Členské štáty preto v procese prípravy Amsterdamskej zmluvy podporili myšlienku, aby zo spoločného rozpočtu boli financované aj spoločné akcie, s výnimkou vojenských a obranných operácií.

Do kategórie výdavkov SZBP krytých zo spoločného rozpočtu EÚ možno zahrnúť výdavky, ktoré vznikajú v súvislosti s realizáciou operácií krízového manažmentu, predchádzaním konfliktov, riešením konfliktov a stabilizáciou, monitorovaním mierového procesu, realizáciou aktivít v oblasti nešírenia jadrových zbraní a odzbrojenia, realizáciou opatrení v prípade mimoriadnych situácií, ako aj s financovaním aktivít osobitných zástupcov EÚ. Dôležitým princípom, ktorý musí byť dodržaný, je civilný charakter uvedených aktivít.

V roku 2006 bolo v rozpočte EÚ vyčlenených 102,6 mil. EUR na realizáciu civilných operácií krízového manažmentu. V roku 2007 sa počíta s finančnými prostriedkami v objeme 159,2 mil. EUR⁸. V kontexte profilovania EÚ ako globálneho aktéra možno plánovaný rast výdavkov v oblasti SZBP vnímať jednoznačne pozitívne. Zároveň je však potrebné zdôrazniť, že v absolútnom vyjadrení objem finančných prostriedkov alokovaných na realizáciu cieľov v tejto oblasti naďalej nezodpovedá ani možnostiam EÚ, ani charakteru a rozsahu existujúcich výziev.

Prehľad civilných operácií krízového manažmentu financovaných zo spoločného rozpočtu obsahuje tabuľka č. 2.

⁷Rada však môže jednohlasne rozhodnúť, že aj operatívne výdavky spojené s realizáciou operácií vojenského alebo obranného charakteru, môžu byť financované zo spoločného rozpočtu.

⁸Výsledok druhého čítania v Európskom parlamente (14. december 2006).

3 Model financovania vonkajších politík z mimorozpočtových zdrojov

Okrem aktivít realizovaných v oblasti vonkajších politík a financovaných zo spoločného rozpočtu existuje celý rad aktivít, ktoré sú financované z mimorozpočtových zdrojov. Ide predovšetkým o operácie vojenského a obranného charakteru realizované v rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (EBOP), ale aj oblasť rozvojovej spolupráce s krajinami ACP financovaná z Európskeho fondu rozvojovej spolupráce (EDF).

Pri rozhodovaní o spôsobe financovania operácií krízového manažmentu a postkonfliktných operácií zohráva teda kľúčovú úlohu charakter operácie (civilný resp. vojenský / obranný). (Porovnaj: schéma č. 1.)

3.1 Financovanie operácií s vojenským alebo obranným aspektom

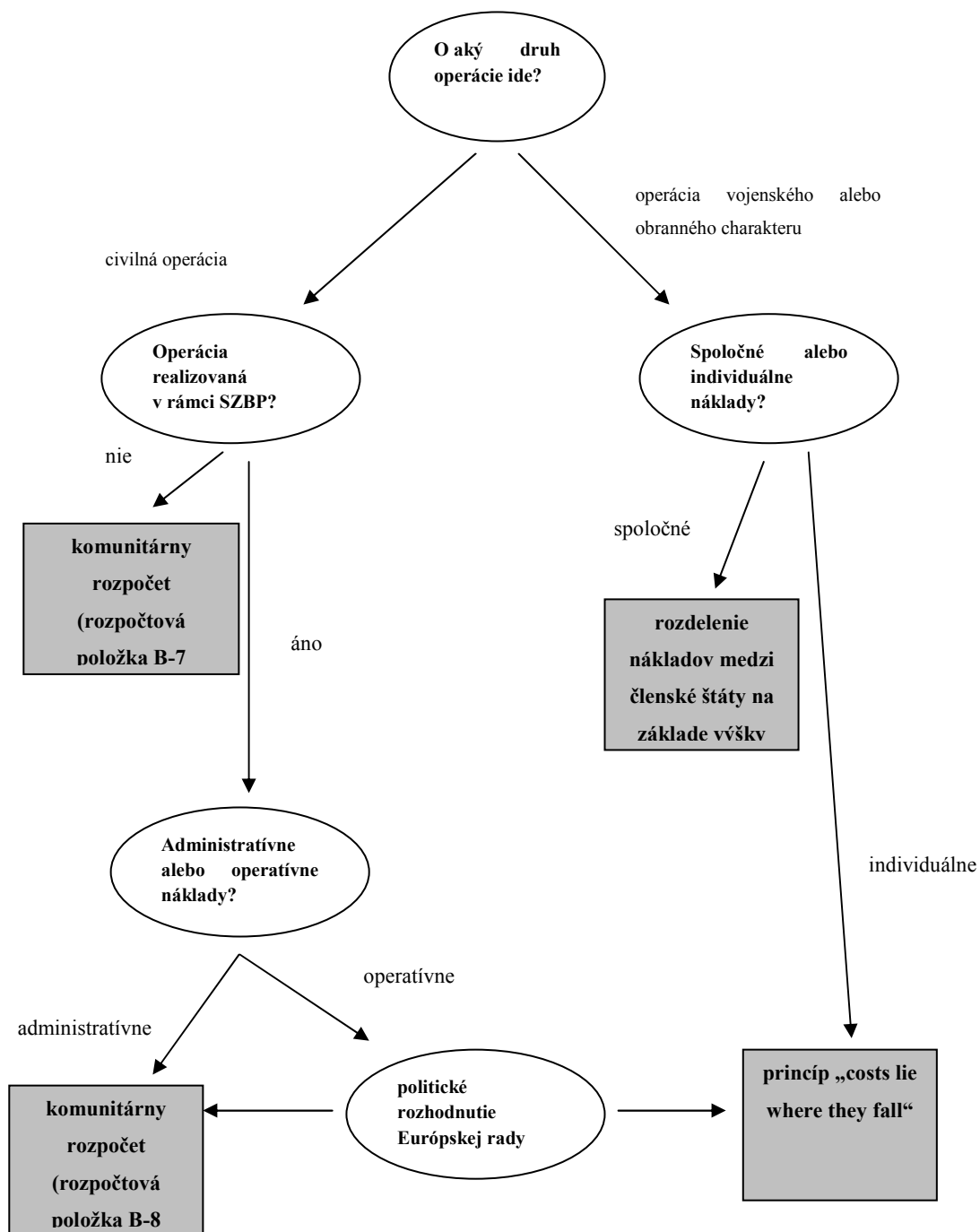
V súlade so Zmluvou o EÚ spadá EBOP do výlučnej kompetencie členských štátov. Z tohto dôvodu aj financovanie operácií s vojenským alebo obranným aspektom – ak Rada jednohlasne neurčí iný postup – prebieha z mimorozpočtových zdrojov. Členské štáty sa podieľajú na financovaní takýchto operácií podľa kľúča daného výškou HNP. Ak však členský štát pri hlasovaní o realizácii operácie vojenského alebo obranného charakteru uplatnil právo konštruktívneho zdržania (čl. 23 Zmluvy o EÚ), nemusí sa podieľať ani na jej financovaní.

V praxi sa využívajú dve základné formy mimorozpočtového financovania operácií vojenského alebo obranného charakteru:

1. Financovanie operácií prostredníctvom mechanizmu ATHENA;
2. Financovanie operácií v súlade s princípom „costs lie where they fall“.

Agentúry EBOP – ako napr. Európska obranná agentúra (výskum a vývoj v oblasti obranných kapacít), Európsky inštitút bezpečnostných štúdií a Satelitné centrum EÚ – disponujú vlastnými rozpočtami tvorenými príspevkami jednotlivých členských štátov.

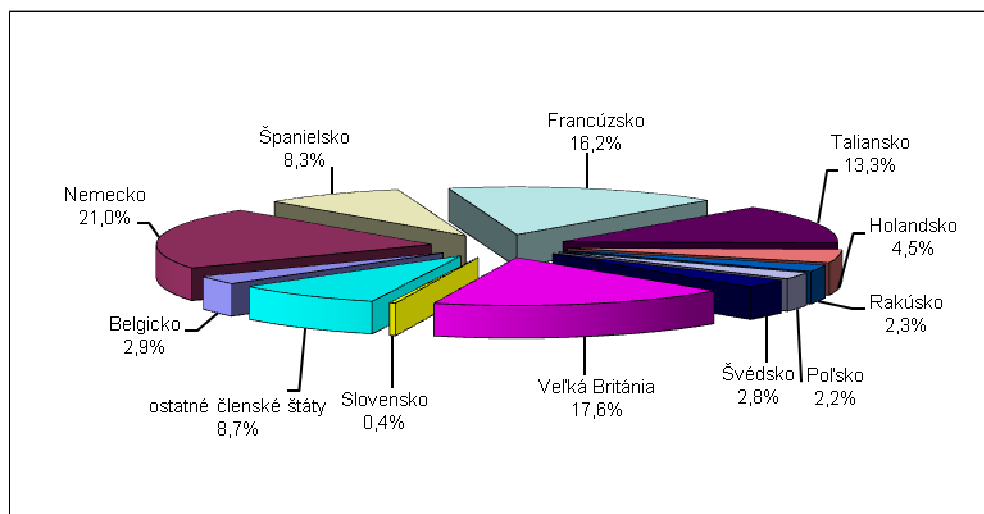
Schéma 1 Financovanie operácií krízového manažmentu
a postkonfliktných operácií

Nevýhodou financovania operácií s vojenským alebo obranným aspektom v súlade s princípom „costs lie where they fall“ je nerovnomerné rozdelenie nákladov a riziko, že menšie krajiny nebudú schopné realizovať nevyhnutné operácie.

Z tohto dôvodu bol vo februári 2004 Rozhodnutím Rady 2004/197/CFSP⁹ vytvorený mechanizmus ATHENA. Uvedené rozhodnutie v prílohách definuje kategórie výdavkov spojených s realizáciou operácií vojenského alebo obranného charakteru, ktoré sú financované prostredníctvom mechanizmu ATHENA. Výška príspevkov jednotlivých členských štátov závisí od ich ekonomického potenciálu meraného úrovňou HNP. Uvedený mechanizmus je otvorený aj pre krajiny, ktoré nie sú členmi EÚ. Jediným členským štátom, ktorý sa nespoluodieľa na mechanizme, je Dánsko. Graf č. 1 zobrazuje podiel jednotlivých členských štátov na financovaní mechanizmu ATHENA.

Graf 1 Podiel členských štátov EÚ na financovaní mechanizmu ATHENA

Zdroj: Sekretariát Rady EÚ (2006)

⁹Council Decision 2004/197/CFSP of 23 February 2004 – Official Journal of European Communities No L 63, 28 February 2004 amended by Decisions 2004/925/CFSP of 22 December 2004 and 2005/68/CFSP of 24 January 2005.

Rozpočet mechanizmu ATHENA pre rok 2006 predstavuje asi 45 mil. EUR.¹⁰ V súčasnosti je prostredníctvom mechanizmu ATHENA financovaná vojenská operácia EUFOR-Althea v Bosne a Hercegovina (42 mil. EUR v roku 2006); podporná akcia pre operáciu Africkej únie v Sudáne AMIS (1,1 mil. EUR v prvom polroku 2006); operácia EUFOR RD Congo v Konžskej demokratickej republike (okolo 16,7 mil. EUR v roku 2006).

Prehľad civilných a vojenských operácií financovaných zo spoločného resp. prostredníctvom mechanizmu ATHENA obsahuje tabuľka č. 2.

Tab. 2 Financovanie operácií realizovaných v rámci SZBP / EBOP

EUPM – EU Police Mission in Bosnia Herzegovina	EUFOR-Althea – EU Military Operation in Bosnia and Herzegovina
PROXIMA – EU Police Mission in the former Yugoslav Republic of Macedonia**	EU Support to AMIS II*
EUPAT – EU police advisory team in the former Yugoslav Republic of Macedonia	EUFOR RD Congo – EU Military Operation in Congo
EUPOL Kinshasa – EU Police Mission in DR Congo	
EUJUST Lex – EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq	
EUJUST Themis – EU Rule of Law Mission in Georgia**	
EUSEC Congo – EU security sector reform mission in DR Congo	
EU Support to AMIS II*	
AMM – EU Monitoring Mission in Aceh	
EUPOL COPPS – EU Police Mission for the Palestinian Territories	
EU BAM Rafah – EU Border Assistance Mission for the Rafah crossing point	

* Civilné aspekty podpornej akcie EÚ pre operáciu Africkej únie v Sudáne sú financované prostredníctvom spoločného rozpočtu, vojenské aspekty prostredníctvom mechanizmu ATHENA.

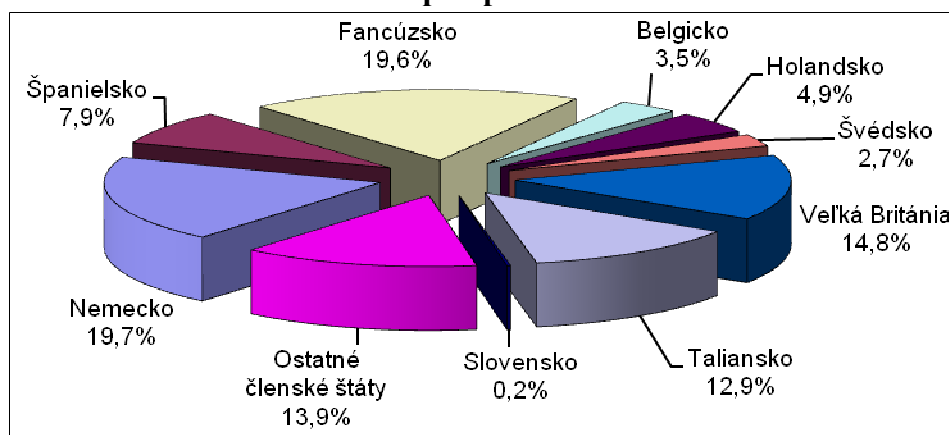
** ukončené operácie

¹⁰Uvedená suma nezahŕňa výdavky na realizáciu operácie EUFOR RD Congo.

3.2 Financovanie rozvojovej spolupráce s krajinami ACP

Oblasť rozvojovej spolupráce s krajinami ACP tvorí osobitnú kategóriu v rámci vonkajších politík EÚ. Uvedená spolupráca je zabezpečovaná na komunitárnej úrovni, avšak na jej financovanie slúži mimorozpočtový mechanizmus v podobe Európskeho fondu rozvojovej spolupráce (EDF). Graf č. 2 zobrazuje podiel jednotlivých členských štátov na príspevkoch do EDF10.

Graf 2 Podiel členských štátov EÚ na príspevkoch do desiateho Európskeho fondu rozvojovej spolupráce

Zdroj: Internal Agreement on the Financing of Community Aid in Accordance with the ACP-EC Partnership Agreement (2006)

V súlade s dohodou z Cotonou upravujúcej podmienky spolupráce medzi Spoločenstvom a krajinami ACP boli na programové obdobie 2000-2007 vyčlenené finančné prostriedky v celkovom objeme okolo 24 mld. EUR. Z tejto sumy takmer 10 mld. EUR predstavujú nevyčerpané prostriedky z predchádzajúceho, v poradí ôsmeho, Európskeho fondu rozvojovej spolupráce, v ktorom bola alokovaná celková suma 14,6 mld. EUR.¹¹ Krajiny ACP sa oprávnenne pýtajú, aký význam má široký

¹¹Krajiny ACP sa oprávnenne pýtajú, aký význam má široký finančný rámec, keď len tretina prostriedkov je skutočne využitá. Porovnaj: BUNDESMINISTERIUM FÜR WIRTSCHAFTLICHE ZUSAMMENARBEIT UND ENTWICKLUNG: *Die AKP-Staaten – traditionelle Partner der EU.*

finančný rámec, keď len tretina prostriedkov je skutočne využitá. Okrem toho je otázne, či 24 mld. EUR predstavuje dostatočný objem finančných prostriedkov pre realizáciu odvážnych politických a sociálno-ekonomických cieľov.

Na programové obdobie 2008-2013 sa v rámci EDF10 predpokladá vyčleniť 22,682 mld. EUR, čo predstavuje 35 percentný nárast¹² v porovnaní z predchádzajúcim programovým obdobím. Z uvedenej sumy má byť 21,966 mld. EUR (t.j. takmer 97 %) určených pre krajiny ACP, 286 mil. EUR pre zámorské teritória a 430 mil. na krytie administratívnych výdavkov Európskej komisie.

4 Kritické momenty existujúceho mechanizmu financovania vonkajších politík EÚ

Financovanie vonkajších politík EÚ sa – aj napriek určitým pozitívnym posunom – vyznačuje viacerými kritickými momentmi. Sú nimi predovšetkým nedostatočná transparentnosť pri alokácii zdrojov, obmedzená kontrola vynakladania prostriedkov zo strany Európskeho parlamentu a nesúlad medzi ambicióznymi cieľmi EÚ v oblasti vonkajších politík a objem finančných prostriedkov na ich realizáciu. Problém transparentnosti a dostatočného finančného krytia vonkajších politík EÚ je o to vypuklejší, že viaceré aktivity v tejto sfére sú len čiastočne financované z komunitárneho rozpočtu.

Jedným z najviac kritizovaných prvkov existujúceho mechanizmu financovania vonkajších politík EÚ je financovanie operácií realizovaných v rámci SZBP / EBOP. (Porovnaj: tabuľka č. 3.)

(http://www.bmz.de/de/wege/ez_wege/akpstaaten/index.html#02)

¹²Nominálny nárast v prepočte na jeden rok. V rámci EDF9 (2000-2007) je na projekty vyčlenených v priemer 2,7 mld. EUR ročne, v rámci EDF10 3,66 mld. EUR ročne.

Tab. 3 Existujúce alternatívy financovania operácií realizovaných v rámci SZBP / EBOP

spoločný rozpočet EÚ	mechanizmus ATHENA
Európsky fond rozvojovej spolupráce (EDF)	princíp „costs lie where they fall“
ad hoc operácie financované príspevkami členských / participujúcich štátov	samostatné rozpočty agentúr pôsobiacich v oblasti EBOP tvorené príspevkami členských štátov

Ako už bolo uvedené, Zmluva o EÚ len rámcovo upravuje pravidlá a podmienky financovania operácií realizovaných v rámci SZBP / EBOP. Zakotvuje princíp, podľa ktorého sú operatívne výdavky spojené s realizáciou civilných operácií, ako aj všetky administratívne výdavky spojené s realizáciou operácií v rámci SZBP / EBOP (t.j. civilných aj vojenských) hradené zo spoločného rozpočtu. Naopak, na financovaní operatívnych výdavkov spojených s realizáciou operácií s vojenským alebo obranným aspektom sa majú podieľať priamo členské štáty. Zmluva však neurčuje kritéria, na základe ktorých by bolo možné jednoznačne určiť charakter výdavkov a teda aj spôsob ich financovania. Viacerí autori zaoberajúci sa problematikou SZBP v tejto súvislosti upozorňujú, že vzhľadom k tejto charakteristike a predovšetkým s ohľadom na skutočnosť, že SZBP realizuje Rada EÚ, je možné administratívne výdavky chápať veľmi široko. Táto tendencia zodpovedá všeobecnému záujmu členských štátov financovať SZBP nie z vlastných štátnych rozpočtov, ale z rozpočtu EÚ.¹³

EÚ sa v súčasnosti podieľa na realizácii 17 operácií (4 ďalšie už boli dokončené), z nich len 3 majú čisto vojenský charakter.

¹³Porovnaj napr.: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Evropská unie*. 1. vyd. – Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-015-2, s. 560.

Zostávajúcich 14 operácií predstavuje operácie civilného resp. civilno-vojenský charakter. Väčšina realizovaných operácií tak – vzhľadom na ich zmiešaný charakter – spadá do šedej zóny, v ktorej sú kontrolné kompetencie Európskeho parlamentu značne obmedzené. Európsky parlament v tejto súvislosti požaduje, aby ho Rada informovala a konzultovala v súvislosti s operáciami realizovanými v rámci SZBP / EBOP pred prijatím príslušných rozhodnutí, a nie len informovala ex post, ako je tomu dnes. Vytvorilo by to podmienky na väčšiu transparentnosť v oblasti financovania operácií SZBP / EBOP, a teda aj priestor na zvýšenie efektivity vynakladaných prostriedkov.

Ďalším kritickým momentom existujúceho mechanizmu financovania vonkajších politík EÚ je nesúlad medzi ambicióznymi cieľmi EÚ v oblasti vonkajších politík a objemom zdrojov vyčlenených na ich realizáciu. EÚ sa profiluje ako globálny aktér¹⁴, ktorý musí byť pripravený niesť svoj diel zodpovednosti pri pomoci zameranej na znižovanie chudoby po celom svete vrátane príspevku k naplneniu rozvojových cieľov tisícročia a na zlepšenie svetovej bezpečnosti, pričom musí mať k tomu primerané finančné prostriedky. Je otázne, či necelých 50 mld. EUR (5,72 % celkových rozpočtových výdavkov) vyčlenených na financovanie vonkajších politík EÚ predstavuje dostatočný objem finančných prostriedkov na realizáciu ambiciózných cieľov. Aby sa EÚ skutočne stala globálnym aktérom, mala by na financovanie vonkajších politík vyčleniť výrazne väčší objem finančných prostriedkov.

Bendiek a Whitney-Steel (2006) ponúkajú riešenie, ktoré by mohlo aspoň čiastočne eliminovať vyššie uvedené nedostatky existujúceho mechanizmu financovania vonkajších politík. Týmto riešením má byť zriadenie osobitného fondu, z ktorého prostriedkov by mohli byť financované tak civilné, ako aj vojenské operácie realizované v rámci SZBP / EBOP. Predišlo by sa tak problémom a komplikáciám s financovaním tzv. zmiešaných operácií a kontrolou vynakladania finančných prostriedkov. Nový fond by nahradil existujúce alternatívy financovania operácií SZBP / EBOP jednoduchou procedúrou a umožnil by

¹⁴Porovnaj: COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*. – Brussels, 12. 12. 2003. Elektronická verzia je dostupná na adrese: <<http://ue.eu.int/uedocs/cms Upload/78367.pdf>>.

Európskemu parlamentu, ako aj národným parlamentom, dohliadať nad spôsobom využitia zdrojov.

Z inštitucionálneho hľadiska existujú dve alternatívy realizácie uvedenej myšlienky: (1) zahrnutie fondu do spoločného rozpočtu EÚ; (2) zachovanie mimorozpočtového charakteru fondu.

Optimálnym riešením by bolo, ak by bol fond súčasťou spoločného rozpočtu EÚ. Na využívanie finančných prostriedkov alokovaných vo fonde by sa vzťahovali všeobecné rozpočtové pravidlá. Európsky parlament by tak získal rovnocenné postavenie ako Rada EÚ. Výška príspevku členských štátov do fondu by bola určená na základe HNP.¹⁵ Keďže z fondu by boli financované aj operácie vojenského a obranného charakteru, bolo by potrebné zmeniť príslušné finančné ustanovenia Zmluvy o EÚ.

Návrh na vytvorenie osobitného fondu na financovanie civilných, ako aj vojenských operácií realizovaných v rámci SZBP / EBOP možno chápať ako jeden z prvých príspevkov do začínajúcej diskusie o revízii rozpočtu EÚ.¹⁶ To, či a kedy budú eliminované nedostatky existujúceho mechanizmu financovania vonkajších politík a vytvorené podmienky na realizáciu ambiciózných cieľov EÚ, závisí predovšetkým od vôle členských štátov a ich pripravenosti nielen verbálne, ale aj konkrétnymi činmi prispieť k tomu, aby sa EÚ stala globálnym aktérom.

¹⁵Čistí prispievatelia do rozpočtu EÚ sa však voči tejto možnosti stavajú skepticky, nakoľko by to znamenalo ďalšie zvýšenie ich príspevkov do spoločného rozpočtu EÚ.

¹⁶Medziinštitucionálna dohoda o novom finančnom výhľade obsahuje tzv. revíziu klauzulu, podľa ktorej má v rokoch 2008-2009 na základe správy Európskej komisie dôjsť k zásadnému prehodnoteniu rozpočtu EÚ. S akoukoľvek zmenou však musia súhlasiť všetky členské štáty. Revíziu klauzulu treba chápať hlavne v kontexte pripravenosti zaoberať sa otázkami reštrukturalizácie rozpočtu s dopadom na všetky oblasti európskych politík. Formulácia klauzuly túto možnosť výslovne zakladá, čo predstavuje výrazný posun oproti nedávnej minulosti, kedy bola táto otázka predmetom zásadného sporu.

Použitá literatúra

A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy –
Brussel, 12 December 2003 (<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>)

BENDIEK, Annegret, WHITNEY-STEELE, Hannah: Wein predigen und
Wasser ausschenken. Die Finanzierung der EU-Außenpolitik – Berlin:
Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP-Aktuell 31, Juli 2006
(http://www.swp-berlin.org/de/common/get_document.php?id=1741)

BUNDESMINISTERIUM FÜR ZUSAMMENARBEIT: Die AKP-
Staaten – traditionelle Partner der EU (http://www.bmz.de/de/wege/ez_wege/akpstaaten/index.html#02)

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES:
Communication from the Commission to the Council and the European
Parliament on the Instruments for External Assistance under the Future
Financial Perspective 2007-2013 – Brussels, 29.9. 2004, COM(2004) 626
final (http://europa.eu/eur-lex/en/com/cnec/en_cnc_month_2004_09.html)

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: Financial Perspective 2007-
2013 – Brussels, 19.12. 2005
(http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/misc/87677.pdf)

EU COUNCIL SECRETARIAT: Financing of ESDP operations.
Factsheet, June 2006
(http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Factsheet_Financing2.pdf)

EUROPEAN COMMISSION: Communication from the Commission to
the Council and the European Parliament. Building our Common Future.
Policy Challenges and Budgetary Means of the Enlarged Union 2007-
2013 – Brussels, 26.2. 2004. (http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0101en02.pdf)

FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: Evropská unie. 1. vyd. – Brno:
Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-015-2

HORVÁTH, Zoltán: Príručka Európskej únie. 1. slov. vyd. – Bratislava:
Zastúpenie Európskej komisie v SR, 2004. ISBN 80-89102-09-3

POLAKOVIČ, Jozef: Finančný výhľad EÚ na roky 2007 – 2013. In: LIPKOVÁ, Ľudmila a kol.: Európska únia. 2. vyd. – Bratislava: Sprint, 2006. ISBN 80-89085-65-2, s. 152 – 174

POLAKOVIČ, Jozef: Vybrané aspekty financovania vonkajších politík EÚ – In.: Zborník príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2006“, Mojmirovce, 30.11.-1.12. 2006, v tlači

POLAKOVIČ, Jozef: Yaoundé, Lomé, Cotonou: Bilancia vzťahov Európskej únie a krajín ACP In.: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Rozvojová pomoc“, Bratislava, 27. 6. 2006, s. 105-119 (<http://fmv.euba.sk/files/ZbornikRP.pdf>)

SOHET, Carin: Financial Perspectives 2007-2013 and EU as a global actor. What does the proposal mean for the future? Fight against poverty or terrorism? Contribution to the seminar organised by CONCORD Sweden, Stockholm, 17 December 2004 (<http://www.aprodev.net/devpol/Files/DevPol/SwedenFinancial%20Perspectives%202007-final-corr.pdf>)

Zahranično – politické vzťahy Moldavskej republiky s Európskou úniou, USA, NATO a Ruskou federáciou

Leonid Raneta

Abstrakt

Počas obdobia „studenej vojny“ a blokového súperenia, problémy bezpečnosti v juhovýchodnej Európe (JVE) boli chápané ako súčasť globálnej konfrontácie medzi „kapitalizmom“ a „socializmom“. Bezpečnostné výzvy regiónu sa neodlišovali od iných konfliktných regiónov, ktoré sa nachádzali na konfrontačnej čiare dvoch organizácií, NATO – Organizácia Varšavskej zmluvy. Hrozby a výzvy v tomto regióne dnes majú inú podobu než v minulosti. Samotné poňatie JVE sa rozšírilo po rozpade ZSSR. Bezpečnostné otázky, hrozby a riziká sa stali komplexné a doplnili sa etnickou, náboženskou a sociálnou „notou“. V tomto kontexte sa pokúsime o podrobnú analýzu „Zahranično – politických vzťahov Moldavskej republiky s Európskou úniou, USA, NATO a Ruskou federáciou“.

Abstract

During the “Cold war” and the conflicts between rival blocks, the security problems in South – Eastern Europe were understood as a part of global confrontation between “capitalism” and “socialism”. Security problems in this region were viewed the same as any other conflict which was situated on the confrontation line of the two organizations, NATO – Warsaw Treaty Organization. Today security threats in this region are of different state then it was in the past. Even the meaning of South – Eastern Europe became wider after the crash of the Soviet Union. Security questions became complex and were supplemented with ethical, religious and social “note”. In this context we will try to analyze “International political relations between Republic of Moldova, European Union, USA, NATO and Russian federation”.

1 Zahranično – politické smerovanie Moldavska

Zahranično – politické smerovanie vládnucej elity Moldavska predpokladá rozvíjanie spolupráce so všetkými hlavnými partnermi a to najmä SNŠ (Spoločenstvo nezávislých štátov), rozšírenou EÚ, Ruskou federáciou, Ukrajinou, Rumunskom a USA. Moldavsko potrebuje udržiavať dobré vzťahy so všetkými partnermi.

Moldavsko je súčasťou SNŠ od vzniku tejto organizácie. Na začiatku mandátu v roku 2001 vláda, zostavená Komunistickou stranou, mala proruský zameranú vonkajšiu politiku. Vo veci medzinárodných vzťahov sa propagovala myšlienka vstupu Moldavska do únie s Bieloruskom a Ruskom. Následne však vláda preorientovala vonkajšiu politiku na západný vektor.

V prvej polovici 2001 bola Moldavská republika prijatá do Svetovej obchodnej organizácie (WTO), bola podpísaná Dohoda pre stabilitu v juhovýchodnej Európe (SP). Moldavská republika bola privítaná do Európskej konferencie¹. Ako členská krajina Dohody pre stabilitu v juhovýchodnej Európe (SP) často vykazovala želanie stať sa členom Stabilizačného a asociačného paktu pre západný Balkán (SAP). Prostredníctvom tohto nástroja sa Moldavsko usiluje o prípadné podpísanie asociačnej dohody s EÚ, ktoré je krokom smerom k budúcemu členstvu.

Európska únia vyjadruje názor že Moldavsko môže ťažiť aj z členstva v SP nové myšlienky pre riešenie vnútorných problémov a výziev. Na druhej strane je SAP vypracovaná špeciálne pre krajiny západného Balkánu, ktoré sa nachádzajú v povojnovom období. Vyhovujúci rámec pre budúcu spoluprácu EÚ/MD je Európska susedská politika.

V roku 2003 prezident Voronin stanovil strategický cieľ integrácie krajiny do európskych štruktúr a posilňovanie vzťahov EÚ-MD. Následne bol vypracovaný koncepčný rámec na prehĺbovanie spolupráce EÚ-MD, ktorý sa ešte nazýva Akčným plánom (AP). Moldavsko publikovalo

¹Európska konferencia: je mnohostranné fórum pre politické konzultácie, ktoré je založené na spoločnom základe zahraničnej a bezpečnostnej politiky, justície, ekonomiky a regionálnej spolupráce. Na stretnutiach sa zúčastňujú všetky krajiny EÚ, všetky krajiny ktoré majú podpísanú asociačnú dohodu s EÚ a niektoré iné krajiny.

oficiálny dokument kde sú obsiahnuté konkrétne kroky implementácie princípov z Európskej susedskej politiky (ENP) prostredníctvom Akčného plánu (AP)². Podľa tohto plánu vo všetkých ministerstvách boli organizované komisie na realizáciu týchto cieľov, koordinačná rola bola udelená Ministerstvu zahraničných vecí, ktoré dostalo aj nový názov : „Ministerstvo zahraničných vecí a európskej integrácie“ (MFAEI).

V rámci MFAEI sa vytvorila „Národná komisia pre európsku integráciu“. Komisia pre európsku integráciu má za cieľ inštitucionálnu koordinačnú činnosť jednotlivých ministerstiev, v ktorých tiež boli vytvorené menšie komisie na implementáciu ENP AP. Hlavou „Národnej komisie pre európsku integráciu“ sa stal predseda vlády. (poznámka: Na Ukrajine bola tiež vytvorená podobná štruktúra: „Komisia pre európsku a euroatlantickú integráciu“ a hlavou komisie sa stal minister zahraničných vecí Ukrajiny.)

Samotná funkcia ministra zahraničných vecí bola povýšená do štatútu: Prvý podpredseda vlády (v súčasnosti Andrej Stratan). Nový štatút dovoľuje ministrovi a ministerstvu, ako celku, využívať nove postavenie vnútri vlády na koordináciu a priame usmerňovanie ostatných vládných štruktúr vo veci uplatňovania princípov z Európskej susedskej politiky (ENP) a Akčného plánu (AP).

Model medziinštitucionálnej koordinácie a implementácie ENP AP má hierarchickú štruktúru a je centralizovaný. Jedna inštitúcia je zodpovedná za implementáciu AP, čiže MFAEI, a ona má právo stanovovať vnútri vlády tempá implementácie a časové obmedzenia.

Vnútri samotného MFAEI je Komisia pre európsku integráciu rozdelená do troch smerov:

1. Politická spolupráca s EÚ
2. Ekonomická spolupráca s EÚ
3. Vzťahy s krajinami Juhovýchodnej Európy

V rámci ministerstva táto komisia je jednou z najväčších byrokratických štruktúr, čo ešte raz zdôrazňuje serióznosť zámerov vlády Moldavskej republiky.

² „Short-term priorities for the EU-Moldova Action Plan implementation (February 2005 – March 2006)“, <http://www.mfa.md>

Na druhej strane zostali v Moldavsku a na Ukrajine inštitúcie spravujúce veci ohľadom EÚ pomerne slabými inštitúciami a chýbajú im skúsenosti. Forma týchto inštitúcií sa vykryštalizovala ale chýba im náplň. To je prípad „takzvaných“ Komisií pre európsku integráciu z ostatných ministerstiev s výnimkou MFAEI. Musíme konštatovať, že ostatné ministerstvá ešte nemajú kapacity pre energickú implementáciu európskych noriem.

V Bruseli Moldavská republika otvorila ešte jednu diplomatickú misiu, ktorá by spravovala veci ohľadom EÚ, pretože ciele a vzťahy s Belgickom vyžadujú úplne odlišný prístup než vzťahy s EÚ. Je to dôležitým krokom na ceste propagácie vzťahov s EÚ³.

2 Vzťahy EÚ – Moldavsko

Počas obdobia „studenej vojny“ a blokového súperenia, problémy bezpečnosti v juhovýchodnej Európe (JVE) boli chápané ako súčasť globálnej konfrontácie medzi „kapitalizmom“ a „socializmom“. Bezpečnostné výzvy regiónu sa neodlišovali od iných konfliktných regiónov, ktoré sa nachádzali na konfrontačnej čiare dvoch organizácií, NATO – Organizácia Varšavskej zmluvy. Hrozby a výzvy v tomto regióne dnes majú inú podobu než v minulosti. Samotné poňatie JVE sa rozšírilo po rozpade ZSSR. Bezpečnostné otázky, hrozby a riziká sa stali komplexné a doplnili sa etnickou, náboženskou a sociálnou „notou“.

Počas posledného desaťročia sa bezpečnostná oblasť v týchto dvoch regiónoch významne pretransformovala. Juhovýchodná Európa sa stala „samostatným“ objektom pôsobenia medzinárodnej politiky a bezpečnosti. Počas existencie ZSSR sa Moldavsko zúčastňovalo na svetovej politike iba ako súčasť ZSSR a naopak svetová politika pôsobila na Moldavsko rovnako ako na celý Sovietsky zväz. Rozpadom socialistickej sústavy sa Moldavská republika stala objektom a subjektom v medzinárodno – politických vzťahoch v rámci širšieho regiónu JVE.

Zmena akcentov v oblasti bezpečnosti európskych štátov, uskutočňoval sa pod vplyvom nových výziev na kontinente, ktoré všeobecné menili princípy a chápanie bezpečnosti. V súčasnosti je

³International Policy Fellow at the Centre for European Policy Studies in Brussels, „The EU and South Caucasus: learning from Moldova and Ukraine“, IPF Policy Brief 2

problematika bezpečnosti komplexnejšia a zahŕňa nielen potenciálnu vojenskú agresiu, ale takisto aj iné viacstupňové výzvy a hrozby s podstatnou nevojenkou súčasťou. Podstata rozšírenej koncepcie bezpečnosti bola odskúšaná počas početných kríz na Balkáne, kde môžeme pozorovať rozvoj a šírenie nových hrozieb a výziev (takých ako je terorizmus, etnické a náboženské konflikty). Táto problematika sa ostrejšie dotýka západnej Európy kvôli jej geografickej blízkosti. Uvedomujúc si tento fakt, vidíme že problematika vypracovania efektívnych mechanizmov zvládnutia nových výziev sa stala dôležitou pre NATO a EÚ, ktoré sú základnými inštitútmi zabezpečenia spolupráce a spoločných záujmov v regióne.

Ciele EÚ voči Moldavskej republike sú zakotvené v Dohode o partnerstve a spolupráce z 1998 (PCA), vo vyhlásení Európskej komisie ohľadom „Širšej Európy / Nová susedská politika“ z marca 2003. Moldavsko by sa malo stať súčasťou širšej zóny mieru a prosperity pri hraniciach EÚ na východe a na juhu, založenej na spoločných hodnotách slobody, demokracie a rešpektovania ľudských práv a základných slobôd, vlády zákona a trhovej ekonomiky⁴.

Na realizáciu týchto cieľov je potrebné vyriešenie vnútorného konfliktu v Podnestersku a je to úloha vysokej priority. EÚ plne podporuje snahy o vyrovnanie konfliktu v rámci procesu 5. – strán (OBSE, RF, Ukrajina, Moldavsko a separatistický režim) v kontexte Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe. Hlavným aspektom v procese rokovaní je nutnosť zabezpečenia Moldavskej colnej kontroly po celom území krajiny vrátane Podnesterska. EÚ je odhodlaná pomôcť Moldavsku v tomto smere.

Niektoré kroky v tomto smere už boli vykonané, Európska komisia usporiadala stretnutia, kde sa diskutovali technické veci s Moldavskom (MD) a Ukrajinou (UA) v marci roku 2003 a v januári roku 2004. Hlavnou témou prediskutovanou na týchto stretnutiach bolo uznávanie Ukrajinou nových Moldavských colných pečiatok. V marci 2003 došlo k dohode medzi dvoma stranami rokovaní a došlo k demarkácii spoločnej hranice a zavedeniu spoločných hraničných (MD-

⁴2004 – 2006 Country strategy paper for Moldova, Európska komisia, obnovenie CSP-NIP 2002-2006, ktoré bolo prijaté v decembri 2001

UA) kontrol aj pozdĺž úseku hranice s Podnesterskom. Európska komisia bude aj naďalej podporovať spoločný dialóg.

Ďalej sa strany dohodli na dvojito monitorovaní exportu ocele z Moldavska, aby sa zabezpečilo monitorovanie podnesterského exportu ocele.

Vo februári 2003 bolo prijaté politické riešenie neposkytovať víza, do EÚ lídrom separatistickej elity vládnucej v nepriznanej Podnesterskej republiky. Tento úkon bol harmonizovaný s USA, ktoré tiež zaviedli identické opatrenie, a bolo to zverejnené spoločným vyhlásením.

Európska susedská politika (ENP) ponuka ambiciózný a realistický rámec pre spoluprácu a posilňovanie vzťahov s Moldavskom, ktorý je založený na spoločných hodnotách. Tento rámec dovolil vypracovanie spoločného Akčného plánu EÚ – MD, ktorý by umožnil rozšírenie spolupráce. Realizácia akčného plánu výrazne zblíži legislatívu Moldavskej republiky s normami a štandardmi Európskej únie. V tomto kontexte akčný plán môže poslúžiť základom pre budúcu ekonomickú integráciu, ktorá prispeje k zvýšeniu vzájomného obchodu, investícií a rastu. Ďalším príspevkom akčného plánu bude implementácia politik na zlepšenie sociálnej situácie, znižovanie chudoby, ochranu životného prostredia a podnecovanie cieľov trvalo udržateľného rozvoja.

3 Vzťahy USA – Moldavsko

USA vnímajú Moldavsku republiku najmä cez prizmu vzťahov s RF a existencie konfliktu v Podnestersku – ktorý je terčom koncentrácie záujmov niekoľkých svetových hráčov takých ako EÚ, RF a USA.

Stratégia USA voči Moldavsku sa týka širokého spektra otázok od politických cez humanitárne až po vojenské.

Stratégia USA v oblasti ochrany práv človeka a demokracie v Moldavsku je nacielená na posilňovanie vlády zákona, „dobrého vládnutia“ (good governance), nezávislých médií, občianskej spoločnosti, podporovanie slobodných a čestných volieb, boj proti obchodu s ľuďmi a podporovanie rýchleho vyriešenia konfliktu v Podnestersku.⁵ USA permanentne zdôrazňuje vláde Moldavska to, že ona musí robiť konkrétne

⁵<http://moldova.usembassy.gov/policy.html>, „U.S. Policy & Issues U.S. Embassy Moldova“

kroky na podporovanie demokracie a ľudských práv pre dosiahnutie lepších bilaterálnych vzťahov a zlepšenie svojich perspektív členstva krajiny v EÚ.

USA pracuje cez OBSE, priamo s vládou Moldavska a so skupinou sprostredkovateľov (OBSE, RF, Ukrajina, Moldavsko a separatistický režim) nad tým, aby pohlo podnesterský konflikt z mŕtveho bodu a dosiahlo riešenie, ktoré by rešpektovalo celistvosť, suverenitu a nezávislosť Moldavskej republiky.

V roku 2005 sa USA a EÚ stali pozorovateľmi za rokovacím stolom skupiny sprostredkovateľov podnesterského konfliktu (OBSE, RF, Ukrajina, Moldavsko a separatistický režim + USA a EÚ sú od roku 2005 pozorovateľmi čiže 5+2). USA neustále vyzdvihovali na najvyššej úrovni v bilaterálnych a multilaterálnych stretnutí potrebnosť riešenia konfliktu v Podnesterku. Nástojčivo presviedčali RF v tom, aby ona používala svoj vplyv na separatistický režim s cieľom hľadania riešenia konfliktu a tiež v tom že je nutne dodržiavať prevzaté záväzky v roku 1999 na summite OBSE v Istanbule. Vzhľadom na obmedzený dosah politiky USA do Podnesterského regiónu, pomoc USA je tiež obmedzená a je najmä zameraná na podporovanie ľudí, zvyšovanie intenzívnosti vzťahov medzi dvoma časťami krajiny a podporovanie začiatkov demokratických tendencií a inštitúcií. USA podporuje dve rádiové stanice v Podnesterku ktoré poskytujú objektívnu informáciu obyvateľom.⁶

Cez diplomatické prostriedky USA hralo dôležitú rolu počas parlamentných volieb v Moldavsku v roku 2005, čím zaistili rešpektovanie medzinárodných štandardov. Prezident Bush zvýraznil dôležitosť demokratických volieb v Moldavsku vo svojej reči na summite v Bratislave. Často bolo podčiarknuté Moldavskej strane že priebeh volieb ovplyvni postavenie krajiny spomedzi demokracii sveta.

Fakty používanie štátnych médií na propagovanie vládnucej strany boli kľúčovými argumentmi zo strany USA, ktoré viedli k dramatickému zvyšovaniu vysielajúceho času vo verejných médiách pre politické debaty a bolo povolené vysielat' v novinách priebeh volebnej kampane.

USA podporuje moldavský parlament, ktorý jednohlasne proklamuje prioritu európskej integrácie. USA sponzorovali návštevy

⁶<http://moldova.usembassy.gov/shr2005.html>

moldavských poslancov do EÚ a sprostredkovali stretnutia s kolegami z Litvy a Lotyšska.

Spojené štáty podporujú vládu zákona a boj proti korupcii v Moldavsku, preto presvedčili vládu a prezidenta, že problém korupcie je veľmi dôležitý. USA sponzorujú niekoľko programov v tomto smere: poskytujú technickú podporu vláde, tréningy a odbornú výmenu, pomáhali rozpracovať takzvaný „zákon gilotíny“⁷, poskytujú asistenciu justičným inštitúciám, sudcom, študentom, advokátom a to všetko pre posilňovanie kvality právnického vzdelania a uvedomovania si justičných reforiem.

Dňa 7. februára 2006 po prvý krát bolo zasadnutie bilaterálnej USA – Moldavsko politicko-vojenskej pracovnej skupiny. Táto pracovná skupina je pôdou pre efektívnu spoluprácu v oblasti bezpečnosti. Cieľom pracovnej skupiny je intenzifikácia bilaterálnej komunikácie medzi USA a Moldavskom vo veciach politicko-vojenských. Pracovnú skupinu prijímal minister obrany Moldavska Valériu Plešca. Vo svojej úvodnej reči veľvyslankyňa USA Hodgesová poukázala na dôležitosť koordinácie medzi jednotlivými ministerstvami Moldavska pre dosiahnutie vyššej miery európskej integrácie a intenzifikácie vzťahov s NATO. Pracovná skupina sa bude pravidelne stretávať a diskutovať široké spektrum politických a vojenských otázok, ktoré zaujímajú obe strany: reformovanie armády, terorizmus, ochrana hraníc a vzťahy s NATO.

4 Vzťahy NATO – Moldavsko

Musíme zdôrazniť že politiky EÚ, NATO a USA sa líšia v prípade juhovýchodnej Európy. Pre EÚ má evolúcia situácie v regióne vyššiu hodnotu než pre USA, preto existuje aj vyššia odhodlanosť širokej angažovanosti do procesov odohrávajúcich sa na hraniciach EÚ. Cieľom politiky únie je zvýšenie politickej stability a zníženie imigračných tlakov.

Z pohľadu NATO je význam regiónu opodstatnený inými faktormi. Po prvé región JVE je potrebný na efektívne zásobovanie vojsko – politickej prítomnosti v regiónoch Perzského zálivu

⁷ „Zákon Gilotíny“ odstránil 189 drahých a neefektívnych regulačných opatrení, čím zmenšil príležitosti pre korupciu štátnych úradníkov

a Kaspického mora. Región JVE získava na dôležitosti v časoch potreby „projektovania“ sily USA a NATO na tieto dôležité svetové regióny. Význam JVE, z vojensko-politického hľadiska, je násobený vnútornou nestabilitou islamských spojencov Washingtonu (Pakistan, Saudská Arábia). Celkovo NATO a USA majú rozdielne priority vo vzťahu k juhovýchodnej Európe, čo sa odráža aj na ich politike a šírke ich angažovanosti.

Dnes sa NATO a EÚ nachádzajú v štádiu geografického rozširovania na východ. V roku 2007 je predpokladaný vstup Rumunska do EÚ, už dnes je Rumunsko členom NATO, kde sú vojenské základne USA. Súbežne s procesom geografického rozširovania existuje aj „funkčné“ rozširovanie týchto dvoch organizácií. Prijatie novej strategickej koncepcie NATO v apríli 1999, a zapojenie sa aliancie do serie Balkánskych kríz, nám ukazuje na konceptuálnu evolúciu aliancie. Novú koncepciu stručne môžeme charakterizovať ako doplnenie starej funkcie „spoločnej obrany“ novým koncepčným rámcom „ochrany spoločných záujmov“.

V rámci EÚ sa funkčné rozšírenie objavilo po vstupe do platnosti Maastrichtskej zmluvy⁸ a vytvorení Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie (SZBP).

Geografické a funkčné rozšírenie týchto organizácií v skutočnosti majú význam nie len pre NATO a EÚ, ale aj pre susedské regióny. Rozširovanie týchto organizácií a vstup „nových členov“ znamená, že oni budú mať automaticky „nových susedov“. Spolu s tým, proces rozširovania bude mať účinok importovania medzinárodných ťažkostí do NATO a EÚ a záujmov „nových členov“. Pre Moldavskú republiku to platí dvojnásobne, pretože v prípade vstupu Rumunska do EÚ v roku 2007, hranice týchto dvoch organizácií budú na západnej hranici Moldavska, pozdĺž rieky Prut.

Nové funkcie NATO a ambície EÚ v oblasti bezpečnostnej politiky budú spôsobovať hľadanie nových ciest spolupráce s krajinami JVE.

⁸Výsledok summitu najvyšších predstaviteľov Európskeho spoločenstva, ktoré sa konalo v dňoch 9-10 januára 1991 v holandskom Maastrichte, nazývaná „Zmluvou o Európskej únii“.

Pokusy identifikácie nových modelov spolupráce a angažovania NATO a EÚ na svojej periférii viedli k vytvoreniu radu iniciatív a mechanizmov, ktoré majú ako cieľ stabilizáciu štátov, ktoré sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti hraníc NATO a EÚ. Tieto mechanizmy sú: Barcelónsky proces EÚ, Iniciatíva NATO pre juhovýchodnú Európu (JVE) a Pakt stability pre JVE.

Vyššie uvedené mechanizmy sú odpoveďou na nové hrozby a výzvy ako napríklad: vnútropolitické konflikty, nelegálna migrácia, terorizmus, ekologické problémy, ktoré majú trans-regionálny význam. Jeden z hlavných predpokladov prístupu NATO a EÚ voči JVE je pochopenie skutočnosti, že otázky bezpečnosti sú čoraz viac závislé na riešeníach uplatňovaných za hranicami týchto organizácií.

Na záver chceme povedať, že prepojenosti medzi NATO a EÚ na jednej strane a JVE a stredomorským regiónom na strane druhej, sa zvyšujú. Bezpečnosť Európy je tesne prepojená s bezpečnosťou a stabilitou v týchto regiónoch, tieto skutočnosti sa stavajú čoraz razantnejšími po rozšírení organizácie. Hoci, priority NATO a EÚ sú rozdielne (nie však v prípade dlhodobých plánov), aj EÚ aj NATO sú zaujatí v stabilizácii a rozvoji dialógu a v krajinách JVE s stredomorským regiónom.

5 Vzťahy Ruská federácia – Moldavsko

Ruská federácia (RF) má politické a ekonomické záujmy v Moldavskej republike ako aj v ostatných krajinách SNŠ (Spoločenstvo nezávislých štátov). Rozvíjanie vzťahov so štátmi SNŠ zodpovedá životným záujmom RF. Vzťahy so štátmi SNŠ sú počítané za dôležitý faktor zapojenia sa RF do svetovej politickej a ekonomickej štruktúry.⁹

Oficiálna stratégia vlády RF voči štátom SNŠ, zverejnená Ministerstvom zahraničných vecí RF, je formulovaná nasledovne:

„Priorita vzťahov so štátmi SNŠ pre vonkajšiu politiku Ruskej federácie je založená najmä na týchto principiálnych skutočnostiach:

⁹ www.mid.ru, „Стратегический курс России с государствами – участниками Содружества Независимых Государств“, potvrdený prezidentom RF 14 septembra 1995.

1. Na teritóriu štátov SNŠ sú koncentrované životné záujmy v ekonomickej, bezpečnostnej a v obrannej oblasti a taktiež v oblasti ochrany práv spoluobčanov. Zabezpečovanie týchto záujmov je osnovou nacionálnej bezpečnosti Ruskej federácie.
2. Efektívna spolupráca zo štátmi SNŠ je faktorom, ktorý odporuje odstredivým silám a tendenciám vnútri Ruskej federácie.

Hlavným cieľom zahraničnej politiky RF voči štátom SNŠ je vybudovanie integračného ekonomického zoskupenia štátov, spôsobilého pretendovať na dôstojné postavenie vo svete.¹⁰

Ruská federácia podporuje morálne a ekonomicky podnesterských separatistov. (Ekonomické subjekty z RF vlastnia niektoré veľké priemyselné objekty v Podnestersku. Napríklad veľkú tepelnú elektrárňu na juhu Podnesterska odkúpila korporácia Spojené energetické systémy RF.¹¹ V súčasnosti RF posielala humanitárnu pomoc do Podnesterska, v podmienkach uplatňovania nového colného režimu pre tranzit tovarov cez Ukrajinu.) Podpora podnesterským separatistom je vysvetľovaná v širších súvislostiach ako ruská protiváha rastúcemu vplyvu EÚ a najmä NATO.

Odborníci zastupujú myšlienku že podnesterský región je stredobodom geopolitických záujmov a Moldavsko nebude môcť dosiahnuť trvalú politickú a ekonomickú stabilitu pokiaľ otázka separatizmu vo východných rajónoch zostane nevyriešená.

Podľa koncepcie zahraničnej politiky RF, potvrdennej prezidentom V. Putinom 28. júna 2000, dôraz vo vzťahoch zo štátmi SNŠ bude smerovať na vybudovanie dobrých susedských vzťahoch a strategického partnerstva. Praktické vzťahy sa musia budovať na základe vzájomnej otvorenosti, pripravenosti brať do úvahy záujmy RF, zahrňujúc tak isto aj rešpektovanie práv ruských spoluobčanov. Rusko bude hodnotiť úroveň vzájomného pôsobenia so štátmi organizácie vychádzajúc z koncepcie „rôzno–rychlostnej“ integrácie v rámci SNŠ. Zvláštny pozor bude venovaný hlbšej ekonomickej a bezpečnostnej integrácii v rámci Colnej

¹⁰www.mid.ru , Ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie

¹¹<http://www.gazetasng.ru/article.php?id=3597>

únie a Dohody kolektívnej bezpečnosti. Prioritou je budovanie spoločného štátu medzi RF a Bieloruskom.¹²

Dnes sa vedie rozpracovanie korekcie zahraničnej politiky RF, kde na pokyn prezidenta V. Putina otázka vzťahov s krajinami SNŠ bude prehodnotená. Predpokladom je, že zmeny v zahraničnej politike RF budú najmä odrazením reálnej situácie vo svete, najmä posunom ekonomickej aktivity smerom do Ázie. Voči štátom SNŠ predpokladá sa všeobecný prechod na „trhové kolajje“, čo znamená koniec dotovania ekonomik SNŠ prostredníctvom lacných surovín.¹³

Na teritóriu Moldavska sa nachádza stret záujmov RF a NATO/EÚ. Vyriešenie konfliktných situácií a sporných bodov bude možný iba v prípade konštruktívneho dialógu medzi týmito svetovými hráčmi. (poznámka: V tomto prípade Moldavsko môžeme porovnať s „trávou“ rastúcou uprostred cesty s intenzívnou automobilovou premávkou.)

Záver

Zahranično-politické postavenie Moldavskej republiky je ovplyvnené geopolitickými tendenciami v regióne a vo svete. Geografické umiestnenie súčasného Moldavska je uprostred politických, ekonomických a bezpečnostných záujmov svetových hráčov: RF, EÚ a USA. Aj keď obdobie studenej vojny už je za nami – súperenie o vplyv sa vo svete nestalo menej intenzívnym.

Ruská federácia má v tomto regióne koncentrovanú a cieľavedomú politiku, ktorá je namierená na zdržiavanie rastu vplyvu EÚ a NATO v regióne. RF vníma veľmi citlivo všetko čo sa týka štátov členov SNŠ a vníma tento región ako životne dôležitý pre svoje záujmy. RF je významným partnerom pri rokovaní o stoly v prípade riešenia Podnesterského konfliktu, pretože podporuje separatistov v Podnestersku a ako výsledok toho má v regióne výrazný vplyv. Aj keď sa na prvý pohľad môže zdať, že podnesterský konflikt je vnútornou záležitosťou

¹²<http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/fd86620b371b0cf7432569fb004872a7?OpenDocument>

¹³<http://www.iamik.ru/?op=full&what=content&ident=27256>

Moldavska realita je iná. Konflikt presiahol hranice jednotlivých štátov a dnes je koncentráciou medzinárodných politických záujmov rôznych hráčov.

EÚ chápe Moldavsko ako krajinu :

- ktorá je najchudobnejšou v Európe a preto existujú migračne tlaky na EÚ, problémy organizovaného zločinu, obchodu s ľuďmi, drogami a iné,
- ktorá pravdepodobne od roku 2007 bude mať spoločnú hranicu s EÚ po rieke Prut,
- v ktorej existuje „zamrznutý konflikt“ v Podnestersku – preto aj prípadne špecifické hrozby a výzvy pre EÚ,
- kde vládnuce elity sú jednohlasne za integráciu do EÚ.

Svoju politiku EÚ realizuje najmä v rámci Dohody o partnerstve a spolupráce z 1998 (PCA), novej susedskej politiky, na pôde OBSE, v bilaterálnom a multilaterálnom formáte. Moldavsko by sa vo vnímaní EÚ malo stať súčasťou širšej zóny mieru a prosperity pri hraniciach EÚ na východe a na juhu, založenej na spoločných hodnotách slobody, demokracie a rešpektovania ľudských práv a základných slobôd, vlády zákona a trhovej ekonomiky. Hoci politiky EÚ, USA a NATO voči Moldavsku sa obsahovo líšia všeobecne v dlhodobom formáte sú súbežné a sú v neustálom súperení s politikou RF.

Spojené štáty spolupracujú s Moldavskou republikou na rôznych úrovniach. Stredobody záujmov USA sú nacielené najmä na politickú a bezpečnostnú stránku vzťahov. USA podporujú mimovládne organizácie, médiá, ľudské práva a vládu zákona. Tiež podnecujú spoluprácu v bezpečnostnej oblasti napriek tomu že Moldavsko je neutrálnou krajinou podľa ústavy. Príkladom je bilaterálna politicko-vojenská pracovná skupina USA – Moldavsko.

Použitá literatúra

International Policy Fellow at the Centre for European Policy Studies in Brussels, „The EU and South Caucasus: learning from Moldova and Ukraine“, IPF Policy Brief 2

2004 – 2006 Country strategy paper for Moldova, Európska komisia, obnovenie CSP-NIP 2002-2006, ktoré bolo prijaté v decembri 2001

Internetové zdroje

<http://moldova.usembassy.gov/policy.html>, „U.S. Policy & Issues U.S. Embassy Moldova“

<http://moldova.usembassy.gov/shr2005.html>

www.mid.ru, „Стратегический курс России с государствами – участниками Содружества Независимых Государств“, potvrdený prezidentom RF 14 septembra 1995.

www.mid.ru

<http://www.gazetasng.ru/article.php?id=3597>

<http://www.iamik.ru/?op=full&what=content&ident=27256>

<http://www.mfa.md> „Short-term priorities for the EU-Moldova Action Plan implementation (February 2005 – March 2006)“

Úloha jadrovej energie v energetickej politike

Richard Woltemar

Abstrakt

Jadrová energia predstavuje významný zdroj v tvorbe energii a v energetickej bezpečnosti. Mnoho krajín považovalo jadrovú energiu za integrálnu súčasť ich energetickej politiky. Niektoré krajiny chcú v najbližšom období vybudovať nové jadrové zariadenia, niektoré sa rozhodli opačne. V súčasnosti environmentálne problémy vyžadujú energetické riešenia, ktoré minimalizujú dopad na klímu a kvalitu vzduchu, ktorý dýchame. Jadrová energia neprodukuje žiadne emisie, základ skleníkových plynov. Na druhej strane je dôležité uvažovať o dopade jadrového odpadu na životné prostredie. Pre niektoré krajiny, ktoré sa rozhodli pre rozvoj jadrovej energie, je energetická bezpečnosť základom.

Kľúčové slová: Bezpečnosť, Energia, Jadrová energia, Jadrový odpad

Abstract

Nuclear power is an important contributor to energy supply and energy security. Many countries have, accordingly, seen nuclear power as an integral part of their energy policy. Today, few countries are expecting to build new nuclear plants in the coming decade and some have declared that they will not. Meanwhile, environmental concerns world-wide call for energy solutions which minimise impact on the climate and on the quality of the air we breathe. Nuclear power generation emits no carbon dioxide, the principal greenhouse gas. On the other hand we have to consider the impact of nuclear waste on our environment. Energy security is a fundamental consideration of some countries that have chosen to develop nuclear power.

Key words: Security, Energy, Nuclear energy, Nuclear waste

Úvod

Zabezpečenie dodávok energie pre všetkých spotrebiteľov za dostupné ceny pri rešpektovaní životného prostredia, jeden z prioritných cieľov energetickej politiky Európskej únie, predstavuje dôležitý pilier

v koncipovaní energetickej politiky do budúcnosti. Takisto je potrebné klásť dôraz na zmenu orientácie z ponuky na riadenie dopytu po energiách, t.j. na zmenu chovania spotrebiteľa. Nevyhnutným predpokladom na uskutočnenie tohto procesu je zdravá konkurencia na európskom energetickom trhu, ktorej musí predchádzať úplná liberalizácia v tejto oblasti. Je nutné konštatovať, že ani problémy s dodávkami energií v EÚ neurýchlili v dostatočnej miere proces liberalizácie, ktorá sa potýka s množstvom problémov zo strany veľkých energetických koncernov. Ukončenie tohto procesu by viedlo k nastoleniu vyváženej konkurencieschopnosti európskeho priemyslu a k zabezpečeniu bezpečnosti a kvality dodávaných zdrojov energií. Súčasťou zabezpečenia bezpečnosti je aj výskum a technologický rozvoj energetického sektora, ktorého integračnou súčasťou je aj jadrová energia.

Náročné ciele z Kjóta

Európska únia je jedným z najväčších dovozcov ropy, zemného plynu a uhlia. Jej energetická závislosť od vonkajších zdrojoch ju robí politicky zraniteľnou a ohrozuje udržateľnosť jej ekonomík. Uvedomujúc si tieto fakty, EÚ sa rozhodla pre radikálnu podporu spoločnej energetickej politiky. Táto politika sa tvorí veľmi ťažko z dôvodu heterogenity národných záujmov členských krajín. Je ale nevyhnutné upozorniť na fakt, že ignorovanie dodávok a tvorby elektrickej energie, by viedlo Spoločenstvo k oslabeniu v pozícii medzinárodného aktéra, za ktorého sa EÚ považuje.

Nekoordinovaný prístup je zatiaľ charakteristický aj pre oblasť podpory využívania alternatívnych obnoviteľných energetických zdrojov. Práve tento sektor by mal predstavovať dostatočný impulz na výskum a vývoj v tejto oblasti. Už len nedávny rast cien ropy, politická nestabilita regiónov, v ktorých sa ťaží, ako aj spôsob, akým významný dodávateľ - Ruská federácia - využíva na posilnenie politického vplyvu svojej zásoby zemného plynu, priviedli úniu k zintenzívneniu úsilia o zbavenie sa jednostrannej orientácie na uhľovodíkové palivá. K tomu treba prirátať rastúce ťažkosti EÚ splniť záväzky redukcie skleníkových plynov vyplývajúce z Kjótskeho protokolu. Záväzky vyplývajúce z Kjótskeho protokolu predstavujú ambiciózne ciele, ktoré sa plnia veľmi zložito a so

značnou finančnou náročnosťou. Podľa odhadov OSN dosiahne EÚ ako celok do roku 2010 zníženie emisií len o 0,6 percenta, aj keď podľa Kjótskeho protokolu by to malo byť k roku 2012 až 8 percent.

Nové členské štáty EÚ si svoje individuálne záväzky z Kjóta plnia. Väčšina z nich sa zaviazala znížiť do roku 2010 emisie o spomínaných 8%. Noví členovia EÚ sú na najlepšej ceste znížiť svoje emisie skleníkových plynov do roku 2010 najmenej o 21%. Aj starí členovia EÚ majú podľa kjótskeho protokolu spoločný cieľ znížiť emisie CO₂ do roku 2010 o 8%, ale zatiaľ majú svoje tempo k zníženiu dané len 4,6%. Aj napriek tomu je krajinám ako Belgicko a Holandsko, u ktorých sa splnenie kjótskych cieľov neočakáva, umožnené emisie zvyšovať.

Niektoré krajiny, medzi nimi Spojené štáty (pre ilustráciu je potrebné uviesť zaujímavý údaj, podľa ktorého už dnes mesto New York produkuje viac emisií CO₂ než celé Norsko) a Austrália, sa rozhodli nepodrobiť sa jeho prísnyim požiadavkám, na druhej strane iné krajiny ako Kanada či Japonsko, spolu s krajinami Európskej únie, sa nárokom podriaďujú len papierovo, ale v skutočnosti ciele neplnia. Dopad Kjótskeho protokolu na teploty vo svete by bol do polovice storočia nemerateľný a v roku 2100 by proces otepľovania oddialil o približne 5 rokov. Náklady sa pritom odhadujú na 180 miliárd dolárov ročne.[1]

Komisiou vydaná Zelená kniha Komisie o bezpečnosti energetických dodávok hovorí, že ak nebudú prijaté žiadne kroky, energetická závislosť narastie z 50 percent v roku 2000 na 70 percent v roku 2030.[2] Do roku 2030 bude musieť byť dovozom pokrývaných 90 percent spotreby ropy, z Ruska bude vtedy pravdepodobne pochádzať až 60 percent dovážaného plynu a celková závislosť dosiahne 80 percent a únia bude dovážať 66 percent spotrebovávaného uhlia.[3] Je viacero variant, ako zabezpečiť udržateľnosť energetických politík. Jednoznačne najprirodzenejším spôsobom je znižovanie energetickej náročnosti jednotlivých členských ekonomík.

Podľa niektorých odhadov by len plné využitie už dnes existujúcich energeticky efektívnych technológií znížilo celkovú spotrebu energie až o 20 percent. S hospodárskym rastom Číny či Indie je nutné počítať s uplatňovaním si ich nárokov na globálnom energetickom balíku. Určitým východiskom je možnosť intenzívnejšieho využívania jadrovej

energetiky. V Európskej únii je však táto možnosť značne kontroverzná. Na jednej strane niektoré krajiny plánujú rozšírenie existujúcich kapacít [4], v iných to nedovolí negatívny postoj verejnej mienky ako napríklad v Rakúsku. Avšak celosvetové snahy znižovať energetickú náročnosť nestačia vykrývať neutíchajúci rast spotreby energií. Keďže alternatívne zdroje energií stále neponúkajú dostatočné kapacity, svet neprestáva veriť tradičným spôsobom výroby elektriny vrátane jadrovej.

Európske spoločenstvo pre atómovú energiu

Oslava polstoročnice podpísania Rímskych zmlúv 25. marca 2007 sa prednostne zamerala na oslavu výročia podpisu Zmluvy o zriadení Európskeho hospodárskeho spoločenstva. V roku 1957 bola v ten istý deň podpísaná aj relatívne menej známa Zmluva o zriadení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (známa tiež ako Euratom), ktorej cieľom bola podpora bezpečného rozvoja atómovej energie v Európe. Zakladajúcimi členmi sa stali Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Belgicko, Holandsko a Luxembursko.

V roku 1957 bola jadrová energia vnímaná ako kľúčový faktor zabezpečenia európskej bezpečnosti, narušenej studenou vojnou a aj ako nevyhnutný nástroj na garantovanie bezpečných dodávok energie, potrebných pre budovanie silnej európskej ekonomiky. Tieto ciele boli takmer splnené.

Cieľom Euratomu je koordinovať výskumné aktivity v oblasti jadrovej energie, vytvárať spoločný trh pre jadrové palivo a dohliadať na jadrový priemysel v členských krajinách tak, aby bola zaistená ochrana obyvateľstva. V roku 1967 došlo k zlúčeniu inštitúcií Euratomu s inštitúciami ostatných európskych spoločenstiev. Do kompetencie Euratom Supply Agency je zaradené aj odsúhlasovanie všetkých uzatváraných dodávkových zmlúv na urán a jadrové materiály. V súvislosti s tým takisto aj povinnosť hlásiť všetky dodávky jadrových materiálov a paliva. V aktuálnych diskusiách sa často skloňuje otázka významu tejto organizácie, niektoré hlasy za potvrdenie jeho úloh. Na druhej strane sa očakáva vytvorenie novej agentúry, ktorá by reflektovala súčasné potreby a odrážala by flexibilitu únie. Akým smerom sa táto

odborná diskusia vyvinie, je veľmi ťažké predvídať, keďže každá strana sa bude snažiť presadiť práve tie svoje záujmy.

V roku 2004 sa na tému jadrovej energetiky konal kongres v Barcelone. Takmer 200 odborníkov z celého sveta sa zhodlo, že pre budúcnosť jadrovej energetiky je dôležitá bezpečnosť elektrární (v nadväznosti na pretrvávajúci boj proti terorizmu), ale zároveň aj súhlas verejnosti. Z hľadiska stability cien a bezpečnosti dodávok, bola jadrová energia odporúčaná ako najvhodnejší zdroj na splnenie spomínaných podmienok. Medzi najväčšie negatívy, ktoré sa často uvádza v spojitosti s využívaním jadrovej energie, jednoznačne patrí havária jadrovej elektrárne v Černobyle v roku 1986. Rádioaktívne zdroje sa takisto používajú v priemysle, medicíne a výskume. Riziko pri ich používaní je síce veľmi malé a dobre známe, ale aj napriek tomu treba venovať zvýšenú pozornosť aj v týchto oblastiach. Rádioaktívne zdroje sa však môžu dostať i do nepovolaných rúk, čo môže predstavovať veľké bezpečnostné riziko.

Postavenie jadrovej energetiky

„Elektrická energia sa bude o 50 rokov získavať z troch hlavných zdrojov: uhlia, atómového jadra a z obnoviteľných prameňov - vody, slnka a vetra.“

Tento názor vyslovil bývalý nemecký minister hospodárstva a terajší šéf nemeckých uhoľných baní RAG Werner Müller v rozhovore pre nemecký denník Handelsblatt. Do tých čias nastanú v jadrovej energetike na svete mnohé zásadné zmeny. Jadrová technika bude dovedy zrejme celkom iná než dnes. "Budeme svedkami toho," povedal Müller, "že najmä tí, čo budú chcieť chrániť ovzdušie pred emisiami, budú musieť stáť na strane jadrovej energie, pretože slnečná energia na to sama nestačí. Preto bude aj vzťah spoločnosti k atómovej energii o 50 rokov iný ako dnes". V prospech tohto tvrdenia svedčia aj fakty zo zistení Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu.[5] Za rok 2006 evidovala globálne takmer 440 jadrových reaktorov. Najväčšie plány z pohľadu výstavby jadrových elektrární má Čína. Krajina hodlá v nasledujúcich pätnástich rokoch vybudovať až štyri desiatky nových reaktorov. Deväť

rozostavaných reaktorov evidovala IAEA k spomínanému roku aj v Indii.[6] Do roku 2020 plánuje EÚ výstavbu 750 nových elektrární. Množstvu súčasných elektrární končí životnosť a najmä dopyt po energiách má neustále rastúcu tendenciu.

Ku koncu roka 2004 bolo vo svete prevádzkovaných 440 jadrových blokov, ďalších 31 je rozostavaných. Po rozšírení EÚ od 1.mája 2004 o desať nových štátov pribudlo 19 blokov. Členské krajiny EÚ tak využívajú 35,2 percent zo všetkých jadrových blokov vo svete.[7] Česká a Slovenská republika priniesli po 6 prevádzkovaných blokoch, Maďarsko po 4 bloky, Litva 2 a Slovinsko jeden blok. Ostatné nové členské krajiny – Poľsko, Estónsko, Cyprus, Lotyšsko a Malta – jadrovú energiu nevyužívajú a pridali sa tak k ďalším siedmim ne – jadrovým štátom. Najviac jadrových blokov má Francúzsko a to 59. Nie všetky krajiny sa ale spoliehajú na využívanie jadrovej energie v takej miere ako Francúzsko (78 percent energie z JE), napríklad v Holandsku sú to len 4 percentá. Najvýznamnejším zdrojom v EÚ je jednoznačne jadrová energia.

Napríklad Francúzsko, podľa svojej vládou vydanéj Bielej knihy energetickej politiky, definuje nasledovné ciele: udržať energetickú nezávislosť svojej krajiny, zaistiť nízke emisie skleníkových plynov a garantovať nízke a stabilné ceny elektriny. Už spomínaným riešením takýchto cieľov je jadrová energia. Francúzsko je najväčším európskym exportérom elektriny [8] a v jadrovej oblasti patrí k najkonkurencieschopnejším spomedzi členských krajín. Takisto má záujem postaviť nový európsky tlakovodný reaktor EPR, o ktorý už prejavili záujem krajiny ako Taliansko, Španielsko a aj Nemecko. Prvé jadrové bloky s reaktormi EPR postaví „na kľúč“ francúzsky Framatome a nemecký Siemens vo Fínsku. V tejto krajine došlo k zmene názoru na jadrovú energiu a k pochopeniu, že ostatné alternatívne zdroje nemajú v súčasnej dobe potrebné využitie. Po „blackoute“ v Taliansku prehodnocuje tento štát, ktorý dováža okolo 17 percent elektriny, svoju energetickú politiku. Energetická spoločnosť Enel uvažuje i o reštartovaní dvoch reaktorov uzavretých v roku 1987. V Rumunsku sa stavia druhý blok jadrovej elektrárne Cernavoda a ten má byť dokončený v roku 2007.

Dá sa predpokladať, že jadrová energia skutočne zaujme významné miesto v energetickom mixe členských krajín EÚ. Existujú mnohé rozpory, medzi členmi, kde na jednej strane stoja krajiny preferujúce jadrovú energiu (medzi inými aj Slovensko, najmä Francúzsko) a na druhej strane krajiny, ktoré sa obávajú znečistenia životného prostredia a jeho trvalej degradácie (Rakúsko, Nemecko). Ako rozhodujúci faktor vo využívaní jadrovej energie z pohľadu obyvateľov EÚ, možno stanoviť riešenie otázky, čo s jadrovým odpadom.

Čo s jadrovým odpadom

Európska komisia zmenila návrh jadrovej legislatívy a ustúpila tak tlaku členských krajín, ktoré odmietli poskytnúť EÚ časť svojich právomocí týkajúcich sa jadrovej bezpečnosti. Komisia takisto vypustila zmienku o skladovaní vyhoreného paliva.

Európska komisia sa dva roky neúspešne snažila presadiť návrh, ktorý by posilnil pozíciu centrálnych bruselských orgánov v jadrovej oblasti. Krajiny Európskej únie mali do roku 2018 zabezpečiť uskladnenie vyhoreného jadrového paliva tak, aby sa to nijakým spôsobom nedotklo bezpečnosti ľudí. Každý štát mal vyčleniť prostriedky do fondu na údržbu odstavených jadrových elektrární a Komisia chcela mať možnosť kontroly prevádzky a sama tak vyhodnocovať ich bezpečnosť. Táto predstava sa nepodarila presadiť. Vzniknuté riešenie je takpovediac narýchlo, keďže členské krajiny majú otázky jadrovej bezpečnosti naďalej vo svojich rukách, čo len potvrdzuje ich suverenitu. Členské krajiny majú nájsť rýchle riešenie na skladovanie paliva a rátať s príslušnými nákladmi. Nestanovila ani žiadne termíny ani povinné fondy, jedine dosiahla uloženie povinnosti zasielať správy o jadrových zariadeniach a o stave vyhoreného paliva členským štátom. Krajiny majú síce svoje vízie o uskladňovaní použitého paliva, ale samotné uskladnenie a jeho časové hľadisko výrazne determinuje budúcnosť životného prostredia. Pre dokreslenie stavu v oblasti jadrového paliva je dôležité opísať druhy jadrového odpadu.

Existuje 5 kategórií podľa stupňa rádioaktivity: [9]

- Vysoko rádioaktívny odpad - ich nebezpečnosť sa počíta na milióny rokov, doporučuje sa hlbinné úložisko
- Stredne aktívny rádioaktívny odpad – sa pohybuje rádovo v státisícoch rokov, doporučuje sa hlbinné úložisko, či použitie soľnej bani
- Nízko rádioaktívny odpad – nebezpečnosť počas desaťtisícov rokov, uskladnenie podobné ako pri stredne rádioaktívnom odpade
- Stredne aktívne odpady kategórie IV predstavujú nebezpečie pod dobu meraní v tisícoch rokov, uskladnenie sa odporúča v podobe opustených soľných baní, alebo v podpovrchových inžinierskych objektoch
- Nízko rádioaktívne odpady z kategórie V predstavujú nebezpečie stovky rokov, uskladnenie rovnaké ako v kategórii V

Všetky krajiny sa síce zhodli, že najlepším spôsobom uskladnenia vyhoreného paliva sú hĺbkové sklady, ale ich realizácia je pomerne zložitá. O náročnej realizácii svedčia dlhodobé plány s výstavbou takýchto úložísk. Krajiny neustále zvažujú výber vhodných lokalít, v priemere sa budú podávať žiadosti o výstavbu takýchto zariadení až v priebehu roku 2010 a ich samotné spustenie ja tiež časovo náročné a predpokladá sa v najbližších rokoch.

Záver

Najzásadnejším argumentom proti jadrovej energii je bezpečnosť zariadení, no najmä ich efektívnosť – ak sa do ceny jadrovej energie započítajú náklady na odpratávanie vyhoreného paliva (ekologicky udržateľným spôsobom, nie jeho vyvezením do Ruska či potopením na dno oceánu) a odstávku zastaraných elektrární, ekonomická výhodnosť jadrovej energetiky nie je zďaleka jednoznačná. Ďalšou možnosťou je intenzívnejšie využívanie obnoviteľných zdrojov – okrem tradičných vodných či veterných elektrární sú v poslednom čase „hitom“ biopalivá – etanol alebo podobné látky nahrádzajúce naftu, benzín či skvapalnený plyn, vyrábané z rastlín. Do výskumu ich využitia sa rozhodla EÚ investovať väčšie prostriedky, ktoré sú ale stále nízke. Na jednej strane sa

prezentovalo nedávne rozhodnutie lídrov krajín EÚ zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie na výrobe energie na 20 percent do roku 2020. Na druhej strane stojí otázka výskumnej agendy EÚ na najbližších 5 rokov, ktorá venuje štyrikrát viac peňazí na jadrovú energiu (550 miliónov € ročne) než na obnoviteľné zdroje energie a efektívnejšiu energiu dohromady (168 miliónov € ročne). [10]

V súčasnosti prebieha intenzívna diskusia v odborných a politických kruhoch o budúcnosti programu hĺbkového uskladnenia. Konečné konsenzuálne rozhodnutie má byť vhodnou formou zverejnené práve v tomto roku 2007.

Použitá literatúra

- [1] Bližšie na <http://www.project-syndicate.org/commentary/lomborg>
- [2] Zverejnená v novembri 2000
- [3] *The Green Paper on a European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy* Brusel 8.3.2006, elektronický dokument
- [4] Talianska spoločnosť Enel plánuje dostavať na Slovensku 3. a 4. blok Atómovej elektrárne v Mochovciach
- [5] Mezinárodná agentúra pre atómovú energiu – IAEA, <http://www.iaea.org/publications/index.html>
- [6] Birol F.: *Nuclear Power in the world energy outlook* in: Business as usual and nuclear power OECD Proceedings 14-15.October, 1999
- [7] *World Energy Outlook 2005*, www.iaea.org
- [8] Až 68 miliárd kWh ročne
- [9] <http://www.jaderny-odpad.cz/ukladani-jaderneho-odpadu.htm>
- [10] <http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/clanok/jadrova-energia-rozdeluje-eu>

Oskar Krejčí: Geopolitics of the Central European Region - recenzia

Simona Klingová

Koncom roku 2005 bola vo vydavateľstve VEDA publikovaná vedecká monografia prof. Oskara Krejčího pod názvom *Geopolitics of the Central European Region* s podtitulom *The view from Prague and Bratislava* (493 strán, ISBN 80-224-0852-2).

Prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc. (1948) je český politológ, prorektor Vysokiej školy medzinárodných a verejných vzťahov v Prahe, vedecký pracovník Ústavu politických vied Slovenskej akadémie vied, učí na Katedre medzinárodných vzťahov a diplomacie Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je autorom 17 kníh a približne tisícky najrôznejších štúdií a článkov v oblasti politických vied. V Prahe pracuje ako redaktor týždenníka *Ekonom*. Bol poradcom dvoch premiérov československej federálnej vlády (Ladislava Adamca a Mariána Čalfu).

Medzi jeho najznámejšie publikácie patrí: *Nová kniha o volbách* (Professional Publishing, 2006), *Politická psychologie* (Ekopress, 2004), *Mezinárodní politika* (Ekopress, 2001), *Geopolitika středoevropského prostoru* (Ekopress, 2000), *Povaha dnešní krize* (East Publishing, 1998), *Czechoslovak National Interest* (East European Monographs, 1996), *USA a mocenská rovnováha* (Svoboda, 1989), *Americký konzervativismus* (Svoboda, 1987).

Vo svete, kde sa uplatňujú geopolitické princípy, malé štáty ako Česká republika a Slovenská republika závisia od svojho okolia. Nemajú dostatok moci, aby sami ovplyvnili rovnováhu moci vo svoj prospech. Niektorí reprezentanti českého a slovenského národa sa pokúsili porozumieť a konfrontovať túto realitu s praktickou politikou. Je žiaduce, aby čitatelia knihy *Geopolitics of the Central European Region* za hranicami týchto malých štátov vedeli a pochopili pohľad strednej Európy, ktorú títo teoretici a politici reprezentujú.

Publikácia sa skladá zo štyroch hlavných častí. Prvá časť s názvom *Geopolitická schéma histórie Európy* definuje geografické a geopolitické hranice Európy a jej centra. Poukazuje na zmeny silových

línii v tomto regióne od antiky až po súčasnosť s orientáciou na geopolitické zvraty. Okrem historického prehľadu dejín stredoeurópskeho regiónu obsahuje i teoretické úvahy o možnostiach malých štátov vo svetovej politike. Keďže dostupné práce z oblasti teórie medzinárodnej politiky sa takmer výlučne zameriavajú na úlohu veľmocí vo svetovej politike, nemožno tieto úvahy považovať za samozrejmosť. Iba zachytenie špecifických možností malých štátov umožňuje využiť politickú teóriu na definovanie národných záujmov Slovenska a Česka a otvoriť skutočne odbornú diskusiu o variantoch zahraničnej politiky oboch republík.

Profesor Krejčí predkladá čitateľom dva varianty budúceho vývoja amerického centristického svetového politického systému. Prvý je, že „USA budú využívať svoju výnimočnú pozíciu na posilnenie hegemonie a asymetrie vo svetovom politickom systéme“. Pri druhom variante „Spojené štáty budú využívať svoju výnimočnú pozíciu vo svete na posilnenie úlohy medzinárodného práva, na vytvorenie fungujúceho kondomína mocností. Vzrastajúca vzájomná závislosť by mala nahradiť egoizmus tradičného poňatia národných záujmov a ekonomická globalizácia by sa mohla stať základom pre vytvorenie infraštruktúry svetového štátu“.

V druhej časti Modely organizácie strednej Európy sú porovnávané modely 19. a 20. storočia. Autor poukazuje na zhodné a odlišné črty pangermanizmu a panslavizmu. Dielo Geopolitics of the Central European Region oboznamuje čitateľa s pokusmi zachytiť v teórii postavenie malých slovanských národov v strednej Európe. Sústreďuje sa na výklad odkazu štyroch autorov, ktorých geopolitická imaginácia umožnila vytvoriť originálne modely budúcnosti, a to Františka Palackého, Ľudovíta Štúra, Tomáša G. Masaryka a Milana Hodžu. Každá zo spomínaných osobností vo svojej práci odráža realitu inej doby, formuluje odlišnú koncepciu budúcnosti, ale zároveň prezentuje prekvapujúcu znalosť geopolitických zákonitostí. Najmä odkaz Štúra a Hodžu pomáha pochopiť historické, súčasné a budúce medzinárodnopolitické riziká samostatného Slovenska. Priblíženie práce menovaných veľikánov politickej teórie a praxe sa v knihe nezameriava iba na teoretický rozbor ich autentických textov. Opiera sa o historické

štúdium, o všeobecnejšiu teóriu pangermanizmu, panslavizmu i prax maďarizácie.

Tretia časť s názvom Hľadanie národných záujmov sa zaoberá osudmi národov strednej Európy v 19. a 20. storočí, hlavne Čechov a Slovákov. Zároveň prináša i prehľad formovania hraníc Slovenskej a Českej republiky, vrátane podoby právnych podkladov, bolestných peripetii v období druhej svetovej vojny, nezabúda ani na odsun Nemcov a Maďarov z územia povojnového Československa. Zahraničná odborná verejnosť tak po prvý raz dostáva súvislý prehľad našich názorov na otázky, ktoré sa i dnes stávajú predmetom politických diskusií.

V poslednej časti Geopolitická neistota strednej Európy porovnáva súčasné geopolitické pohľady na strednú Európu z Ruska a USA. Na príkladoch Česka a Slovenska poukazuje na moc a silu malých štátov v medzinárodnej politike. Definuje pozitíva, negatíva a otázky týkajúce sa prístupu týchto krajín. Autor mapuje postavenie Slovenska a Česka v integrujúcej sa Európe. Poukazuje na naše možnosti a ciele v Európskej únii a NATO a pritom sleduje ako sa tieto skutočnosti odrážajú v oficiálnych dokumentoch.

Prof. Krejčí poukazuje na to, že „z pohľadu geopolitického vnímania medzinárodnej politiky rozšírenie NATO na východ spôsobilo nárast medzinárodného napätia. Rozšírenie NATO nebolo reakciou na hrozbu ruských síl, ale využitie slabosti Ruska v súčasnosti. Avšak päť rokov po vstupe prvých bývalých členov Varšavskej zmluvy sa toto napätie zmenšilo vplyvom lepšieho porozumenia medzi Bruselom a Moskvou, ale tiež ako výsledok poklesu v dôležitosti Aliancie“.

V závere autor obracia pozornosť čitateľov smerom k alternatívnym pohľadom na medzinárodnú politiku, pričom zdôrazňuje, že základom na prežitie malých národov a štátov je posilňovanie medzinárodného práva. Upozorňuje, že predstava „ak chceš mier, pripravuj vojnu“ sa v dejinách neosvedčila. Pre budúcnosť a najmä budúcnosť malých štátov platí dvojnásobne, že obsahom zahraničnej politiky by malo byť uplatňovanie zásady „Si vis pacem, para pacem“ – ak chceš mier, pripravuj mier.

Publikácia *Geopolitics of the Central European Region* nájde uplatnenie nielen u odborníkov z oblasti politických vied

a medzinárodných vzťahov, ale aj u študentov vysokých škôl, decíznej sféry a odbornej verejnosti, hlavne u zahraničných čitateľov, ktorí v nej nájdu informácie a priblíženie geopolitických reálií Slovenska a Česka v jazykovo dostupnej forme.

Informácie o autoroch

doc. PhDr. František Škvrnda, CSc.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
skvrnda@euba.sk

Ing. Gálová Lucia

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
galova@euba.sk

Ing. Bezáková Tatiana

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
bezakova@dec.euba

JUDr. Hurná Lucia, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
hurna@euba.sk

JUDr. Jurík Roman, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
jurik@euba.sk

Mgr. Kupkovič Miroslav

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
kupkovic@euba.sk

Mgr. Martyniv Halina, PhD

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
martyniv@euba.sk

Ing. Polakovič Jozef, M.E.S. PhD.

Ministerstvo zahraničných vecí SR

Ing. Raneta Leonid

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
raneta@euba.sk

Ing. Woltemar Richard

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
woltemar@euba.sk

Ing. Klingová Simona

Externá doktorandka
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave

Názov príspevku

(14b. Times New Roman - hrubé)

Meno a priezvisko autora

(12b. Times New Roman – hrubé, kurzíva)

Abstrakt (12b. Times New Roman, hrubé)

Text (12b. Times New Roman, kurzíva) (maximum 200 slov)

Kľúčové slová: maximum šesť pojmov

1 Úvod (14b. Times New Roman, hrubé)

Text (12b. Times New Roman)

2 Jadro článku

Text článku (12b. Times New Roman) zarovnaný na pravý aj ľavý okraj, **nadpisy častí textu** (14b. Times New Roman, hrubé), **podnadpisy** (12b. Times New Roman, hrubé)

Číslovanie podnadpisov: 2.1, 2.2,...

Riadkovanie: 1,5

Veľkosť strany: B5 (18,2cm x 25,7cm)

Okraje: štandardné 2,5cm pre všetky strany

Bez hlavičiek a číslovania strán.

Dĺžka príspevku: minimálne 8 strán bez referencií a abstraktu

Označenie tabuliek, obrázkov a grafov:

Tab. 1 Názov (10b. Times New Roman, hrubé, zarovnanie na stred)

Obr. 1 Názov

Graf 1 Názov

Zarovnanie obrázkov a tabuliek na stred.

3 Záver (14b. Times New Roman, hrubé)

Použitá literatúra

Podľa príslušnej normy. Riadkovanie jednoduché, zarovnanie na oba okraje (12b. Times New Roman)

Alfabetické zoradenie referencií.

Informácie o autorovi (12b. Times New Roman, Hrubé)

Text (12b. Times New Roman), jednoduché riadkovanie (Meno vrátane titulov, meno inštitúcie a jej adresa, kontaktné informácie, mail)

ISSN 1337-0715